

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

АНАТОЛІЙ ЗАГНІТКО

**МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
І АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ.
КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**

Навчально-методичний посібник

Вінниця
2026

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету іноземної та слов'янської філології
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(протокол № 1 від 27 серпня 2026)*

Автор:

Загнітко А., д-р філол. наук, професор, член-кореспондент НАН України, професор кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології факультету іноземної та слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Рецензенти:

Кондратенко Н., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова;

Кочан І., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка.

Загнітко А.

3-142 Методологія наукових досліджень і актуальні питання сучасної лінгвістики. Кваліфікаційна робота (В11 Філологія; В11.10 ОПП Прикладна лінгвістика ОС «Магістр»): навчально-методичний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2026. 180 с.

У навчально-методичному посібнику розглянуто основні теми ОК «Методологія наукових досліджень і актуальні питання сучасної лінгвістики. Кваліфікаційна робота» з висвітленням питань практичних занять та літератури до кожного з них із внутрішнім диференціюванням основних і додаткових джерел, а також вміщено силабус ОК, де з'ясовані основні види робіт із ОК та схарактеризовані питання й обсяги самостійної роботи, визначено теми творчих проєктів. Водночас окремо подана методика опрацювання усього курсу та кожної теми зокрема. Усі теми містять перелік творчих завдань і зразки їх виконання, в останній частині розміщені текстові завдання за кожною з тем для зручності самостійної перевірки та самоконтролю власних знань, сформованих умінь і навичок та ін.

Адресований здобувачам ОС «Магістр» (В11 Філологія; В11.10 ОПП Прикладна лінгвістика).

УДК 81'1'06:001.891(075.8)

© Загнітко А. П., 2026

© Донецький національний університет
імені Василя Стуса, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Силабус навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень і актуальні питання сучасної лінгвістики. Кваліфікаційна робота»	7
Практичні заняття	23
1. Теорія функційної (функціональної) граматики	23
2. Проблеми походження української мови	35
3. Теорія референції та лінгвістична прагматика	38
4. Етнолінгвістика та методологія деколонізації	42
5. Граматика тексту	48
6. Когнітивна лінгвістика та нейролінгвістика	52
7. Корпусна лінгвістика та Digital Humanities	56
8. Проблеми прикладної лінгвістики: основні етапи становлення	63
9. Проблеми прикладної лінгвістики: міждисциплінарний аспект	73
10. Штучний інтелект і генеративна граматика	77
11. Проблеми анотування й реферування: планування й типологізування	86
12. Проблеми анотування й реферування: методологія та перспективи	90
13. Нейрокопірайтинг: методики та мотиватори	93
14. Текстологія та методологія досліджень	96
15. Прикладна лінгвістика: корпусні дослідження	100
16. Прикладна лінгвістика: переклад та термінографія	108
17. Нейрокопірайтинг: технології та сценарії	117
Тематика практичних занять: за вибором магістрантів	122
Система методів сучасного літературознавства і теорії літератури	122
Феміністичний підхід у літературознавстві	125
Технологія написання магістерського дослідження	128
Методологія і методика наукового дослідження: співвідносність понять	132
Наукова проблема, тема, об'єкт і предмет дослідження	134
Формулювання мети, завдань і гіпотези наукового дослідження	136
Тестові завдання	138
1. Теорія функційної (функціональної) граматики	138
2. Проблеми походження української мови	140
3. Теорія референції та лінгвістична прагматика	142
4. Етнолінгвістика та методологія деколонізації	144
5. Граматика тексту	146
6. Когнітивна лінгвістика та нейролінгвістика	148
7. Корпусна лінгвістика та Digital Humanities	150
8. Проблеми прикладної лінгвістики: основні етапи становлення	152

9. Проблеми прикладної лінгвістики: міждисциплінарний аспект.....	154
10. Штучний інтелект і генеративна граматики.....	156
11. Проблеми анотування й реферування: планування й типологізування	158
12. Проблеми анотування й реферування: методологія та перспективи.....	161
13. Нейрокопірайтинг: методики та мотиватори	164
14. Текстологія та методологія досліджень.....	166
15. Прикладна лінгвістика: корпусні дослідження.....	169
16. Прикладна лінгвістика: переклад та термінографія	172
17. Нейрокопірайтинг: технології та сценарії.....	176

ВСТУП

Сучасний розвиток гуманітарного знання характеризується інтенсивним оновленням наукових парадигм, активною інтеграцією лінгвістики з іншими галузями знань, цифровізацією наукових досліджень та істотним розширенням методологічного інструментарію. Лінгвістика XXI століття дедалі більше набуває міждисциплінарного характеру, поєднуючи досягнення когнітивної науки, психології, соціології, філософії мови, культурології, інформатики, штучного інтелекту, математичного моделювання, корпусної лінгвістики й цифрової гуманітаристики. За таких умов підготовка магістра-філолога передбачає не лише засвоєння системи сучасних лінгвістичних знань, а й оволодіння методологією наукового пошуку, здатністю критично оцінювати наукові концепції, обирати адекватні методи дослідження, інтерпретувати результати аналізу та аргументовано представляти власні наукові висновки.

Навчальна дисципліна «Методологія наукових досліджень і актуальні питання сучасної лінгвістики. Кваліфікаційна робота» є одним із базових складників професійної підготовки магістрів-філологів, оскільки забезпечує формування сучасного наукового світогляду, дослідницької культури та методологічної компетентності. Вона орієнтована на розвиток умінь аналізувати складні мовні явища, визначати оптимальні стратегії наукового пошуку, використовувати класичні й новітні методи лінгвістичних досліджень, здійснювати міждисциплінарний аналіз, працювати з електронними ресурсами, корпусами текстів, цифровими базами даних та інформаційно-аналітичними системами. Сучасний філолог має бути не лише дослідником мови, а й фахівцем, який працює на перетині лінгвістики, цифрових технологій, аналізу дискурсу, штучного інтелекту, юридичної лінгвістики, корпусних досліджень та інших новітніх напрямів.

Пропонований навчально-методичний посібник покликаний забезпечити комплексний методичний супровід практичного складника навчальної дисципліни. Його зміст відповідає освітньо-професійній програмі підготовки магістрів-філологів та спрямований на формування загальних і фахових компетентностей, передбачених Стандартом вищої освіти, насамперед уміння самостійно проводити наукові дослідження, критично осмислювати сучасні наукові концепції, працювати з різними типами академічних джерел, здійснювати аналіз мовного матеріалу, розробляти й реалізовувати власні наукові проекти.

Структура посібника охоплює всі практичні заняття навчальної дисципліни. Кожна тема містить перелік ключових теоретичних питань, систему основної та додаткової літератури, творчі й дослідницькі завдання різного рівня складності, а також зразки їх виконання, що дають змогу опанувати алгоритми сучасного лінгвістичного аналізу, сформувати навички академічного письма,

аргументованої наукової дискусії та підготовки кваліфікаційного дослідження. Подані зразки виконання не мають нормативного характеру, а покликані продемонструвати можливі стратегії розв'язання наукових проблем і стимулювати розвиток власного дослідницького мислення здобувачів.

Особливу увагу приділено актуальним напрямам сучасної лінгвістики, які визначають розвиток мовознавчої науки на сучасному етапі. У практичних заняттях представлені питання функційної, когнітивної, комунікативної, дискурсивної, соціолінгвістичної, гендерної, юридичної, корпусної та цифрової лінгвістики, проблеми штучного інтелекту, нейролінгвістики, текстової й дискурсивної аналітики, мовного моделювання, прикладної лінгвістики, сучасних синтаксичних теорій, теорії наукових парадигм та методології лінгвістичних досліджень. Такий тематичний спектр дає змогу здобувачам сформувати цілісне уявлення про сучасний стан мовознавства, його основні наукові школи, концепції та перспективи розвитку.

Практична спрямованість посібника реалізована через систему творчих, аналітичних, проблемно-пошукових і проєктних завдань, виконання яких сприяє розвитку критичного мислення, навичок аналізу й синтезу інформації, академічної доброчесності, культури наукової аргументації, уміння працювати в дослідницькій команді, презентувати результати власної роботи та здійснювати їх фахове оцінювання. Значна частина завдань орієнтована на використання цифрових технологій, сучасних електронних ресурсів, академічних баз даних, елементів корпусного аналізу й технологій штучного інтелекту як інструментів сучасного лінгвістичного дослідження.

Для забезпечення системного контролю та самоконтролю засвоєння навчального матеріалу в завершальній частині посібника вміщено тестові завдання до всіх практичних занять. Вони можуть бути використані під час аудиторної роботи, самостійної підготовки, повторення навчального матеріалу та підготовки до модульного й підсумкового контролю.

Видання адресоване здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Філологія». Воно також стане корисним аспірантам, молодим науковцям, викладачам закладів вищої освіти та всім, хто цікавиться сучасною методологією наукових досліджень, новітніми напрямками розвитку лінгвістики та актуальними проблемами філологічної науки.

Донецький національний університет імені Василя Стуса
Факультет іноземної та слов'янської філології
Кафедра загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології
СИЛАБУС
навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень
і актуальні питання сучасної лінгвістики. Кваліфікаційна робота»

Кількість кредитів ЄКТС	8 кредитів ЄКТС
Період викладання	2 семестр
Рівень вищої освіти	Другий
Спеціальність	В 11 Філологія В 11 Philology
Освітньо-професійна програма	Прикладна лінгвістика Applied Linguistics
Викладач(і)	Загнітко А. П., д-р філол. наук, професор, член-кореспондент НАН України
Профайл викладача(ів)	https://scholar.google.com.ua/citations?user=hys69IgAAAAJ&hl=uk; https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57222543359; https://www.webofscience.com/wos/author/record/L-9204-2018; https://orcid.org/0000-0001-7398-6091; http://rang.donnu.edu.ua/?pg=kt#search
Доступ до матеріалів курсу	http://url.li/hxbqge; Методологія Наукових Досліджень УМЛ 2024 2025 Загальне Microsoft Teams; https://moodle.donnu.edu.ua/course/view.php?id=1603
Контактна інформація	a.zagnitko@donnu.edu.ua

Анотація

ОК «Актуальні питання й методологія сучасної лінгвістики. Кваліфікаційна робота» входить до циклу професійної та практичної підготовки, формує компетентності та результати навчання, які відповідають змісту та фокусу освітньо-професійної програми з орієнтацією на НРК.

ОК спрямована на формування у здобувачів загального розуміння ставити й розв'язувати наукові та пошуково-навчальні проблеми прикладної лінгвістики як дисципліни й наукової галузі – її суті, кола основних завдань, напрямів і прийомів відповідно до змісту та фокусу освітньої програми, Стандарту спеціальності. ОК «Методологія наукових досліджень і актуальні питання сучасної лінгвістики. Кваліфікаційна робота» є дисципліною професійної та практичної підготовки для здобувачів ОПП Прикладна лінгвістика й разом із ОК «Теорії комунікації», «Лінгвістичне моделювання», «Цифрові застосунки у викладанні мови та літератури», «Програмування лінгвістичних продуктів» формує результати навчання та компетентності прикладних лінгвістів відповідно до змісту та фокусу освітньо-професійної програми, Стандарту спеціальності.

Мета вивчення навчальної дисципліни: підготовка фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми в галузі філології, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, а саме в діяльності, пов'язаній з аналізом сучасних лінгвістичних теорій та оцінюванням їх статусу, формуванням завдань окремих теорій, організацією успішної комунікації різними мовами, застосуванням методології наукових досліджень для розв'язання лінгвістичних і літературознавчих завдань, проєктуванням лінгвістичних продуктів різних лінгвістичних і літературознавчих теорій.

Набуті результати навчання та компетентності дадуть змогу здобувачеві розв'язувати відповідні складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі філології в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов (ІК).

Компетентності, які формуються у здобувача в результаті вивчення навчальної дисципліни

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК-4. Уміння виявляти, порушувати та розв'язувати проблеми.

ЗК-11. Здатність проведення досліджень на належному рівні.

Спеціальні компетентності (СК):

СК-1. Здатність вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних напрямках і школах.

СК-3. Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки.

СК-4. Здатність здійснювати науковий аналіз і структурування мовного / мовленнєвого й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів.

СК-7. Здатність вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень.

Результати навчання, які формує навчальна дисципліна за освітньо-науковою програмою

ПРН-1. Оцінювати власну навчальну та науково-професійну діяльність, будувати і втілювати ефективну стратегію саморозвитку та професійного самовдосконалення.

ПРН-3. Застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в прикладній лінгвістиці.

ПРН-7. Аналізувати, порівнювати і класифікувати різні напрями і школи в лінгвістиці.

ПРН-9. Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації.

ПРН-10. Здійснювати науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних.

ПРН-12. Доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних філологічних (лінгвістичних) питань, власний погляд на них та його обґрунтування фахівцям і широкому загалу, зокрема особам, які навчаються.

ПРН-15. Обирати оптимальні дослідницькі підходи й методи для аналізу конкретного лінгвістичного чи літературного матеріалу.

ПРН-16. Створювати, аналізувати й редагувати тексти різних стилів і жанрів.

Організація та оцінювання навчання

Тиждень / дата / години	Тема	Форма проведення заняття	Завдання (подані за виданням: Загітко А. Методологія наукових досліджень і актуальні питання сучасної лінгвістики: навчальний посібник. Вінниця: Вид-во Кушнір Ю. В., 2021. 396 с.)	Термін виконання (дата і час) / обсяг годин на самостійну роботу	Мак кількість балів
Модуль 1 (30 балів)					
1-й тиждень, 6 годин	Актуальні питання сучасної філології: методологія	Лекція 1 (4 год)	Завдання 1: завдання для самоконтролю після теми «Актуальні питання сучасної лінгвістики: методологія»	Протягом тижня / 8	2
	Місце актуальних питань сучасної лінгвістики та літературознавства в сучасній системі філологічних наук. Теорія конфлікту методологій	Практичне заняття (1) (2 год)	1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за книгами Бондаренко І., Комарницька Т. Актуальні напрями і проблеми сучасної лінгвістики. Київ: ВД Дмитра Бураго, 2014. 272 с. URL: http://mova.knu.ua/wp-content/uploads/2020/02/3-5.pdf ; Rhodes J. Radical Feminism, Writing and Critical Agency. N.Y.: SUNY, 2005. 140 p. URL: https://sunypress.edu/Books/R/Radical-Feminism-Writing-and-Critical-Agency (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)		
	Теорія референційної та релятивної граматики	Практичне заняття (2) (2 год)	Система референційно-семантичних категорій: принципи визначення референційно-семантичної та релятивної категорій, ядерні / напівпериферійні / периферійні реляції та референційні категорії: схема 1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтею «Мосенко О. В. Функції детермінативів сучасної англійської мови: лінгвокогнітивна перспектива». URL: http://eprints.zu.edu.ua/15088/1/01.pdf (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)		
2-й тиждень, 6 годин	Типологія наукових парадигм: від загального до часткового: наука як система знань (теорії, гіпотези, поняття, наукові методи)	Лекція 2 (4 год)	Завдання 1: завдання для самоконтролю після теми «Типологія напрямів у сучасній лінгвістиці»	Протягом тижня / 8	2
	Теорія функційної граматики та історико-функційне вивчення літератури	Практичне заняття (3) (2 год)	Система функційно-семантичних категорій: принципи визначення функційно-семантичної категорії, ядерні / напівпериферійні / периферійні функційно-семантичні категорії: схема 1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтею «Темник Г. Д. Функціональна граматика української мови: засади та наукові теорії створення. <i>Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія Філологічна</i> . 2013. Вип. 39. С. 107–109». URL: https://naub.ua.edu.ua/2013/funktsionalna-gramatika-ukrajinskoj-movy-zavdamya-ta-naukovi-teorii-stvorenya/ ; статтю «Жодані І. Взаємодія вторинних моделювальних систем: проблеми терміноутворення. <i>МАЛІТЕРІУМ</i> . 2015. Вип. 61. Літературознавчі студії. С. 80–86». URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/Magisterium_lit_2015_61_11 (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)		

Тиждень / дата / години	Тема	Форма проведення заняття	Завдання (подані за виданням: Загітко А. Методологія наукових досліджень і актуальні питання сучасної лінгвістики: навчальний посібник. Вінниця: Вид-во Кушнір Ю. В., 2021. 396 с.)	Термін виконання (дата і час) / обсяг годин на самостійну роботу	Мак кількість балів
3-й тиждень, 6 годин	Типологія напрямів у сучасній філології: критерії науковості	Лекція 3 (2 год)	Зайпитання і завдання для самоконтролю після теми «Проблеми активної граматики й асоціативно-вербальної сітки»	тиждень	2
	Комунікативна лінгвістика (теорії, підходи) і комунікативні стратегії в теорії літератури	Практичне заняття (4) (2 год)	Діалектне членування української мови та його зв'язок з питанням походження української мови: електронна карта 1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтею «Чорнобай О. Л. Комунікативна лінгвістика (мовна комунікація) як основа опанування засобів юридичної комунікації. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки. 2015. № 813. С. 168–174». URL: http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2495/vnulpnrt201581327.pdf і навчальним посібником: Синченко О. Комунікативні стратегії в теорії літератури: автор, текст, читач: навчальний посібник. Київ: Логос, 2015. 170 с. URL: https://surl.li/gzckzw (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)		
	Наука як дослідницька (пізнавальна) діяльність. Види наукової діяльності (за Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність»)	Практичне заняття (5) (2 год)	Зайпитання і завдання для самоконтролю після теми: «Наука як дослідницька (пізнавальна) діяльність» 1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за навчальним посібником Гулайдан В. Основи наукових досліджень. Ужгород: УжНУ, 2017. 105 с. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/19959/1/Основи%20наукових%20досліджень.pdf (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)		
4-й тиждень, 6 годин	Сучасні синтаксичні теорії	Лекція 4 (4 год)	Зайпитання і завдання для самоконтролю після теми «Сучасні синтаксичні теорії»	тиждень	2
	Аспекти і напрями актуально-комунікативних досліджень	Практичне заняття (5) (2 год)	1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за навчальним посібником Комунікативно-прагматичні аспекти мовлення: конспект лекцій / уклад. О. В. Дикович. Київ: НТУУ «КПІ», 2015. 85 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/12406/1/Комунікатуно_prag_aspektu.pdf (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)		
5-й тиждень, 8 годин	Соціолінгвістична класифікація мов: підходи та концепції	Лекція 5 (2 год)	Зайпитання і завдання для самоконтролю після теми «Соціолінгвістична класифікація мов: підходи та концепції»	тиждень	2
	Валентна і відмінкова граматики: структура, семантика	Практичне заняття (6) (2 год)	Семантико-синтаксична валентність: структура і функції. Основні компоненти семантико-синтаксичної валентності, активна і пасивна валентність (модель). 1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтею «Кутня Г. Семантико-синтаксична валентність в контексті аналізу предикатів. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2009. Вип. 46. Ч. II. С. 9–16». URL: http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/philology/article/view/6123 (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)		

Тиждень / дата / години	Тема	Форма проведення заняття	Завдання (подані за виданням: Загітко А. Методологія наукових досліджень і актуальні питання сучасної лінгвістики: навчальний посібник. Вінниця: Вид-во Кушнір Ю. В., 2021. 396 с.)	Термін виконання (дата і час) / обсяг годин на самостійну роботу	Мак кількість балів
6-й тиждень, 8 годин	Теорія референційної і когнітивної граматики	Практичне заняття (7) (2 год)	1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтю «Балабан О. О. Когнітивно-семантична універсальність як категорія когнітивної семантики. <i>Science and Education a New Dimension. Philology</i> . 2017. № 40. Issue: 144. С. 19–22». URL: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/o_o_balaban_cognitive-semantic_universal_as_a_category_of_cognitive_senapatics.pdf (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)	2	
	Гендерна лінгвістика: основні поняття, підходи	Практичне заняття (8) (2 год.).	1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтю «Сукаленко Т. М. Гендерна лінгвістика. Соціолінгвістика. <i>Лінгвістичні дослідження</i> . 2013. Вип. 36. С. 248–254». URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/627/1/582_IR.pdf (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)	2	
	Текст, контекст, текстуалітет, структура та ієрархія текстово-дискурсивних категорій (теорія Н. Хомського)	Лекція 6 (4 год)	Запитання і завдання для самоконтролю після теми «Текст, контекст, текстуалітет, структура та ієрархія текстово-дискурсивних категорій»	тиждень	
7-й тиждень, 4 години	Породжувальна граматики (теорія Н. Хомського)	Практичне заняття (9) (2 год)	Теорія ядерних і похідних структур (5 моделей) 1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтю «Калько Р. М. Універсальність Н. Хомського у межах когнітивної парадигми світової лінгвістики. <i>Наукові записки Національного університету "Острозька академія" . Серія Філологічна</i> . 2017. Вип. 64. С. 143–146». URL: https://journals.ou.edu.ua/Philology/issue/view/46 (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)	2	
	Типологія предикатів: основні підходи до класифікації (семантична, формальна, функційна)	Практичне заняття (10) (2 год)	Класифікація предикатів за кількістю актантів (аргументів) 1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтю «Луга О. І. Сучасні інтерпретації дієслівного предиката в структурі речення. <i>Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов</i> . 2017. Вип. 15. С. 152–162». URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/view/ByFileId/402879.pdf (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)	2	
	Українські синтаксичні конструкції й епістемі: статус, структура, семантика та ієрархія	Лекція 7 (2 год)	Запитання і завдання для самоконтролю після теми «Українські синтаксичні константи й епістемі: статус, структура, семантика та ієрархія»	тиждень	
44 години	Граматики тексту: методика наукових досліджень	Практичне заняття (11) (2 год)	1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтю «Делесто М. С. Граматика тексту і сучасна лінгвістика. <i>Лінгвістичні студії Linguistic Studies</i> . 2016. Вип. 19. С. 73–77». URL: http://dspace.idgu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/351/1/%D0%94%D0%B5%D0	1	

Тиждень / дата / години	Тема	Форма проведення заняття	Завдання (подані за виданням: Загітко А. Методологія наукових досліджень і актуальні питання сучасної лінгвістики: навчальний посібник. Вінниця: Вид-во Кушнір Ю. В., 2021. 396 с.)	Термін виконання (дата і час) / обсяг годин на самостійну роботу	Мак кількість балів
			%BV%D1%8E%D1%81%D1%82%D0%BE.pdf (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення) 3. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв) 4. Дискусія за науковим посібником Борисенко Н. Методика проведення наукових досліджень. Житомир: Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2010. 64 с. URL: http://eprints.zu.edu.ua/28339/1/soru.pdf (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)		2
			Модуль 2 (30 балів) Самостійна робота		
8-й тиждень, 6 годин	Українська мовно-національна картина світу	Лекція 8 (2 год)	Запитання і завдання для самоконтролю після теми «Українська мовно-національна картина світу»	тиждень	2
	Проблеми прескриптивної граматики (1)	Практичне заняття (12) (2 год)	1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтею «Кош Т. Про прескриптивну і дескриптивну норму інтерпретації дієслівного предиката в структурі речення», URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/12899/08-Koits.pdf (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення) 1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтею «Поздрань Ю. В. Про розмежування понять "прескриптивна" і "дескриптивна" норм», URL: https://conferences.vnu.edu.ua/public/files/1/hum_2016_nbuv.pdf (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)	тиждень	
9-й тиждень, 8 годин	Актуальні питання мовної семіотики	Лекція 9 (4 год)	Запитання і завдання для самоконтролю після теми «Актуальні питання мовної семіотики»	тиждень	2
	Проблеми анотування й реферування в бібліографії (1)	Практичне заняття (14) (практикум) (4 год)	Проекти згортання першого документа в анотуванні й реферуванні 1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтею «Рябова Н. Н. Навчання реферування та анотування іншомовних текстів студентів немовних вузів. <i>Культура народів Причорномор'я</i> . 2003. № 37. С. 373–375», URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/74244/96-Ryabova.pdf?sequence=1 (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)	тиждень	
10-й тиждень, 8 годин	Аспекти та напрями актуально-комунікативних досліджень. Комунікативний синтаксис. Нейрокопінг	Лекція 10 (2 год)	Запитання і завдання для самоконтролю після теми «Аспекти та напрями актуально-комунікативних досліджень: комунікативний синтаксис»	тиждень	2
	Нейрокопінг	Практичне заняття (15) (практикум) (2 год)	1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за книгою Капчунов Д. Нейрокопінг. Харків: Фабула, 2018. 352 с. URL: https://www.rabulum.com.ua/product/vsi-krayku-nad-i-storuyu/ (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)	тиждень	

Тиждень / дата / години	Тема	Форма проведення заняття	Завдання (подані за виданням: Загітко А. Методологія наукових досліджень і актуальні питання сучасної лінгвістики: навчальний посібник. Вінниця: Вид-во Кушнір Ю. В., 2021. 396 с.)	Термін виконання (дата і час) / обсяг годин на самостійну роботу	Мак кількість балів
11-й тиждень, 8 годин	Копірайтінг для ледннгів та мобільних додатків	Практичне заняття (16) (практикум) (4 год)	1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за книгою Гаврилов С. Всі крапки над «В» історією. Сторінтелінг. Київ: Пабулум, 2009. 296 с. URL: https://www.pabulum.com.ua/product/vsi-krapky-nad-v-i-storiyu/ (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення).		1
	Юридична лінгвістика: основні категорії, напрями	Лекція 11 (4 год)	Запитання і завдання для самоконтролю після теми «Юридична лінгвістика: основні категорії, напрями»	тиждень	2
12-й тиждень, 6 годин	Проблеми прикладної лінгвістики (1): шпунчий інтелект, напрями перекладу, психолінгвістика	Практичне заняття (17) (практикум) (4 год)	Проблеми правильності мовлення в межах прикладної лінгвістики (логопедія, патологія, сугестія та ін.). 1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтею «Хогарт Іоан. Націоналізм шпунчого інтелекту. Чому технології машинного навчання призведуть до глобальної нестабільності (англійськомовна версія)» URL: https://text.org.ua/articles/86094/Nacjonalizm-shpunchnoho-intelektu-Chomu-tehnologii-mashynnoho-navchannya-86094/ (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення).		
	Езотерична лінгвістика: основні тенденції розвитку, категорії, поняття	Лекція 12 (4 год)	Запитання і завдання для самоконтролю після теми «Езотерична лінгвістика: основні тенденції розвитку категорії, поняття» Самостійний аналіз статті «Найдюнов О. Езотеричні знання – один з головних резервів розвитку інформаційного суспільства. URL: http://surl.li/jrcuqv Візначення тенденцій розвитку езотеричної лінгвістики	тиждень	2
13-й тиждень, 6 годин	Проблеми прикладної лінгвістики (2): юрислінгвістика, методологія	Практичне заняття (18) (практикум) (1 год)	Юрислінгвістика, криміналістична лінгвістика: теоретичне й практичне застосування 1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтями «Ходаковська О. Юридична лінгвістика: особливості розвитку та функціонування» URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7642/1/Khodakowska_149-150.pdf ; «Кривуля А. Д. Юридична лінгвістика в Україні в сучасних умовах євроінтеграційного процесу», URL: http://er.dauvs.lv.ua/bitstream/123456789/2745/1/43.pdf (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)		
	Проблеми прикладної лінгвістики (3): паголінгвістика, термінографія	Практичне заняття (19) (практикум) (1 год)	1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтею «Симоненко Л. О. Українська термінографія: стан і перспективи. <i>Мовознавство</i> . 2014. № 4. С. 28–35». URL: http://surl.li/mnulwz (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення)	тиждень	2
13-й тиждень, 6 годин	Теорія наукових парадигм: типологія лінгвонаукових парадигм (школи, напрями, течії)	Лекція 13 (4 год)	Запитання і завдання для самоконтролю після теми «Теорія наукових парадигм: типологія лінгвонаукових парадигм (школи, напрями, течії)»		
	Феліцитарна лінгвістика	Практичне заняття (20)	Типологія текстів через призму феліцитарної лінгвістики: експліцитні й імпліцитні чинники	тиждень	2

Тижень / дата / години	Тема	Форма проведення заняття	Завдання (подані за виданням: Загітко А. Методологія наукових досліджень і актуальні питання сучасної лінгвістики: навчальний посібник. Вінниця: Вид-во Кушнір Ю. В., 2021. 396 с.)	Термін виконання (дата і час) / обсяг годин на самостійну роботу	Мак кількість балів
14-й тижень, день, 4 години	Теорія науково-синтезованих описів: аналіз, синтез, диференціювання, класифікація	Лекція 14 (1 год) Практичне заняття (2 год)	1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтею «Підрозділка І. Ю. Концепт шастя в картині світу сучасної мови». URL: http://sul.li/zrkzb (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення) Запитання і завдання для самоконтролю після теми «Теорія наукових парадигм: типологія лінгвонаукових парадигм (школи, напрями, течії)»	тиждень	
15-й тижень, день, 4 години	Квантифікація та класифікація в теорії лінгвомодельованні та лінгвістичних технологій	Практичне заняття (21) (практикум) (2 год)	Типологія квантифікації через призму лінгвомодельованні 1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за статтею «Надченко М. Методи цифрових лінгвістичних досліджень: корупції технології та штучний інтелект». URL: https://ekmag.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c7db7b06-3021-4a52-b6bf-c31593a6e203/content (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення) Запитання і завдання для самоконтролю після теми «Сучасні методи лінгвістичних і літературознавчих досліджень: типологія, еволюція»	тиждень	2
16-й тижень, день, 4 години	Сучасні методи лінгвістичних: типологія, еволюція	Лекція 15 (2 год) Практичне заняття (15) (практикум) (2 год)	Типологія методів через призму філософії мови: внутрішньо- та зовнішньонаукові чинники 1. З'ясування контрольних запитань до теми (20 хв). 2. Дискусія за посібником Методи лінгвістичних досліджень / упоряд. Н. А. Цимбал; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань: Взаїм, 2019. 106 с. URL: https://dspace.ufrm.edu.ua/bitstream/123456789/11808/1/%D0%9C%D0%9B%D0%94.pdf (30 хв – ознайомлення, 30 хв – обговорення) Запитання і завдання для самоконтролю після теми «Цифрові технології в сучасній лінгвістиці: інформаційна лінгвістика»	тиждень	2
17-й тижень, день, 4 години	Цифрові технології в сучасній лінгвістиці: інформаційна лінгвістика	Лекція 16 (2 год) Практичне заняття (16) (практикум) (2 год)	Повідомлення англійською мовою про тему роботи, її актуальність, мету. Зразок і вимоги розміщені за посиланням: https://cutt.ly/1YU4zK	тиждень	2
102 години	Підсумковий контроль: Презентація	Лекція (2 год) Практичне заняття (17) (практикум) (2 год)	Індивідуальний творчий проєкт (практикум) (2 год)	тиждень	40
			Самостійна робота	тиждень	2
			Модульна контрольна робота	15-й тиждень	10

Схема оцінювання результатів навчальних досягнень

Поточний контроль (max 60 балів)							Підсумковий контроль (max 40 балів)	Загальна кількість балів
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2					
Організаційно-навчальна робота здобувача вищої освіти в аудиторії	Індивідуальна робота здобувача вищої освіти	Самостійна робота	Організаційно-навчальна робота здобувача вищої освіти в аудиторії	Індивідуальна робота здобувача вищої освіти	Самостійна робота	Модульна контрольна робота	Підсумковий контроль	
12	12	2	12	9	2	10	40	100

Критерії оцінювання (денна форма навчання)

Загальна кількість балів, набрана здобувачем за поточну роботу, становить від 0 до 100 балів.

1. Здобувач вищої освіти отримує бали впродовж семестру за:

- роботу на практичних заняттях (32 бали = 16 занять по 2 бали);
- виконання самостійної роботи – післялекційного завдання (12 балів = 2 завдання по 6 балів);
- модульна контрольна робота (6 балів);
- творче завдання – дослідницький творчо-пошуковий проєкт (30 балів);
- взаємооцінювання науково-пошукових творчих проєктів (10 балів).

Критерії оцінювання (заочна форма навчання)

Здобувач вищої освіти отримує бали за:

- роботу на практичних заняттях (40 балів = 4 заняття по 10 балів);
- виконання самостійної роботи – післялекційного завдання (10 балів = 2 завдання по 5 балів);
- модульну контрольну роботу (10 балів);
- творче завдання – дослідницький творчо-пошуковий проєкт (30 балів);
- взаємооцінювання науково-пошукових творчих проєктів (10 балів).

2. Критерії нарахування балів

2.1. Післялекційне завдання (оцінюється в 2 бали)

Післялекційне завдання – форма роботи здобувача наприкінці кожного лекційного заняття: потрібно дати відповідь на питання за змістом лекції:

– здобувач дає коректну відповідь наприкінці заняття, висловлює свій погляд, підкріплюючи його прикладами – 1–2 бали;

- здобувач дає відповідь наприкінці заняття, висловлює власний погляд, водночас допускає фактичні помилки або не наводить достатньо прикладів – 1 бал;
- роботу не зараховано (завдання не виконане) – 0 балів.

2.2. Робота на практичних заняттях:

2.2.1. Усне / письмове опитування:

Високий рівень (1 б.): усна відповідь є правильною, цілісною, логічною, обґрунтованою, містить аргументацію, аналітичні міркування, демонструє критичне мислення здобувача.

Середній рівень (0,75 б.): усна відповідь є правильною, логічною, частково обґрунтованою, аналітичні міркування та аргументація є недостатніми.

Достатній рівень (0,5 б.): усна відповідь є частково правильною, нецілісною, фрагментарною, недостатньо аргументованою.

Низький рівень (0,25 б.): усна відповідь є неправильною або містить грубі помилки, здобувач демонструє незнання і нерозуміння навчального матеріалу, не може обґрунтувати свою думку.

2.2.2. Виконання тренувальних вправ:

Високий рівень (1 б.): здобувач має глибокі, системні знання матеріалу, що дає змогу йому не лише безпомилково виконати відтворювальні вправи, а й успішно втілити запропоноване творче завдання, під час виконання якого не допущено мовних і технічних помилок.

Середній рівень (0,75 б.): здобувач має системні, але дещо непослідовні знання матеріалу, що дає змогу йому виконати відтворювальні вправи з незначною кількістю помилок (2–3 помилки), успішно втілити запропоноване творче завдання, у процесі виконання якого не допущено мовних і технічних помилок.

Достатній рівень (0,5 б.): здобувач не має системних знань матеріалу, що виявилось у виконанні відтворювальних вправ із достатньою кількістю помилок (4–5 помилок), творче завдання виконано частково або ж зі значною кількістю змістових, мовних і технічних помилок.

Низький рівень (0,25 б.): здобувач не орієнтується в теоретичному матеріалі, що виявилось у виконанні відтворювальних вправ із великою кількістю помилок (понад 5 помилок), творче завдання виконано частково, зі значною кількістю змістових, мовних і технічних помилок або ж не виконано взагалі.

2.2.3. Участь у дискусії:

– *високий рівень* (здобувач дотримується правил ведення дискусії; демонструє глибокі, системні знання теоретичного матеріалу, вмє застосовувати їх на

практиці; відповідь є правильною, цілісною, логічною, достатньо аргументованою, демонструє критичне мислення здобувача) – **3 бали**;

– *середній рівень* (здобувач дотримується правил ведення дискусії; демонструє системні, але дещо непослідовні знання теоретичного матеріалу, не завжди коректно застосовує їх на практиці; відповідь загалом правильна, але аргументація і критичне мислення є недостатніми) – **2 бали**;

– *достатній рівень* (здобувач не завжди дотримується правил ведення дискусії; не демонструє системних знань теоретичного матеріалу; відповідь є частково правильною, фрагментарною, аргументація й критичне мислення продемонстровані мінімально) – **1 бал**;

– *низький рівень* (здобувач не дотримується правил ведення дискусії; не орієнтується в теоретичному матеріалі; завдання виконане частково, відповідь є неправильною або містить грубі помилки; аргументація й критичне мислення не продемонстровані) – **0 балів**.

2.2.4. Практичні завдання:

Високий рівень (2 б.): ПЗ виконане відповідно до інструкцій із використанням сучасних лінгвістичних методів, містить пояснення ходу виконання завдання та висновки, дотримано термін виконання, під час захисту завдання здобувач демонструє обізнаність ходу виконання завдання, вільно презентує результати.

Середній рівень (1,5 б.): ПЗ виконане відповідно до інструкцій із використанням сучасних лінгвістичних методів, містить пояснення ходу виконання завдання, частково висновки й узагальнення, дотримано терміни виконання, під час захисту завдання здобувач демонструє часткову обізнаність ходу виконання практичного завдання, робить помилки, не досить вільно подає результати завдання.

Достатній рівень (1 б.): ПЗ виконане відповідно до інструкцій із використанням сучасних лінгвістичних методів, містить часткове пояснення ходу виконання завдання, висновки неаргументовані, порушено терміни виконання, під час захисту завдання здобувач виявляє часткову обізнаність ходу виконання практичного завдання, робить помилки, не досить вільно подає результати аналізу.

Низький рівень (0,5 б.): ПЗ виконане частково правильно, не всі інструкції дотримано, відсутні пояснення ходу виконання завдання, висновки часткові, порушено терміни виконання, під час захисту практичного завдання здобувач виявляє необізнаність ходу виконання практичного завдання.

2.3. Модульна контрольна робота (оцінюється в 10 балів):

Бали	Критерії оцінювання
4	Здобувач вищої освіти відтворює незначну частину матеріалу, має нечіткі уявлення про запропоновану тему, об'єкт
6	Здобувач вищої освіти відтворює частину теоретичного матеріалу, набутого під час опанування матеріалів за певними темами; за допомогою викладача виконує елементарні завдання, що представлені у ході роботи, може повторити за зразком певну операцію, дію, розв'язати задачу
8	Здобувач вищої освіти відтворює основний матеріал, висвітлений у завданні роботи, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять та термінів, що були розглянуті під час теоретичного опанування матеріалу. Уміє застосовувати знання під час виконання задач, сформульованих у завданні
10	Здобувач вищої освіти правильно відтворює матеріал, сформульований у теоретичній частині, знає основоположні теорії і факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок. Намагається аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь його логічна, хоч і має неточності
12	Здобувач вищої освіти має системні, міцні знання в обсязі та в межах вимог матеріалу, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, ухвалювати рішення, правильно формулювати висновки

2.4. Виконання творчого завдання (розроблення й представлення пошуково-дослідницького проєкту з проблем методології наукових досліджень та актуальних питань сучасної лінгвістики) – максимальна оцінка – 30 балів (окремо 10 балів – взаємооцінювання)

2.4.1. Презентація:

Критерії оцінювання	10–20 балів	21–30 балів	31–40 балів
Відповідність матеріалу тематиці проєкту	Містить близький за тематикою матеріал, але не несе важливої інформативної функції	Загалом відповідає тематиці проєкту і є досить інформативним	Точно відповідає тематиці, містить дуже важливу інформацію
Структурованість інформації	Важко зрозуміти структуру подання інформації	Простежується певна структура в розміщенні інформації	Має чітку, логічно вибудовану структуру
Використання графіків, таблиць, діаграм	Графіки, таблиці і діаграми відсутні	Графіки, таблиці і діаграми представлені в роботі, але суттєво не доповнюють зміст	Графіки, таблиці і діаграми відповідають змісту та розкривають його сутність
Наявність посилань на використані інформаційні джерела	Немає посилань на використані джерела	Не повністю представлені інформаційні джерела або не всі правильно оформлені	Оформлення посилань на інформаційні джерела цілком правильні, вичерпні
«Читаємість» тексту, наочність	Естетичний вигляд незадовільний (відсутня чітка структура розмі-	Естетичний вигляд дещо поє недосаттєво чітка структура	Чітка побудова сторінок. Розмір тексту легко сприймається

Критерії оцінювання	10–20 балів	21–30 балів	31–40 балів
	шення інформації, недоречна графіка оформлення)	розміщення інформації, не зовсім доречна графіка оформлення	
Відповідність дизайну змісту роботи, єдність стилю в оформленні різних частин презентації	Дизайн зовсім не відповідає тематиці проекту, а інколи навіть іде всупереч загальному змісту	Дизайн не суперечить загальному змісту проекту	Гармонійне поєднання дизайнерських знахідок з ідеєю проекту
Уміння і навички використовувати комп'ютерні технології (використання спецефектів, анімацій, звуків, графіки)	Низький (початковий) рівень використання різноманітних можливостей комп'ютерних технологій	Робота дає висновок про середній рівень умінь і навичок використання комп'ютерних технологій	Робота є прикладом високого рівня володіння комп'ютерними технологіями

2.4.2. Взаємооцінювання пошуково-дослідницького проекту з проблем методології наукових досліджень та актуальних питань сучасної лінгвістики:

1) оригінальність (1 бал); 2) змістовність (1 бал); 3) послідовність викладу (1 бал); 4) дотримання мовно-літературних норм (1 бал); 5) співвідносність структурних частин (1 бал); 6) використання методів дослідження – адекватне і/чи не зовсім адекватне (1 бал); 7) наявність власного погляду (1 бал); 8) аргументованість теоретичних міркувань (1 бал); 9) список літератури (1 бал); 10) зрозумілість і доступність (1 бал).

Схема оцінювання результатів навчальних досягнень

За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS	За національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
75–81	C		
67–74	D	задовільно	
60–66	E		
0–59	FX	незадовільно	не зараховано

Література

Основна:

1. Голубовська І. О., Корольов І. Р. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики: курс лекцій. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 223 с.

2. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту: теорія і практикум. Вид. 3-тє, випр. і доп. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2022. 319 с.

3. Загнітко А. П. Методологія наукових досліджень і актуальні питання сучасної лінгвістики. Вінниця: ФОП «Кушнір Ю. В.», 2021. 396 с.
4. Загнітко А. П. Теорії сучасних лінгвістичних вчень. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. 529 с.
5. Загнітко А. Теорія лінгвоперсонології: монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. 172 с.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми: підручник; вид. 2-е, випр. і доп.. Полтава: Довкілля-К, 2017. 890 с.
7. Солощук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англійському дискурсі. Харків: Константа, 2006. 300 с
8. Хомський Н. Роздуми про мову: наукове видання. Львів: Світ, 2000. 297 с.
9. Kristeva J. Le language, cet inconnu. Paris: Ed. du Seuil, 1981. 334 p.

Допоміжна:

1. Бук С. Велика проза Івана Франка. Електронний корпус. Частотні словники та інші міждисциплінарні контексти. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 424 с.
2. Бігунова Н. О. Позитивна оцінка: від когнітивного судження до комунікативного висловлювання: монографія. Одеса: КД ОМД, 2017. 580 с.
3. Бацевич Ф. Частки української мови як дискурсивні слова: монографія. Львів: ПАІС, 2014. 288 с.
4. Бацевич Ф. Лінгвокомунікативні та риторико-прагматичні виміри художнього тексту (на матеріалі роману Івана Франка «Перехресні стежки»): монографія. Львів, 2016. 192 с.
5. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
6. Галуцьких І. А. Тілесність у художній прозі англійського модернізму і постмодернізму (когнітивно-семіотичні студії): монографія. Запоріжжя: Кругозір, 2016. 628 с.
7. Дзера О. Біблійна інтертекстуальність і переклад: англо-український контекст: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 475 с.
8. Колеснікова І. А. Діалектика номінального та узуального в професійному дискурсі. Київ: ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана», 2008. 248 с.
9. Кравченко І. О. Синергійність англійського релігійного дискурсу (психолінгвістичний аспект): монографія. Одеса: Вид-во Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова, 2017. 408 с.

10. Купріянов Є. В. Лексикографічна система іспанської мови: феноменологія інтегративного опису: монографія. Київ: Вид-во УМІФ НАН України, 2018. 254 с.

11. Литвиненко Н. П. Український медичний дискурс: монографія. Харків: Харківське історико-лінгвістичне товариство, 2009. 304 с.

12. Мойсієнко А. К. Текст як мистецька данність. Проблеми поетичної мови: монографія. Київ: Вид-во Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2017. 234 с.

13. Радзівська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту. Текст – Соціум – Культура – Мовна особистість: монографія. Київ: ДП «Інформативно-аналітичне агентство», 2010. 491 с.

14. Шуляк С. Чарівне слово українських замовлянь: монографія. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. 588 с.

15. Brown G., Yule G. Discourse analysis. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. 341 p.

16. Chomsky N. Bare phrase structure. Cambr. (Mass.): MIT, 1994. 234 p.

17. Coseriu E. Formen und Funktionen: Studien zur Grammatik. Tübingen: Niemeyer, 1987. 247 p.

18. Gazdar G. Pragmatics: Implicature, presupposition and logical form. New York: Academic Press, 1979. 198 p.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Практичне заняття № 1

ТЕОРІЯ ФУНКЦІЙНОЇ (ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ) ГРАМАТИКИ

(2 год)

1. Концептуальні засади функційної граматики: антропоцентризм та ідеографічний підхід.
2. Предмет і завдання функційної граматики. Проблеми розмежування функційної морфології та функційного синтаксису.
3. Система функційно-семантичних полів (ФСП): структура, ядерні та периферійні компоненти.
4. Теорія функційно-семантичних полів (моно- і поліцентричні поля).
5. Форма і контекст, особливості визначення первинних і вторинних функцій морфологічних і синтаксичних форм.
6. Взаємодія граматики та лексики у функційному аспекті.

Література

Основна:

1. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ: Наукова думка, 1992. С. 5–48.
2. Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови. Київ: Пульсари, 2004. С. 8–28.
3. Загнітко А. П. Основи функціональної морфології української мови. Київ: Вища школа, 1990. С. 1–63.
4. Луценко М. О. Функціональна граматики: в межах і поза межами. *Функціональна граматики: тези доповідей Міжнародної науково-теоретичної конференції*. Донецьк, 1994. С. 242–258.
5. Попович Л. Граматики інтеракції у савременим словенским језицима. Београд: Славистичко друштво Србије, 2023. 356 с.
6. Сусол Л. О., Хаджикян Д. Р., Уитович Е. О. Виникнення та основні принципи функціональної лінгвістики. Функціональна граматики. Американський та європейський функціоналізм. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/31794be5-f68a-4205-adf3-78071ad06f1e/content> (дата звернення: 03.01.2026).

Допоміжна:

1. Арешенков Ю. О. Функціональна граматики як теоретична основа навчальних курсів української мови. URL: <http://surl.li/ovwrrw> (дата звернення: 03.01.2026).

2. Грипас О. Ю. Про засадничі принципи функційної граматики. *Синопсис: електронне фахове видання Київського університету імені Бориса Грінченка. Гуманітарний інститут*. 2013. № 3–4. 6 с.

3. Зеленько А. С. І. Р. Вихованець – глава українського функціоналізму. *Загальне мовознавство*. Київ: Знання, 2010. С. 243–248. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk/sk763292.pdf> (дата звернення: 03.01.2026).

4. Левченко О. Г. Аспекти дослідження функціональної граматики. URL: http://eprints.zu.edu.ua/15712/1/Converted_file_d68314fc.pdf (дата звернення: 03.01.2026).

5. Нечитайло М. Функціональний підхід у синтаксичних дослідженнях китайської мови: розвиток та перспективи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31. Т. 2. С. 172–177. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/31_2020/part_2/29.pdf (дата звернення: 03.01.2026).

6. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля – Київ, 2010. 842 с.

7. Слободинська Т. С. Функціональна граматика в контексті системних міждисциплінарних досліджень мовленнєвої комунікації. *Наукові праці*. Вип. 92. Т. 105. С. 122–127.

БЛОК 1. АНТРОПОЦЕНТРИЗМ ТА ІДЕОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД

Завдання 1. «Мовець у центрі граматики»

Обрати одну граматичну категорію (час, вид, модальність, особа, стан) і:

1. Пояснити її з позицій **формальної граматики**.

2. Пояснити ту саму категорію з позицій **функційної граматики**, зосередившись на:

- інтенції мовця;
- комунікативній ситуації;
- прагматичному ефекті.

Результат: коротке есе (1–1,5 стор.), схема або порівняльна таблиця.

Категорія часу в українській мові: формальний і функційний підходи

1. Категорія часу з позицій формальної граматики

У формальній граматиці категорія часу розглядається як морфологічна категорія дієслова, що виражає відношення дії до моменту мовлення. В українській мові вона реалізується через систему граматичних форм, закріплених у парадигмі дієслова.

Традиційно виділяють три – чотири часові значення:

- **теперішній час** (*пишу, читає*);
- **минулий час** (*писав, читала*);
- **майбутній час** (аналітичний: *буду писати*; синтетичний: *написатиму*);

- **давноминулий** (*писав був, читав був*).

Час у формальному підході:

- є обов'язковою граматичною ознакою дієслівної форми;
- має сталу кореляцію з формальними показниками (суфікси, допоміжні дієслова);
- описується поза конкретним мовленнєвим актом, як елемент абстрактної мовної системи.

Мовець у цьому підході не є активним чинником інтерпретації: час фіксується як об'єктивна граматична характеристика.

2. Категорія часу з позицій функційної граматики (мовець у центрі)

У функційній граматиці категорія часу осмислюється не лише як формальна ознака, а як інструмент мовця для організації висловлення відповідно до комунікативних потреб.

2.1. Іntenція мовця

Мовець використовує часові форми для:

- **актуалізації події** (*Завтра їду до Львова* – теперішній час із запланованим значенням);
- **підвищення емоційної напруги** (*І тут він заходить і каже...* – історичний теперішній);
- **пом'якшення або дистанціювання** (*Я хотів би запитати...* – минулий час як ввічлива стратегія).

Отже, час стає засобом суб'єктивної оцінки та мовленнєвої стратегії.

2.2. Комунікативна ситуація

У реальному мовленні часові значення:

- залежать від контексту (усного / письмового, офіційного / неофіційного);
- співвідносяться зі спільним фоновим знанням мовця й адресата;
- можуть не збігатися з хронологічним часом.

Напр.: *Я завтра екзамен складаю* – теперішній час у ситуації прогнозованої події, зрозумілої обоюм учасникам комунікації.

2.3. Прагматичний ефект

Вибір часової форми впливає на:

- переконливість висловлення;
- ефект присутності / дистанції;
- оцінку важливості події.

Порівняння:

- *Він сказав правду* – нейтральна фіксація факту;
- *Він каже правду* – ефект актуальності, драматизації.

Отже, час у функційному підході – це засіб впливу мовця на адресата, а не лише граматична категорія.

Порівняльна таблиця

Критерій	Формальна граматики	Функційна граматики
Статус категорії	Морфологічна ознака дієслова	Комунікативний ресурс
Орієнтація	На мовну систему	На мовця й адресата
Роль мовця	Мінімальна	Центральна
Час і контекст	Незалежний від ситуації	Залежний від ситуації
Основна функція	Локалізація дії в часі	Актуалізація, оцінка, вплив

Висновок

Категорія часу в українській мові, розглянута із функційної перспективи, демонструє, що граматики є не лише системою форм, а й інструментом мовленнєвої дії. Переміщення мовця в центр граматики дає змогу побачити, як часові форми слугують реалізації інтенцій, організації комунікації та досягненню прагматичного ефекту.

Завдання 2. Ідеографічна реконструкція

1. Вихідне значення: НЕОБХІДНІСТЬ.

Побудувати **ідеографічне поле** цього значення.

Заповнити його засобами різних рівнів:

- морфологічними;
- синтаксичними;
- лексичними;
- контекстуальними.

Результат: ідеографічна карта / ментальна схема + коментар.

НЕОБХІДНІСТЬ – це семантичне ядро, що репрезентує **об’єктивну або суб’єктивно усвідомлену зумовленість дії, стану чи події**, яку мовець подає як неминучу, обов’язкову або безальтернативну.

Ядро поля:

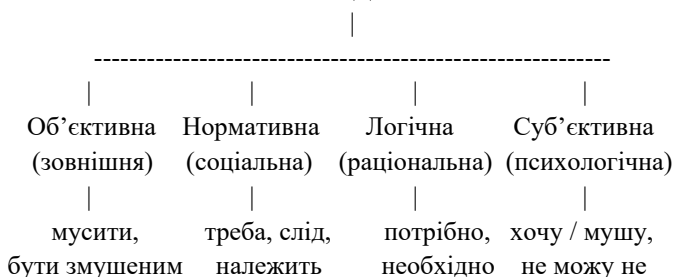
- обов’язковість;
- неминучість;
- зумовленість;
- відсутність вибору.

Периферія поля:

- доцільність;
- потреба;
- вимушеність;
- рекомендація;
- прагматична необхідність.

1. Ідеографічна карта (рівнева ментальна схема)

НЕОБХІДНІСТЬ

3. Засоби репрезентації значення «необхідність» різних мовних рівнів

3.1. Морфологічний рівень

Засіб	Приклад	Коментар
Модальні дієслова	<i>мусити, доводитися</i>	Виражають сильну, часто зовнішню необхідність
Предикативи	<i>треба, слід, необхідно</i>	Безособові форми → об'єктивація необхідності
Інфінітив	<i>треба працювати</i>	Узагальнення дії без суб'єкта

Функція: зняття відповідальності з мовця, подання необхідності як факту.

3.2. Синтаксичний рівень

Конструкція	Приклад	Семантичний ефект
Безособові речення	<i>Треба йти</i>	Необхідність як загальна умова
Інфінітивно-безособові конструкції	<i>Необхідно вирішити</i>	Логічна, раціональна мотивація
Складнопідрядні	<i>Щоб досягти мети, треба працювати</i>	Обґрунтована необхідність
Заперечна модальність	<i>Не можна не погодитися</i>	Підсилена неминучість

3.3. Лексичний рівень

Ядерні лексеми:

- необхідність;
- потреба;
- обов'язок;
- неминучість.

Периферійні:

- доцільність;
- потребування;

- вимога;
- умова.

Дієслівні репрезентанти:

- *вимагати, зумовлювати, спонукати*

Лексичний вибір відбиває ступінь категоричності, яку мовець надає ситуації.

3.4. Контекстуальний рівень

На цьому рівні необхідність **не маркується прямо**, а виводиться із ситуації.

Контекст	Приклад	Інтерпретація
Причинно-наслідковий	<i>Почався дощ – довелося повертатися</i>	Ситуаційна необхідність
Соціальний	<i>Такі правила</i>	Нормативна необхідність
Оціночний	<i>Інакше бути не може</i>	Фатальна необхідність
Риторичний	<i>Хіба можна мовчати?</i>	Моральна необхідність

4. Коментар (ідеографічна інтерпретація)

Ідеографічна реконструкція значення «**необхідність**» демонструє, що це поняття не є однорідним. Воно реалізується як континуум – від жорсткої об'єктивної неминучості до м'якої суб'єктивної доцільності.

Різні мовні рівні виконують різні функції:

- **морфологія** формалізує ступінь обов'язковості;
- **синтаксис** знімає або закріплює суб'єкт відповідальності;
- **лексика** задає інтенсивність і тип необхідності;
- **контекст** дає змогу мовцеві імпліцитно нав'язувати інтерпретацію.

Отже, ідеографічне поле «необхідність» є динамічним простором, у якому мовець обирає засоби відповідно до комунікативної мети, ступеня категоричності та прагматичного ефекту.

БЛОК 2. ПРЕДМЕТ ФУНКЦІЙНОЇ ГРАМАТИКИ

Завдання 3. Функційна морфологія vs функційний синтаксис

Проаналізувати мовний матеріал (на вибір: художній текст, медіатекст, корпус прикладів).

- Відібрати 3–5 прикладів, де:
 - морфологічна форма виконує синтаксичну функцію;
 - синтаксична конструкція компенсує морфологічну нестачу.
- Визначити:
 - домінантний рівень;
 - вторинні функції.

Результат: аналітичний коментар з аргументацією.

Аналітичний коментар

Вихідні засади аналізу

У функційному підході **морфологія і синтаксис не протиставляються як рівні**, а взаємодіють у реалізації комунікативного завдання.

Аналіз спрямований на виявлення ситуацій, коли:

- 1) морфологічна форма перебирає на себе синтаксичну функцію;
- 2) синтаксична конструкція компенсує відсутність або нейтралізацію морфологічних показників.

1. Морфологічна форма виконує синтаксичну функцію

Приклад 1

Читаючи звіт, він мовчав.

- **Домінантний рівень:** морфологічний.
- **Форма:** дієприслівник (*читаючи*).
- **Синтаксична функція:** обставина часу / супровідної дії.

Коментар

Дієприслівник, як морфологічна форма, **згортає підрядну частину** (*коли він читав звіт*), виконуючи синтаксичну функцію без повної предикативної структури.

Приклад 2

Втомлений, він не відповів одразу.

- **Домінантний рівень:** морфологічний.
- **Форма:** дієприкметник.
- **Синтаксична функція:** напівпредикативна характеристика суб'єкта.

Коментар

Дієприкметник виконує функцію, близьку до **предикативного означення**, замінюючи складнопідрядну конструкцію (*бо він був втомлений*).

Приклад 3

Його рішення – остаточне.

- **Домінантний рівень:** морфологічний.
- **Форма:** прикметник.
- **Синтаксична функція:** іменна частина складеного присудка.

Коментар

Морфологічна форма прикметника забезпечує **предикативність з нульовою формою дієслова-зв'язки**, тобто морфологія компенсує синтаксичну неповноту.

2. Синтаксична конструкція компенсує морфологічну нестачу

Приклад 4

Треба завершити проєкт до п'ятниці.

- **Домінантний рівень:** синтаксичний.

- **Конструкція:** безособово-інфінітивне речення.
- **Компенсація:** відсутність морфологічного маркера особи та модальності.

Коментар

Українська мова не має спеціальної морфологічної форми «обов'язковості», тому синтаксична модель бере на себе функцію вираження модального значення.

Приклад 5

Він такий, що з ним важко сперечатися.

- **Домінантний рівень:** синтаксичний.
- **Конструкція:** складнопідрядне означальне.
- **Компенсація:** відсутність градаційних морфологічних форм прикметника.

Коментар

Синтаксис розгортає оцінне значення, яке не може бути точно передане морфологічно, через підрядну структуру з пояснювальною функцією.

3. Узагальнення результатів

Тип взаємодії	Домінантний рівень	Вторинні функції
Дієприслівник, дієприкметник	Морфологія	Синтаксична компресія
Прикметники	Морфологія	Предикативність
Безособово-інфінітивні конструкції	Синтаксис	Модальність
Складнопідрядні структури	Синтаксис	Оцінність, уточнення

Висновок

Аналіз демонструє, що функційна морфологія та функційний синтаксис перебувають у зв'язку комплементарності, а не конкуренції. Морфологічні форми часто виконують синтаксично згорнуті функції, тоді як синтаксичні конструкції компенсують морфологічну обмеженість мови у сфері модальності, оцінки та суб'єктивності. У центрі цього процесу перебуває мовець, який обирає рівень реалізації значення відповідно до комунікативної економії та прагматичного ефекту.

БЛОК 3. ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНІ ПОЛЯ (ФСП)

Завдання 4. Конструювання ФСП

Обрати одне ФСП:

- темпоральність;
- аспектуальність;
- локативність;
- каузальність;
- модальність.

1. Визначити **ядро** та **периферію** поля.
2. Пояснити критерії зарахування одиниць до кожної зони.
3. Вказати міжпольові перетини.

Результат: структурна модель ФСП + усний захист.

Завдання 5. Моноцентричне чи поліцентричне?

Для обраного ФСП:

1. Довести, чи є воно **моноцентричним**, чи **поліцентричним**.
2. Аргументувати позицію прикладами.
3. Запропонувати альтернативну модель (змінити критерій центру).

Результат: мінідослідження (1–1,5 стор.).

Моноцентричне чи поліцентричне функційно-семантичне поле (зразок аналізу в межах теорії функційної граматики)

Вступ

У межах функційної граматики ключовим інструментом опису мовних значень є функційно-семантичне поле (ФСП) – сукупність різнорівневих мовних засобів, об'єднаних спільною семантичною функцією. Одним із принципових питань є визначення структурного типу ФСП, зокрема розмежування моноцентричних і поліцентричних полів.

Метою цього мінідослідження є визначити тип обраного ФСП, аргументувати позицію на мовному матеріалі та запропонувати альтернативну модель поля за зміни критерію центру.

1. Характеристика обраного ФСП

Для аналізу обрано функційно-семантичне поле темпоральності в сучасній українській мові.

Темпоральність як функційно-семантична категорія виражає віднесеність події до часу, її локалізацію щодо моменту мовлення або іншої події. Це поле формується засобами різних мовних рівнів – морфологічного, синтаксичного та лексичного.

2. Доведення моноцентричності / поліцентричності ФСП

ФСП темпоральності в українській мові доцільно кваліфікувати як моноцентричне.

Обґрунтування

Центром (ядром) поля є категорія граматичного часу дієслова, яка є:

- системною;
- обов'язковою для предикативного центру висловлення;
- максимально абстрагованою від контексту.

Саме дієслівні часові форми (теперішній, минулий, давноминулий, майбутній час) безпосередньо й регулярно реалізують основне значення темпоральності.

Інші засоби вираження часу не можуть функціонувати автономно без дієслівного ядра або є факультативними, що підтверджує наявність одного домінантного центру.

3. Структура поля: ядро і периферія (з прикладами)

Ядро ФСП темпоральності

- морфологічні форми часу дієслова: *пише – писав – писав був – писатиме*.

Ці форми:

- граматично марковані;
- не залежать від лексичного наповнення;
- реалізують первинну функцію – часову локалізацію дії.

Ближня периферія

- аналітичні конструкції: *буду писати, почав говорити*.
- синтаксичні структури з часовою семантикою: *Коли настав вечір, ...*

Дальня периферія

- лексичні маркери часу: *вчора, завтра, колись, невдовзі*.
- контекстуально зумовлені засоби: *У дитинстві він жив у селі*.

Периферійні компоненти:

- не є обов'язковими;
- актуалізують вторинну темпоральну функцію;
- залежать від контексту та комунікативного задуму мовця.

БЛОК 4. ФОРМА, ФУНКЦІЯ ТА КОНТЕКСТ

Завдання 6. Первинна vs вторинна функція

Подано приклад: *Він би ще щось сказав*.

1. Визначити первинну граматичну функцію форми.
2. Описати вторинні (контекстуальні) функції.
3. Змодельовати зміну функції за зміни:
 - контексту;
 - інтонації;
 - комунікативної ситуації.

Результат: функційний профіль форми.

Форма: *Він би ще щось сказав*.

1. Первинна граматична функція форми

Ключовою граматичною формою в наведеному прикладі є дієслівна форма умовного способу (*сказав би*).

Первинна функція

Умовний спосіб у своїй первинній граматичній функції виражає:

- нереальну, гіпотетичну дію,
- дію, можливу за певної умови, яка може бути експліцитною або імпліцитною.

Отже, первинна функція форми *сказав би* – позначення потенційної (не-реальної) дії, залежної від умови.

2. Вторинні (контекстуальні) функції

У реальному мовленні умовний спосіб дуже часто реалізує вторинні, прагматично зумовлені функції, не пов'язані безпосередньо з умовністю.

У реченні *Він би ще щось сказав* можливі такі вторинні функції:

2.1. Модально-оцінна функція

Форма виражає ставлення мовця до ситуації:

- натяк на небажаність продовження мовлення;
- іронічну або критичну оцінку.

Він би ще щось сказав... (мовець сигналізує: «Добре, що його зупинили»).

2.2. Евфемістично-стримувальна функція

Умовний спосіб використовується для пом'якшення категоричності висловлення.

(пор. пряме): *Він ще скаже щось.*

(пом'якшене): *Він би ще щось сказав.*

Тут форма знімає прямоту твердження.

2.3. Імпліцитно-причинна функція

Умова не називається, але логічно відновлюється з контексту:

Він би ще щось сказав, якби його не перебили.

Отже, умовний спосіб набуває текстотвірної функції.

3. Моделювання зміни функції

3.1. Зміна контексту

Контекст А (описовий):

Його раптово перебили. Він би ще щось сказав.

→ домінує умовно-потенційне значення (наближене до первинного).

Контекст Б (оцінний):

Такий уже балакун... Він би ще щось сказав.

→ активується оцінно-іронічна вторинна функція.

3.2. Зміна інтонації

- Нейтральна інтонація → гіпотетичність.
- Іронічно-знижена інтонація → негативна оцінка.
- Розтягнена пауза («...») → натяк, недомовленість.

Він би ще щось сказав... (інтонація важливіша за граматичну форму).

3.3. Зміна комунікативної ситуації

Ситуація 1: побутовий діалог → форма сигналізує роздратування або іронію.

Ситуація 2: художній текст → форма виконує характерологічну функцію (передає ставлення автора).

Ситуація 3: науковий або публіцистичний стиль → можливе ослаблення модальності, інтерпретація як логічного припущення.

4. Функційний профіль форми (*сказав би*)

Рівень	Функція
Первинна граматична	умовно-гіпотетична дія
Вторинна модальна	оцінка, іронія
Прагматична	пом'якшення висловлення
Текстова	імпліцитне відновлення умови
Комунікативна	передача ставлення мовця

Висновок. Форма умовного способу *сказав би* має первинну функцію вираження нереальної, потенційної дії, однак у конкретному контексті реалізує низку вторинних функцій – модально-оцінну, прагматично-пом'якшувальну та текстотвірну. Співвідносність цих функцій змінюється залежно від контексту, інтонації та комунікативної ситуації, що підтверджує принципову контекстозалежність граматичної форми у функційній граматиці.

БЛОК 5. ВЗАЄМОДІЯ ГРАМАТИКИ ТА ЛЕКСИКИ

Завдання 7. Лексика як граматика

Проаналізувати лексеми на зразок *змушений, схильний, готовий, має, здатний*.

1. Які граматичні значення вони реалізують?
2. Чи можна говорити про їх граматикулізацію?
3. Як вони функціонують у ФСП модальності?

Результат: аналітична довідка + приклади.

ТВОРЧЕ ПІДСУМКОВЕ ЗАВДАННЯ

Завдання 8. Функційна граматика ХХІ століття

У форматі:

- Постера / презентації / відеопояснення / наукового есе пояснити:

Чому функційна граматика є методологічно продуктивною для сучасної прикладної лінгвістики (корпусна лінгвістика, NLP, дискурс-аналіз, перекладознавство).

Практичне заняття № 2
ПРОБЛЕМИ ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(2 год)

1. Концепції походження української мови: спільне і відмінне. Теорія спільного кореня української, білоруської та російської мов.
2. Проблема походження українців та її взаємозв'язок із проблемою походження української мови.
3. Мовна ситуація у Київській Русі. Питання про походження назви «Україна».
4. Діалектне членування української мови та його зв'язок із питанням походження української мови.

Література

Основна:

1. Булаховський Л. Питання походження української мови. Історія української мови: хрестоматія; упоряд. С. Я. Єрмоленко, А. К. Мойсеєнко. Київ: Либідь, 1996. С. 161–179.
2. Горбач О. Генеза української мови та її становище серед інших слов'янських. Історія української мови: хрестоматія; упоряд. С. Я. Єрмоленко, А. К. Мойсеєнко. Київ: Либідь, 1996. С. 206–225.
3. Німчинов К. Українська мова у минулому і тепер. Історія української мови: хрестоматія; упоряд. С. Я. Єрмоленко, А. К. Мойсеєнко. Київ: Либідь, 1996. С. 180–190.
4. Півторак Г. Коли ж виникла українська мова? Історія української мови: хрестоматія; упоряд. С. Я. Єрмоленко, А. К. Мойсеєнко. Київ: Либідь, 1996. С. 270–279.
5. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова? Київ: Наукова думка, 1993. (Або: Півторак Г. Міфи й правда про трьох братів зі спільної колиски (про походження українців, росіян та білорусів). Київ: Рідна мова, 1998).
6. Тараненко О. Мова Київської Русі: вузол історико-лінгвістичних і політико-ідеологічних проблем. Історія української мови: хрестоматія; упоряд. С. Я. Єрмоленко, А. К. Мойсеєнко. Київ: Либідь, 1996. С. 280–286.

Допоміжна:

1. Баран В. Д. Ранні слов'яни між Дністром і Прип'яттю. Київ: Наукова думка, 1972.
2. Брайчевський М. Походження Русі. Київ: Наукова думка, 1968.
3. Петров В. П. Етногенез слов'ян. Київ: Наукова думка, 1972. 212 с.

4. Русанівський В. М. Джерела розвитку східнослов'янських літературних мов. Київ: Наукова думка, 1985. 228 с.

5. Шевельов Ю. Чому общерусский язык, а не вічно руська мова. Київ: КМ Academia, 1994. 32 с.

1. Концепції походження української мови: спільне і відмінне **Теорія спільного кореня української, білоруської та російської мов**

Завдання 1. Порівняльно-аналітичне (з прикладами). Проаналізуйте основні концепції походження української мови.

Приклади для аналізу:

- **Спільносхіднослов'янська концепція.** ► Приклад аргументації: наявність спільної лексики: *рука, вода, ніч, земля*; спільні граматичні риси: відмінкова система, категорія роду.

- **Давньоукраїнська концепція.** ► Приклад: фонетичні риси, засвідчені вже в пам'ятках XI–XIII ст.: *і з ѣ* (світ, тіло), перехід *о, е в і* в закритому складі (*ніч, піч*).

- **Автохтонна концепція.** ► Приклад: тяглість місцевої лексики та топонімів: *Дніпро, Десна, Рось*, що не мають пізнішого запозиченого походження.

Завдання 2. Критичне (з мовними прикладами). Проаналізуйте теорію «спільного кореня».

Приклади для критики:

- українське *г* [h] ↔ російське *г* [g]: *гора – гора*;
 - українське *мати* (інфінітив на **-ти**) ↔ російське *мать*;
 - кличний відмінок в українській: *друже, сестро* – відсутній у російській.
- Висновок: спільний корінь не означає спільної мови.

2. Походження українців і походження української мови

Завдання 1. Міждисциплінарне (з прикладами). Поясніть взаємозв'язок етногенезу та глотогенезу.

Приклади:

- безперервність населення Наддніпрянщини → сталість фонетичних рис;
- археологічні культури (черняхівська) ↔ мовні архаїзми (*орати, жито*).

Завдання 2. Аналітичне. Підтвердіть або спростуйте тезу про залежність мови від етносу.

Приклади мовних фактів:

- лексика традиційного господарства: *борона, криниця, толока*;
- назви родинних зв'язків: *свекор, дівер, невістка* – глибоко автохтонні.

Завдання 3. Есе. Тема: «Мова як доказ етнічної тягlostі».

Орієнтовний приклад аргументу: стабільність базової лексики свідчить про неперервний розвиток етносу.

3. Мовна ситуація у Київській Русі. Назва «Україна»

Завдання 1. Джерелознавче (з прикладами). Проаналізуйте мовну ситуацію в Київській Русі.

Приклади:

- церковнослов'янська: *аще, бо, яко*;
- народні елементи в літописах: *хата, путь, город*;
- синтаксичні конструкції з живої мови.

Завдання 2. Проблемне. Обґрунтуйте диглосний характер мовної ситуації.

Приклад: літопис написаний книжною мовою, але з місцевими фонетичними рисами: *земля Руська, князь великий*.

Завдання 3. Етимологічне (з прикладами). Проаналізуйте походження назви «Україна».

Приклади:

- у літописі 1187 р.: *«плакашася по нім вся Україна»*;
- семантика «країна, земля», а не «околиця»;
- паралелі: *Вкраїна, країна* в народній мові.

4. Діалектне членування української мови та походження мови

Завдання 1. Аналітичне (з прикладами). Проаналізуйте українські діалекти.

Приклади:

- південно-західні: *скати (ск, єго)*;
- північні: збереження *о (вовна)*;
- південно-східні: м'якість приголосних (*кінь, ніч*).

Завдання 2. Доказове. Поясніть, як діалекти доводять раннє формування мови.

Приклад: глибокі діалектні відмінності неможливі без тривалого самостійного розвитку.

Завдання 3. Узагальнювальне

Питання: чи можна діалектне розмаїття вважати доказом автохтонності української мови?

Приклад відповіді: так, оскільки діалектна мозаїка формується століттями на власній території.

Практичне заняття № 3
ТЕОРІЯ РЕФЕРЕНЦІЙ ТА ЛІНГВІСТИЧНА ПРАГМАТИКА
(2 год)

1. Референція як зв'язок мовного виразу з об'єктом дійсності. Типи референції.
2. Теорія мовленнєвих актів (Дж. Остін, Дж. Серль) у світлі цифрової комунікації.
3. Принципи ввічливості та кооперації (П. Грайс) у сучасному медіадискурсі.

Література

Основна:

1. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії: монографія. Донецьк: ДонНУ, 2006. С. 57–79, 198–224.
2. Мельничук О. Л. Теорія пізнання як основа когнітивної науки: філософський та лінгвістичний аспекти. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 2. Т. 10. С. 11–14.
3. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: енциклопедичний словник. Київ: АРТЕК, 1998. С. 63–64, 81, 169–181, 191–195, 250–252, 271–273, 293–297, 328.

Допоміжна:

1. Мова в культурі народу (план-проспект) / С. С. Єрмоленко, Т. А. Харитоновна, О. Б. Ткаченко, Г. М. Яворська, В. А. Ткаченко, А. М. Шамота. *Мовознавство*. 1998. № 4–5.
2. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. Вид. 5-е. Торонто: Нові дні, 1960. 197 с.
3. Медведєва Л. М. Мовленнєвий акт і контекст. *Мовознавство*. 1988. № 2. С. 31–37.
4. Миронюк О. М. Історія граматичних засобів вираження ввічливості в українській мові. *Мовознавство*. 1993. № 2. С. 58–63.
5. Несторенко І. Я. Актуалізована номінація осіб (апелятиви). *Мовознавство*. 1996. № 6. С. 61–65.
6. Harre R. *Cognitive Science: A Philosophical Introduction*. London: SAGE Publications, 2002. 314 p.
7. Jackendoff R. S. *Consciousness and the Computational Mind. Explorations on Cognitive sciences*. Cambridge: The MIT Press, 1990. 356 p.
8. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 2004. 256 p.

9. Leiber J. Invitation to Cognitive Science. Oxford: Blackwell, 1991. 324 p.
10. Nadel L. Encyclopedia of Cognitive Science. New York: John Wiley & Sons, 2003. 4292 p.
11. Panther K. U., Radden G. Metonymy in Language and Thought. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1999. 415 p.
12. Searle J. R. The Construction of Social Reality. New York: Free Press, 1997. 201 p.
13. Sinha C. Representational Development and the Structure of Action [In:] *Social Cognition: Studies in the Development of Understanding* / ed by G. Butterworth, P. Light. Brighton: Harvester Press, 1982. P. 137–162.

1. Референція як зв'язок мовного виразу з об'єктом дійсності. Типи референції

Завдання 1. «Визначте тип референції»

Інструкція: прочитайте речення та визначте, який тип референції реалізовано: конкретна, узагальнена, анафорична, дейктична тощо.

Приклад завдання:

1. *«Цей викладач пояснює прагматику дуже доступно».*
2. *«Людина – соціальна істота».*
3. *«Марія купила книжку. Вона дуже цікава».*

Зразок виконання:

1. Дейктична референція (*«цей»* залежить від ситуації мовлення).
2. Узагальнена (родова) референція.
3. Анафорична референція (*«вона»* співвідноситься з *«книжка»*).

Завдання 2. «Перепиши висловлення, змінюючи референцію»

Інструкція: трансформуйте речення так, щоб змінити тип референції.

Приклад: *«Студент написав роботу».*

Зразок виконання:

- Конкретна: *«Цей студент написав роботу».*
- Невизначена: *«Один студент написав роботу».*
- Узагальнена: *«Студенти пишуть роботи».*

Завдання 3. «Референційні конфлікти»

Інструкція: створіть короткий діалог, у якому виникає непорозуміння через нечітку референцію.

Зразок виконання: – *Ти бачив її?* / – *Кого саме?* / – *Вона ж прийшла раніше.* → Проблема: займенник без попереднього референта.

2. Теорія мовленнєвих актів (Дж. Остін, Дж. Сьорль) у світлі цифрової комунікації

Завдання 4. «Класифікуй мовленнєві акти в чаті»

Інструкція: проаналізуйте повідомлення з месенджера і визначте тип мовленнєвого акту (асертив, директив, комісив, експресив, декларатив).

Приклад: *«Можеш скинути файл?»* / *«Дякую за допомогу!»* / *«Обіцяю відредагувати текст»*.

Зразок виконання:

- *«Можеш скинути файл?»* – директив.
- *«Дякую...»* – експресив.
- *«Обіцяю...»* – комісив.

Завдання 5. «Емодзі як прагматичний маркер»

Інструкція: додайте емодзі до нейтрального речення і поясніть, як змінюється іллокутивна сила.

Приклад: *«Добре»*.

Зразок виконання:

- *«Добре 😊»* – згода, доброзичливість.
- *«Добре...»* – скепсис або неохота. → Емодзі виконують функцію прагматичного модифікатора.

Завдання 6. «Непрямі мовленнєві акти онлайн»

Інструкція: переформулюйте пряме прохання у непрямий мовленнєвий акт.

Приклад: пряме: *«Закрий вікно»*.

Зразок виконання: *«Тут трохи холодно...»* – непрямий директив.

3. Принципи ввічливості та кооперації (П. Грайс) у сучасному медіадискурсі

Завдання 7. «Порушення максим Грайса»

Інструкція: визначте, яку максиму (кількості, якості, релевантності, способу) порушено.

Приклад: – *Коли буде стаття?* / – *Я сьогодні бачив цікаве відео.*

Зразок виконання: порушено максиму релевантності (відповідь не за темою).

Завдання 8. «Створи кооперативний пост»

Інструкція: напишіть короткий інформаційний пост для соцмереж, який відповідає всім максимам кооперації.

Зразок виконання: *«Лекція з прагматики відбудеться завтра о 12:00 в ауд. 301. Тривалість – 60 хв. Посилання на матеріали – у коментарях»*. ✓ Чіткість, достатність інформації, релевантність.

Завдання 9. «Ввічливість у цифровій дискусії»

Інструкція: переформулюйте агресивний коментар відповідно до стратегій позитивної або негативної ввічливості.

Приклад: *«Ти неправильно написав!»*

Зразок виконання: *«Можливо, тут є невелика неточність – давай перевіримо разом».* → Використано стратегію пом'якшення загрози «обличчю».

Практичне заняття № 4
ЕТНОЛІНГВІСТИКА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ
(2 год)

1. Концепт і мовна картина світу в етнолінгвістичному аналізі:
 - а) концепт як одиниця когнітивної та етнолінгвістичної інтерпретації;
 - б) мовна картина світу: теоретичні моделі та методи дослідження;
 - в) етнолінгвістичні маркери української мови (культурна лексика, символічні коди, фольклорні концепти).
2. Походження української мови в сучасних лінгвістичних парадигмах:
 - а) генеалогічна класифікація слов'янських мов і формування української;
 - б) порівняльно-історичні, ареальні та корпусні підходи до реконструкції мовних процесів;
 - в) сучасні інтерпретації діахронного розвитку української мовної системи.
3. Постколоніальні підходи в лінгвістиці та методологія деколонізації:
 - а) постколоніальна теорія в гуманітаристиці та її застосування до мовознавства;
 - б) критичний дискурс-аналіз імперських ідеологем у науковому та публічному мовленні;
 - в) ревізія наративів про «мовну єдність» і «спільне коріння» в історіографії слов'янських мов.

Література

Основна:

1. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
2. Кононенко В. Українська лінгвокультурологія. Київ; Івано-Франківськ: Плай, 2008. 390 с.
3. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко В. М., 2015. 912 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi79/0059290.pdf>
4. Півторак Г. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Київ: Академія, 2001. 152 с

Допоміжна:

1. Білецький А. О. Синтаксема – інваріант синтаксичної системи. *Мовознавство*. 1971. № 5. С. 13–21.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ: Либідь, 1993. 365 с.

3. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. Київ: Наук. думка, 1988. 256 с.

4. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Синтаксис. Донецьк: Вид-во Донецького ун-ту, 2001. 218 с.

5. Шарманова Н. М. Етнолінгвістика: навчальний посібник для студентів факультету української філології / за ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг: НПП АСТЕРІКС, 2015. 192 с. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/298/1/N.%20M.%20Sharmanova%20-%20Etnolinguistika.pdf>

1. Мовна картина світу та концепт

Завдання 1. Концептуальний аналіз

Матеріал для аналізу

Фольклорний уривок: «Ой у полі криниченька, / Там холодна вода, / Там дівчина воду брала – Як ясна зоря».

1. Визначити стрижневі концепти.
2. Виділити культурні асоціації.
3. Описати етнолінгвістичні параметри.

Зразок виконання

Концепти: *вода, криниця, зоря.*

- *Криниця* – центр спільного простору, символ життєвої сили.
- *Вода* – очищення, межовість між світами.
- Порівняння із «зорею» актуалізує сакралізацію жіночого образу.

Висновок: мовна картина світу структурується через природні символи, що формують архетип «гармонійного космосу села».

Завдання 2. Когнітивно-етнолінгвістичний аналіз концепту

Матеріал (Jerzy Bartmiński, cognitive ethnolinguistics)

«The linguistic worldview is a culturally entrenched interpretation of reality encoded in language».

1. Інтерпретувати поняття *linguistic worldview*.
2. Співвіднести його з українським концептом (воля / хата / доля).
3. Побудувати власну дефініцію.

Зразок виконання

Цитата підкреслює, що мовна картина світу – не просто лексика, а інтерпретаційна система. У контексті українського концепту *хата* це проявляється як символ не лише житла, а соціального порядку.

Методологічний висновок: концепт формується через культурний сценарій, а не ізольовану семантику.

Завдання 3. Етнолінгвістичний аналіз поезії

Матеріал: Тарас Шевченко: «Садок вишневий коло хати...»

Алгоритм

- знайти етнокультурні маркери;
- пояснити їх функцію;
- визначити, який концепт є ядром.

Зразок виконання

Маркери:

- *садок* – простір родинної пам'яті;
- *хата* – центр мікрокосму;
- *вечір* – час гармонізації.

Концепт-ядро: *домівка як космос української культури*.

Завдання 4. Порівняльний концепт

Матеріал

Слова: *воля, свобода, liberty* (англ.)

Побудувати семантичні поля.

Зразок виконання

- **воля** – історично пов'язана з козацтвом і простором степу;
- **свобода** – юридично-філософська категорія;
- **liberty** – політико-правовий термін.

Висновок: українська мовна картина світу надає концепту більш екзистенційного виміру.

Завдання 5. Семантичні примітиви (Anna Wierzbicka)

Матеріал: «*Languages differ not only in words but in cultural scripts encoded in them*».

Завдання

- визначити, який «культурний сценарій» кодує слово *воля*;
- зіставити з англ. *freedom*.

Зразок виконання

В Анни Вежбицької культурні скрипти – це моделі поведінки. Українська *воля* містить історичний сценарій козацької автономії, тоді як *freedom* має інституційно-правовий акцент.

2. Походження української мови: генолінгвістичні та комбінаторні дослідження

Завдання 1. Робота з ізоглосами

Матеріал

Порівняльний ряд:

Українська	Польська	Російська
ніч	пос	ночь
кінь	коń	конь

Українська	Польська	Російська
піч	рієс	печь

- проаналізувати фонетичні закономірності;
- сформулювати гіпотезу про мовний розвиток.

Зразок виконання

Українська демонструє стабільний вокалізм [i] без редукції. Це свідчить про окрему траєкторію розвитку східнослов'янського ареалу.

Завдання 2. Аналіз наукового твердження

Матеріал

Теза (для критики): «Українська мова сформувалася значно пізніше як відгалуження спільної давньоруської».

Алгоритм

- визначити методологічну позицію;
- перевірити аргументацію;
- запропонувати альтернативу.

Зразок виконання

Теза має опертям моногенетичну модель. Комбінаторні дослідження ізоглос засвідчують ранню дивергенцію діалектів.

Висновок: поліцентрична модель краще пояснює мовні інновації.

Завдання 3. Деконструкція термінології

Матеріал (сучасна соціолінгвістика): «*Labels such as dialect or language may reflect political choices*».

Зразок виконання

Термін «діалект» може використовуватися як інструмент символічного зниження статусу.

Метод – критичний дискурс-аналіз.

Завдання 4. Комбінаторний корпусний аналіз

Матеріал

Фрагмент словникових форм: *ходити / ходжу / ходиш / ходять*.

Завдання: визначити морфологічні особливості.

Зразок виконання

Закінчення *-жу/-ш/-ять* відображають давню дієвідмінну систему, що відрізняється від російської редукції голосних.

3. Постколоніальні студії та деконструкція міфів

Завдання 1. Критичний аналіз тексту

Матеріал

Умовний фрагмент радянського підручника: «*Украинский язык развивался как региональный вариант общерусского*».

Алгоритм

- знайти ідеологічні маркери;
- переписати нейтрально.

Зразок виконання

Ідеологеми:

- «региональный вариант» – зниження статусу;
- «общерусский» – політична уніфікація.

Редагований варіант: *Українська мова розвивалася як окрема східно-слов'янська система із власними інноваціями.*

Завдання 2. Дискурс-аналіз

Матеріал

Три твердження:

1. «Єдина колиска мов».
2. «Молодший брат».
3. «Спільна культура без меж».

Завдання

Створити таблицю критики.

Зразок виконання

Теза	Ідеологічна функція	Наукова альтернатива
Єдина колиска	централізація	множинність діалектних центрів
Молодший брат	ієрархія	рівноправність мов

Завдання 3. Порівняльно-історична методологія

Матеріал (George Shevelov / Юрій Шевельов): *«Ukrainian developed from early dialectal differentiation rather than a single Old Russian language».*

Алгоритм

- визначити методологічну позицію автора;
- знайти мовні аргументи.

Зразок виконання

Ю. Шевельов відкидає моногенетичну модель.

Аргументи:

- ранні фонетичні інновації;
- ізоглоси південно-західного ареалу.

Метод – історична фонологія + ареальна лінгвістика.

Завдання 4. Постколоніальний аналіз дискурсу

Матеріал (Edward Said, postcolonial theory): *«Knowledge about cultures is often shaped by relations of power».*

Завдання

Застосувати до мовознавчих наративів.

Зразок виконання

Лінгвістичні описи можуть відображати політичну ієрархію. Теза про «молодші» мови – приклад знання, сформованого владними відносинами.

Завдання 4. Переписування наукового абзацу

Матеріал: *«Малорусский говор отличается простотой...»*

Зразок виконання

Українська мова має розвинену систему вокалізму та збережені архаїчні граматичні категорії.

Підсумкове інтегроване завдання

Матеріал

Мінітекст: *«Хата стояла край села, мов острів пам'яті».*

Завдання

1. Виділити концепти.
2. Застосувати постколоніальний аналіз.
3. Сформулювати методологію.

Зразок виконання

- Концепт: *хата* – культурний центр.
- Деколонізаційний аспект: відмова від редукції до «селянського примітиву».
- Метод: когнітивна етнолінгвістика + дискурс-аналіз.

Інтегроване магістерське завдання (рівень mini-research)

Матеріал (Bartmiński + Said – концептуальне поєднання): *«Language encodes cultural interpretation».* / *«Power influences knowledge production».*

Завдання

Написати 120–150 слів методологічного коментаря.

Зразок виконання

Етнолінгвістика демонструє, що мовні концепти формуються культурою, тоді як постколоніальна теорія показує, як наукові описи можуть бути політизовані. Отже, дослідження історії української мови потребує подвійної методології: когнітивної реконструкції значень і критичного аналізу дискурсу.

Практичне заняття № 5
ГРАМАТИКА ТЕКСТУ
(2 год)

1. Джерела виникнення граматики тексту.
2. Граматичні категорії і функції тексту. Ієрархія і структура граматичних категорій тексту.
3. Періодизація граматики тексту.
4. Сильова маркованість тексту.
5. Основні одиниці тексту, рівні тексту.
6. Внутрішньотекстові міжреченнєві синтаксичні зв'язки і внутрішньо-текстові міжреченнєві смислові відношення.

Література

Основна:

1. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис. Донецьк: ДонНУ, 2001. С. 433–507 (розділ «Текст»).
2. Загнітко А. Лінгвістика тексту. Вид. 3-тє, доробл. та доп. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 280 с.
3. Кононенко В. Прагматика художнього тексту (пошуки новостилу). Київ; Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. 365 с. URL: <http://surl.li/ovzus> (дата звернення: 28.08.2023).
4. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: енциклопедичний словник. Київ: АртЕк, 1998 (відповідні статті).

Допоміжна:

1. Атрошенко Г. Семантична характеристика колористичних епітетів у поетичній мові Марійки Підгірянки. *Нова філологія*. 2002. № 1.
2. Барт Р. Від лінгвістики до тексту / пер. Ю. Ґудзя. [В:] Антологія світової літературної-критичної думки XX ст. / за ред. М. Зубрицької. 2-е вид., доп. Львів: Літопис, 2001. С. 491–496.
3. Озарко Г. До питання взаємодії категорій композиції та прагматики художнього тексту. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/22040/1/Binder1-84-88.pdf> (дата звернення: 28.08.2023).

1. Джерела виникнення граматики тексту

Творче завдання. Створіть ментальну карту витоків граматики тексту, об'єднавши щонайменше три наукові напрями (структуралізм, функціональна лінгвістика, прагматика). Поясніть їх внесок.

Зразок виконання

- Структуралізм → ідея системності мовних одиниць.
- Прагматика → орієнтація на адресата та комунікативну ситуацію.
- Дискурс-аналіз → надфразова єдність як об'єкт дослідження.

Висновок: граматики тексту виникла на перетині синтаксису, стилістики та теорії дискурсу.

2. Граматичні категорії і функції тексту. Ієрархія і структура

Творче завдання. Проаналізуйте короткий мікротекст і визначте його граматичні категорії: когезія, темпоральність, модальність, референційність. Побудуйте ієрархічну схему.

Зразок виконання

Мікротекст: *«Спочатку він мовчав. Потім відповів коротко. Це змінило атмосферу».*

Ієрархія:

1. Темпоральність – організує послідовність.
2. Референційність – займенник «це».
3. Когезія – повтор суб'єкта.

Функція: структурна організація смислу.

3. Періодизація граматики тексту

Творче завдання. Напишіть коротку наукову анотацію (3–4 речення), де простежите етапи розвитку граматики тексту.

Зразок виконання. *«Ранні дослідження зосереджувалися на синтаксисі надфразових єдностей. У другій половині XX ст. відбувся перехід до прагматичного та когнітивного підходів. Сучасний етап характеризується інтеграцією дискурс-аналізу та корпусної лінгвістики».*

4. Стильова маркованість тексту

Завдання 1 (Творче). Перепишіть наукове речення в публіцистичному стилі, зберігаючи зміст.

Базове речення: *«Комунікативна функція тексту визначає структуру мовних одиниць».*

Зразок виконання. *«Саме спосіб спілкування формує те, як вибудовується текст».*

Аналіз: зміна термінологічної щільності, поява експресивності.

Аналіз «стильового шуму» (Редакторське правлення)

Інструкція: перед вами уривок із рукопису наукової статті, поданої до журналу «Українське мовознавство». Автор допустив змішування стилів (інтерференцію). Знайдіть стилістично невідповідні елементи та замініть їх на нормативні для наукового стилю.

Текст для аналізу:

«Розглядаючи питання динаміки мовної норми, ми просто не можемо заплющити очі на той факт, що молодь сьогодні ліпить нові слова як гарячі пиріжки. Статистика вживання сленгу просто зашкалює, що наводить на сумні думки про майбутнє літературної мови. Проте, якщо заглибитися в лінгвістичні нетрі, стає зрозуміло, що цей процес є цілком природним. У нашій розвідці ми спробуємо розібратися з цим хаосом і наразі розставити всі крапки над “і”».

Ключ: замінити емоційні вислови (*«заплющити очі», «ліпить як пиріжки», «зашкалює», «сумні думки», «нетрі», «хаос», «розставити крапки над “і”»*) на денотативно точні одиниці (*«ігнорувати», «інтенсивно творить», «має високі показники», «свідчить про тенденції», «сутність мовних процесів»* тощо).

Завдання 2. Трансформація стильової маркованості.

Інструкція: нижче наведено суху статистичну інформацію (офіційно-діловий / науковий опис). Трансформуйте її в публіцистичний текст (колонку для газети) та художній опис (уривок із роману).

Вихідні дані:

«Згідно з даними вітальної статистики, у поточному кварталі спостерігається зниження рівня народжуваності на 12 % порівняно з аналогічним періодом минулого року. Кількість офіційно зареєстрованих шлюбів залишилася на рівні медіанних значень».

- Публіцистичний варіант (приклад): *«Демографічна прірва поглиблюється: українські колиски порожніють, а статистика народжуваності невблаганно котиться вниз...»*

- Художній варіант (приклад): *«У кабінетах статистиків панувала тиша, перервана лише сухим шелестом паперів. Цифри кричали про те, чого не хотіли помічати на вулицях: місто поволі втрачало свій майбутній голос...»*

Завдання 3. Когнітивна мапа стильових маркерів

Інструкція: заповніть таблицю для поняття «Статист», використовуючи різні типи стильової маркованості.

Стиль	Визначення / Контекст	Ключовий маркер (лексичний / граматичний)
Науковий (театрознавство)	Особа, що залучається до масових сцен без закріпленого тексту	Термінологічність, безособовість
Офіційно-діловий (наказ)	Призначити Іванова О. П. на позицію статиста з оплатою згідно з тарифом	Кліше, сувора структура

Стиль	Визначення / Контекст	Ключовий маркер (лексичний / граматичний)
Публіцистичний (політика)	«Цей міністр – лише безвольний статист у кабінеті президента»	Метафоричність, оцінність
Розмовний	«Та я там був як статист: постояв, помовчав і пішов»	Спрощення синтаксису, суб'єктивізм

5. Основні одиниці тексту, рівні тексту

Творче завдання. Розділіть поданий фрагмент на рівні тексту: слово → речення → надфразова єдність → макротекст.

Мінітекст: *«Ніч була тиха. Вітер майже стих. Місто засинало».*

Зразок виконання

- Лексичний рівень: *ніч, вітер, місто*.
- Синтаксичний: три прості речення.
- Надфразова єдність: опис спільного хронотопу.
- Макрорівень: фрагмент описового наративу.

6. Внутрішньотекстові міжреченнєві синтаксичні зв'язки і смислові відношення

Творче завдання. Знайдіть у тексті приклади анафори, причинно-наслідкових і темпоральних зв'язків.

Мінітекст: *«Він запізнився на зустріч. Тому розмова була короткою. Це засмутило колег».*

Зразок виконання: причинно-наслідковий зв'язок: *«тому»*; анафора: *«це»*; смислове відношення: *результативність*.

Висновок: граматика тексту реалізується через міжреченнєву когезію.

Практичне заняття № 6
КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА ТА НЕЙРОЛІНГВІСТИКА
(2 год)

1. Когнітивні аспекти мови: концептуалізація та категоризації:
 - а) прототипна теорія категорій (Е. Рош);
 - б) фрейми, скрипти, ментальні простори;
 - в) embodied cognition (втілена когніція) у мовленні.
2. Теорія концептуальної метафори (Дж. Лакофф) у політичному дискурсі:
 - а) критичний дискурс-аналіз і ідеологічні фрейми;
 - б) мультимодальні метафори (текст + візуал);
 - в) порівняння українського та англомовного політичного дискурсу.
3. Нейролінгвістичні методи дослідження: ЕЕГ, МРТ та айтрекінг у лінгвістичних експериментах:
 - а) різниця між поведінковими та нейрофізіологічними даними;
 - б) обмеження кожного методу (temporal vs spatial resolution);
 - в) етика експериментів із людьми;
 - г) приклади експериментального дизайну (stimuli, variables, ROI).

Література

Основна:

1. Жаботинська С. Когнітивна лінгвістика: методи аналізу мережових структур. Київ, 2020.
2. Коч Н. В. Когнітивна лінгвістика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Миколаїв: Іліон, 2021. 132 с. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/3412/1/2021%20Коч_Когнітивна%20лінгвістика.pdf
3. Evans V. Cognitive Linguistics: A Complete Guide. Edinburgh University Press, 2022.

Допоміжна:

1. Булаховський Л. А. Виникнення і розвиток літературних мов [В:] Булаховський Л. А. Вибрані праці: у 5-ти т. Київ: Наукова думка, 1975. Т. I. 284 с.
2. Психологія мовлення і психолінгвістика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л. О. Калмикова, Г. В. Калмиков, І. М. Лапшина, Н. В. Харченко; за заг. ред. Л. О Калмикової. Київ: Фенікс, 2008. 245 с. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/05/Kalmykova_Psykholohiia-movlennia-i-psykholinhvistyka.pdf
3. Яворська Г. М. Письмо як символ національно-культурної орієнтації. *Вісник Академії наук України*. 1993. № 1. С. 18–23.

1. Когнітивні аспекти мови: концептуалізація та категоріалізація

Творче завдання. Проаналізуйте 5–7 мовних одиниць (слів або словосполучень), які позначають емоційні стани (наприклад: *радість, страх, натхнення, тривога*).

1. Визначте, які концепти вони репрезентують.

2. Розподіліть їх за категоріями (базові емоції, соціально зумовлені емоції, інтенсивність переживання тощо).

3. Поясніть, які когнітивні механізми концептуалізації лежать в основі цього поділу.

Зразок виконання

- **Концепти:** РАДІСТЬ, НЕБЕЗПЕКА, МОТИВАЦІЯ.

- **Категоризація:**

- базові емоції – *страх, радість*;
- складні соціальні – *сором, провина*;
- мотиваційні стани – *натхнення*.

- **Когнітивний коментар:**

Категорії мають прототипну структуру: *страх* – центральний член категорії негативних емоцій, тоді як *тривога* є периферійною, оскільки має нижчу інтенсивність і більшу контекстуальну варіативність.

2. Теорія концептуальної метафори (Дж. Лакофф) у політичному дискурсі

Творче завдання. Знайдіть у новинному або публіцистичному тексті 3 приклади політичних висловлювань із метафоричними моделями.

1. Визначте концептуальну метафору (наприклад: ПОЛІТИКА – ЦЕ ВІЙНА, ДЕРЖАВА – ЦЕ ОРГАНІЗМ).

2. Опишіть джерельну та цільову домени.

3. Поясніть прагматичний ефект метафори.

Зразок виконання

- Вислів: «Уряд веде боротьбу з економічною кризою».

- Концептуальна метафора: ЕКОНОМІКА – ЦЕ ПОЛЕ БОЮ.

- Джерельна домена: військові дії (*боротьба*).

- Цільова домена: економічна політика.

- Прагматичний ефект: створення образу активного та рішучого управління, мобілізація аудиторії через мілітаризований фрейм.

3. Нейролінгвістичні методи дослідження: ЕЕГ, МРТ та айтрекінг

Творче завдання. Сконструйте мініпроект лінгвістичного експерименту (5–7 речень), у якому буде використано один із методів: ЕЕГ, fMRI або айтрекінг.

Опишіть:

- мету дослідження;
- стимульний матеріал;
- очікуваний тип даних;
- можливі висновки.

Зразок виконання

Метод: айтрекінг.

Айтрекінг (eye tracking) – це метод дослідження, який фіксує рухи очей людини та визначає, куди саме, як довго і в якій послідовності вона дивиться. У когнітивній лінгвістиці та психолінгвістиці він використовується для аналізу процесів читання, сприйняття тексту, зображень або мовлення.

Спеціальна камера з інфрачервоним підсвічуванням відстежує положення зіниці й відблиск на рогівці. Алгоритм обчислює напрямок погляду та будує траєкторію рухів очей у реальному часі.

Основні показники, які вимірюють

- **Фіксації (fixations)** – моменти, коли погляд затримується на об'єкті.
- **Сакади (saccades)** – швидкі переміщення між фіксаціями.
- **Теплові карти (heatmaps)** – зони найбільшої уваги.
- **Регресії** – повернення погляду назад під час читання.

Для чого його застосовують у лінгвістиці:

- дослідження розуміння тексту та складних синтаксичних структур;
- аналіз обробки метафор і неоднозначних слів;
- порівняння буквального й переносного значення;
- вивчення когнітивного навантаження під час читання.

Просте пояснення

Якщо ЕЕГ показує електричну активність мозку, а МРТ – активні ділянки, то айтрекінг демонструє поведінковий рівень уваги: що саме привертає погляд і як людина «сканує» інформацію.

Мета: з'ясувати, як читачі обробляють метафоричні та буквальні заголовки новин.

Стимули: 20 заголовків із концептуальними метафорами та 20 нейтральних.

Дані: тривалість фіксацій погляду, кількість регресій.

Очікуваний результат: метафоричні конструкції спричиняють довші фіксації, що свідчить про більшу когнітивну складність і активізацію процесів інтерпретації.

Зразок виконання творчого завдання на основі методу ЕЕГ:

Варіант 1. Мініпроект лінгвістичного експерименту (ЕЕГ): метою експерименту є дослідити, як мозок реагує на семантично узгоджені та неузго-

джені слова в реченні. У дослідженні братимуть участь 20 студентів-філологів, яким на екрані послідовно будуть демонструвати речення, де останнє слово або логічно завершуватиме зміст, або порушуватиме його. Під час читання реєструватиметься електроенцефалограма (ЕЕГ), щоб зафіксувати зміни мозкової активності. Основну увагу буде зосереджено на компоненті **N400**, який пов'язаний із семантичною обробкою мовлення. Очікується, що семантично неузгоджені слова викличуть сильнішу амплітуду N400, ніж узгоджені. Отримані результати дадуть змогу краще зрозуміти когнітивні механізми обробки значення слова в контексті.

Альтернативні зразки на ЕЕГ.

Варіант 2. Метою цього експерименту є вивчення реакції мозку на граматично правильні та граматично помилкові речення. Учасникам пропонуватимуть прочитати серію речень, частина з яких міститиме порушення граматичної норми, наприклад неправильне узгодження слів. Під час виконання завдання за допомогою ЕЕГ реєструватимуть електричну активність мозку. Особливу увагу буде приділено компоненту **P600**, який часто пов'язують із синтаксичною обробкою та виявленням граматичних аномалій. Передбачається, що речення з граматичними помилками викликать сильнішу реакцію P600. Результати допоможуть з'ясувати, як мозок обробляє синтаксичні порушення в мовленні.

Варіант 3. Мініпроект спрямований на дослідження емоційно забарвлених і нейтральних слів у процесі мовного сприйняття. Учасникам показуватимуть окремі слова на екрані, серед яких будуть емоційно позитивні, негативні та нейтральні одиниці. Під час пред'явлення стимулів записуватиметься ЕЕГ для аналізу особливостей мозкової реакції. Дослідники порівнюватимуть амплітуду електрофізіологічних компонентів, пов'язаних з емоційною та семантичною обробкою. Очікується, що емоційно забарвлені слова викликать сильнішу реакцію мозку, ніж нейтральні. Це даватиме змогу краще зрозуміти взаємозв'язок мови, емоцій та когнітивних процесів.

Варіант 4. Метою експерименту є вивчення особливостей обробки рідної та іноземної мови за допомогою ЕЕГ. До дослідження буде залучено студентів, які володіють українською та англійською мовами. Учасникам пред'являтимуть слова й короткі речення обома мовами, а під час їх сприйняття фіксуватимуть мозкову активність. Порівнюватимуться електрофізіологічні реакції на знайомі та менш автоматизовані мовні структури. Припускається, що обробка іноземної мови вимагатиме більшого когнітивного навантаження, що відобразиться у відмінностях ЕЕГ-показників. Результати дадуть змогу глибше зрозуміти нейрокогнітивні механізми білінгвального мовлення.

Практичне заняття № 7
КОРПУСНА ЛІНГВІСТИКА ТА DIGITAL HUMANITIES
(2 год)

1. Типологія корпусів. Дизайн та розмітка корпусу:
а) репрезентативність і збалансованість корпусу;
б) синхронні vs діахронні корпуси;
в) референційні, навчальні, спеціалізовані корпуси;
г) принципи корпусного дизайну в digital humanities;
д) рівні анотації: морфологічна (POS-tagging); синтаксична (dependency parsing – оглядово); семантична та прагматична розмітка; стандарти TEI/XML у гуманітарних цифрових проєктах.

2. Інструменти аналізу: Sketch Engine, AntConc, NoSketch Engine:
а) базові операції: concordance, frequency list, keyword analysis, collocation;
б) відмінності між інструментами: **Sketch Engine** – комерційна платформа з автоматичними Word Sketch; **AntConc** – локальний інструмент для навчальних і дослідницьких корпусів; **NoSketch Engine** – серверне рішення для великих корпусів;
в) статистичні обмеження корпусного аналізу;
г) відмінність між кількісними результатами та лінгвістичною інтерпретацією.

3. Графічний корпус української мови (ГКУМ) як база для наукових досліджень:

- а) структура та джерела Графічного корпусу української мови;
- б) типи текстів і жанрове представлення;
- в) можливості пошуку: лєми, форми, частотність, контексти;
- г) приклади наукових досліджень на базі ГКУМ.

4. Корпусна лінгвістика в контексті Digital Humanities:

- а) корпуси як основа цифрових гуманітарних досліджень;
- б) поєднання корпусного аналізу з: 1) візуалізацією даних, 2) мережевим аналізом, 3) GIS-підходами;
- в) корпусна лінгвістика як міждисциплінарна практика.

Література

Основна:

- 1. Демська–Кульчицька О. Основи національного корпусу української мови: монографія. Київ, 2005. 218 с.
- 2. Жуковська В. В. Вступ до корпусної лінгвістики: навч. посіб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 142 с. URL: https://eprints.zu.edu.ua/18909/1/korpusna_lingv.pdf

3. Карпіловська Є. А. Вступ до прикладної лінгвістики: комп'ютерна лінгвістика: підручник. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. 188 с.

4. Корпусна лінгвістика / В. А. Широков, О. В. Бугаков, Т. О. Грязнухіна та ін. Київ: Довіра, 2005. 471 с.

Допоміжна:

1. Лозинська О. Фразеологічна одиниця KREĆIĆ NOSEM у корпусах текстів польської мови. *Проблеми слов'янознавства*. 2009. Вип. 58. С. 221–230.

1. ТИПОЛОГІЯ КОРПУСІВ. ДИЗАЙН І РОЗМІТКА

Творче завдання 1.1

Сконструйте модель мінікорпусу (100–200 текстів) для дослідження мовлення соцмереж.

Визначте:

- тип корпусу;
- принципи репрезентативності;
- рівні розмітки.

Зразок виконання:

Назва корпусу: *Соціомедійний корпус української мови (СКУМ)*

• **Тип:** синхронний, спеціалізований.
• **Репрезентативність:** тексти з Facebook, Telegram, Twitter (різні вікові групи).

• **Збалансованість:** 30 % новини, 40 % особисті дописи, 30 % коментарі.

Розмітка:

- морфологічна (POS-tagging);
- прагматична (емоційність, сарказм).

Висновок: корпус придатний для аналізу неформальної комунікації.

Творче завдання 1.2

Порівняйте синхронний і діахронний корпуси на прикладі однієї мовної одиниці.

Зразок:

Слово: «гаджет»

- **Синхронний корпус (2020–2025):** частотне, нейтральне.
- **Діахронний (1990–2025):** з'являється після 2000-х.

Висновок: діахронія дає змогу відстежити неологізацію.

Творче завдання 1.3

Опишіть структуру TEI/XML розмітки для одного речення.

Зразок:

`<sentence> <w lemma="вітер" pos="NOUN">Вітер</w> w lemma="шуміти" pos="VERB">шумить</w> </sentence>`

Коментар: забезпечує машинну обробку тексту.

2. ІНСТРУМЕНТИ КОРПУСНОГО АНАЛІЗУ

Творче завдання 2.1

Змодельуйте аналіз слова «мовлення» у Sketch Engine / AntConc.

Зразок:

- **Frequency:** 120 входжень.
- **Collocations:** *усне мовлення, писемне мовлення.*
- **Concordance:** *розвиток усного мовлення студентів...*

Висновок: слово функціонує в освітньому дискурсі.

Творче завдання 2.2

Поясніть різницю між кількісним результатом і лінгвістичною інтерпретацією.

Зразок:

- кількісно: слово «текст» – 500 входжень;
- інтерпретація: домінує у науковому стилі.

Висновок: цифри $\neq$ значення без контексту.

Творче завдання 2.3

Порівняйте інструменти (у формі мінітаблиці).

Зразок:

Інструмент	Особливість
Sketch Engine	автоматичні Word Sketch
AntConc	простота, локальність
NoSketch Engine	великі корпуси

3. ГРАФІЧНИЙ КОРПУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ГКУМ)

Творче завдання 3.1

Опишіть можливе дослідження на базі ГКУМ.

Зразок:

Тема: функціонування прикметників оцінки

- аналіз частотності: *гарний, чудовий, жахливий;*
- контексти в художніх текстах.

Висновок: позитивна оцінка домінує.

Творче завдання 3.2

Складіть запит до корпусу.

Зразок:

- Лема: *йти*.
- Пошук форм: *йде, йшов, йтиме*.

Результат: різні часові форми дієслова.

Творче завдання 3.3

Проаналізуйте жанрове представлення.

Зразок:

- художні тексти – 50 %;
- наукові – 25 %;
- публіцистичні – 25 %.

Висновок: корпус орієнтований на літературну мову.

4. КОРПУСНА ЛІНГВІСТИКА І DIGITAL HUMANITIES

Творче завдання 4.1

Запропонуйте дослідження з використанням корпусу + візуалізації.

Зразок:

Тема: частотність слова «війна» (2010–2025)

- графік зростання після 2014 року.

Висновок: мовні зміни відображають соціальні процеси.

Творче завдання 4.2

Опишіть мережевий аналіз колокацій.

Зразок:

Слово: «мова»

Мережа:

- мова → культура;
- мова → ідентичність.

Висновок: семантичне поле поняття.

Творче завдання 4.3

Поясніть міждисциплінарність корпусної лінгвістики.

Зразок:

Корпусна лінгвістика поєднує:

- мовознавство;
- статистику;
- інформатику.

Висновок: це digital humanities практика.

МОДЕЛЬ КОРПУСНОГО АНАЛІЗУ

Тема дослідження

Функціонування слова «війна» в українському медійному дискурсі (2010–2025)

1. ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета:

Виявити:

- частотність слова «війна»;

- його колокації;
- зміну значення у різні періоди.

Гіпотеза:

Після 2014 року слово «війна»:

- значно зростає в частотності;
- набуває нових контекстів (реальних, не метафоричних).

2. ФОРМУВАННЯ КОРПУСУ

Джерела:

- новинні сайти (2010–2025)
- публіцистика
- блоги

Тип корпусу:

- діахронний;
- спеціалізований.

Баланс:

- 2010–2013 → 25 %;
- 2014–2019 → 35 %;
- 2020–2025 → 40 %.

Це важливо для **репрезентативності**.

3. ІНСТРУМЕНТ

Обраний інструмент:

AntConc (або Sketch Engine)

Чому:

- дозволяє concordance;
- працює з частотами;
- підходить для навчальних досліджень.

4. ЕТАПИ АНАЛІЗУ

КРОК 1. Frequency List

Запит:

lemma = «війна»

Результат (модельований):

Період	Частота
2010–2013	120
2014–2019	850
2020–2025	2 100

Висновок: різке зростання після 2014 року.

КРОК 2. Concordance (контексти)

Приклади:

До 2014:

- *інформаційна війна;*
- *холодна війна.*

Після 2014:

- *війна на сході України;*
- *повномасштабна війна.*

Висновок: перехід від метафоричного до реального значення.

КРОК 3. Collocations

Найчастіші колокації:

Слово	Тип
війна + на сході	локалізація
війна + Росії	агент
війна + повномасштабна	характеристика

Висновок: з'являється політична та географічна конкретизація.

КРОК 4. Keyword Analysis

Порівняння корпусів:

- 2010–2013 vs 2020–2025

Ключові слова:

- армія;
- фронт;
- окупація.

Висновок: тематичне поле радикально змінюється.

5. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

Важливо:

Кількість $\neq$ значення

Тому:

- частотність $\rightarrow$ показує тенденцію;
- контексти $\rightarrow$ пояснюють значення.

Узагальнений висновок:

Слово «війна»:

- до 2014 $\rightarrow$ метафора;
- після 2014 $\rightarrow$ реальність;
- після 2022 $\rightarrow$ домінуюча лексема публіцистики.

6. DIGITAL HUMANITIES (РОЗШИРЕННЯ)

Що можна додати:

1. Візуалізація

- графік частотності

2. Мережевий аналіз

- «війна» → армія → фронт → перемога

3. GIS

- карта згадок (Київ, Донбас)

7. МІНІВИСНОВОК ДО ЗАВДАННЯ

Це дослідження демонструє, що корпусна лінгвістика дає змогу:

- об'єктивно фіксувати мовні зміни;
- поєднувати кількісний і якісний аналіз;
- інтегруватися в digital humanities.

Практичне заняття № 8
**ПРОБЛЕМИ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ:
ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ
(2 год.)**

1. Джерела прикладної лінгвістики та основні етапи її розвитку.
2. Місце прикладної лінгвістики в науці про мову.
3. Основні напрями прикладної лінгвістики. Штучний інтелект і прикладна лінгвістика.
4. Інтелект (= розум, мислення) як інструмент пізнання дійсності. Складники інтелектуальної (= розумової, мисленнєвої) діяльності людини: пізнання, розуміння, зберігання (= пам'ять), генерування знань та вміння їх застосовувати (= обмін знаннями). Підходи до створення систем штучного інтелекту. Машина та тест Тюрінга.
5. Проблеми правильності мовлення в межах прикладної лінгвістики (логопедія, патологія, сугестія та ін.).
6. Методологія прикладної лінгвістики.
7. Сугестивна лінгвістика: основні одиниці, методи, досягнення.
8. Термінографія: актуалізовані завдання, напрями студіювань.
9. Сучасні автоматизовані перекладачі: технології побудови, функціонування, завдання удосконалення.
10. Штучні мови: історія створення, досягнення, актуалізовані співвіднесення з природними мовами.
11. Текстові корпуси: історія становлення, формування, створення індивідуально-експериментальних корпусів.
12. Витяг фактографічної інформації з неформалізованих текстів.

Література

Основна:

1. Волошин В. Г. Комп'ютерна лінгвістика. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. С. 11–42.
2. Дарчук Н. П. Комп'ютерна лінгвістика (автоматичне опрацювання тексту). Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008.
3. Зеленько А. С. Математична лінгвістика [В:] Зеленько А. С. Загальне мовознавство. Київ: Знання, 2010. С. 213–218. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk/sk763292.pdf> (дата звернення: 28.08.2023).
4. Карпіловська Є. А. Вступ до комп'ютерної лінгвістики. Донецьк: ТОВ «ЮгоВосток», 2003. 184 с.
5. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2000. С. 31–34.

Допоміжна:

1. Партико З. В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності: навч. посіб. Львів: Афіша, 2008. 224 с.

2. Пешчак М. М. Нариси з комп'ютерної лінгвістики. Ужгород: Видавництво Закарпаття, 1999. 200 с.

1. Джерела прикладної лінгвістики та основні етапи її розвитку

Творче завдання

Завдання «Інтелектуальна хронологія»: створіть концептуальну карту етапів становлення прикладної лінгвістики (філологічний → структурний → кібернетичний → комп'ютерний → когнітивно-нейромережвий), укажіть:

- 1) провідну наукову парадигму;
- 2) ключових представників;
- 3) прикладні запити суспільства.

Зразок відповіді

- **Філологічний етап (XIX ст.)** – нормування, переклад, лексикографія.
- **Структуралізм (поч. XX ст.)** – формалізація мовної системи.
- **Кібернетичний етап (1950–60-ті)** – перші спроби машинного перекладу (ідеї Warren Weaver).

- **Генеративна парадигма** – формальні граматики (Noam Chomsky).
- **Цифровий етап (XXI ст.)** – корпусна лінгвістика, NLP, нейромережі.

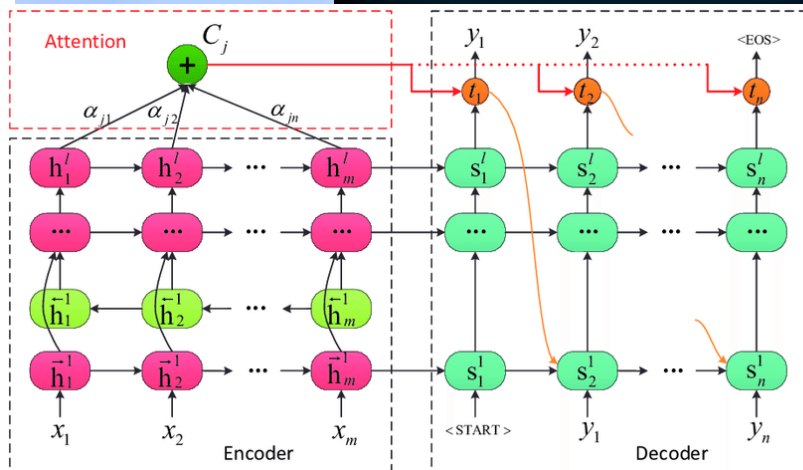
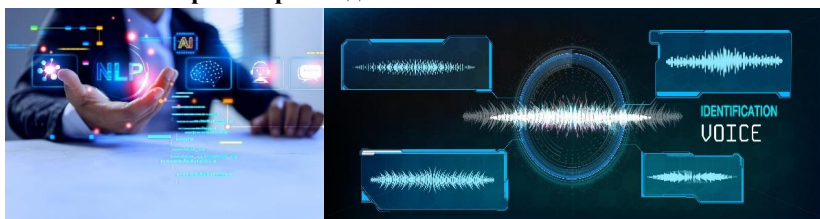
2. Місце прикладної лінгвістики в науці про мову

Творче завдання

Аналітичне есе (2–3 стор.): доведіть або спростуйте тезу: «Прикладна лінгвістика – це автономна міждисциплінарна галузь, а не підрозділ загально-го мовознавства».

Зразок відповіді (фрагмент). *Прикладна лінгвістика інтегрує лінгвістику, інформатику, когнітивістику, психологію. Вона не лише застосовує теорію, а й формує нові методи (корпусний аналіз, статистичне моделювання), тому має ознаки самостійної дисципліни.*

3. Основні напрями прикладної лінгвістики. III

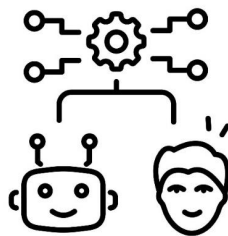
Творче завдання

Проектування напрямку: запропонуйте новий піднапрямок прикладної лінгвістики (назва, об'єкт, методи, практичний результат).

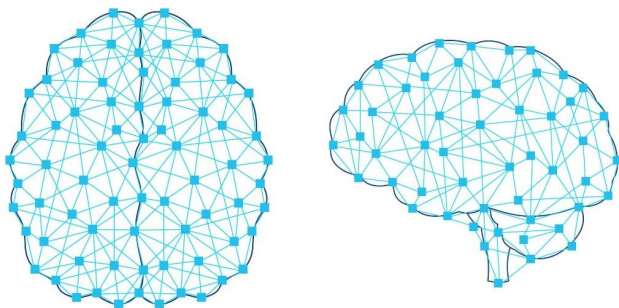
Зразок відповіді

Нейрокогнітивна термінологія – дослідження формування спеціальної лексики в цифровому середовищі з використанням LLM та корпусів. Методи: корпусний аналіз, embedding-моделі, онтології. Результат: адаптивні термінологічні бази для освітніх платформ.

4. Інтелект. Машина та тест Тюрінга

Turing Test

Творче завдання

Моделювання експерименту: опишіть сценарій сучасного тесту Тюрінга для українськомовної мовної моделі.

Зразок відповіді: Alan Turing запропонував імітаційну гру як критерій інтелекту. Сценарій:

- Теми: культурні алюзії, гумор, підтекст.
- Критерії: когерентність, прагматична адекватність, здатність до метакомунікації.

Висновок: сучасні моделі частково проходять тест, але мають труднощі з імпліцитним знанням.

5. Проблеми правильності мовлення

Творче завдання

Кейс-аналіз: змодельуйте ситуацію логопедичної корекції мовлення дорослого мовця.

Зразок відповіді: пацієнт із ротацизмом.

Методи: артикуляційна гімнастика, аудіовізуальний контроль, нейролінгвістичний зворотний зв'язок.

Результат: поступова автоматизація правильної артикуляції.

6. Методологія прикладної лінгвістики

Творче завдання

Методологічна матриця: складіть таблицю методів (емпіричні, статистичні, експериментальні, комп'ютерні) із прикладами.

Зразок відповіді

- Корпусний аналіз – частотні словники.
- Психолінгвістичний експеримент – вимір часу реакції.
- NLP – POS-tagging, dependency parsing.

7. Сугестивна лінгвістика

Творче завдання

Деконструкція рекламного тексту: визначте сугестивні одиниці (імперативи, метафори, пресупозиції).

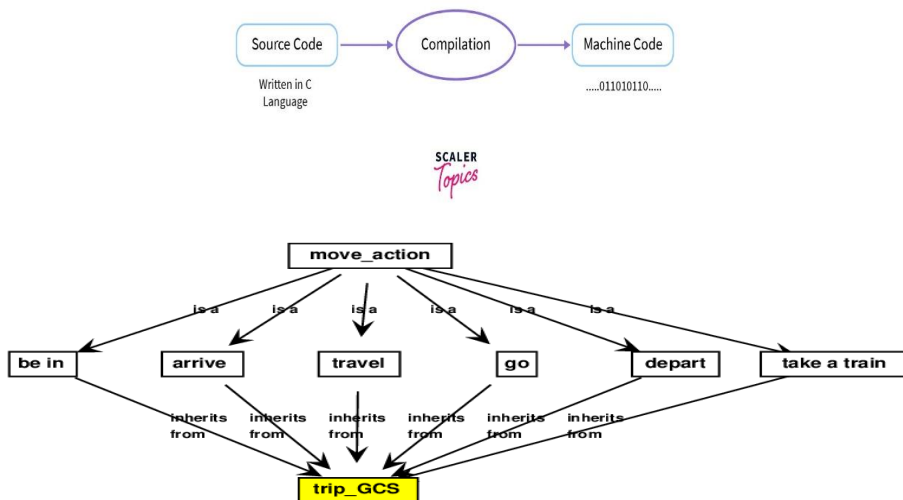
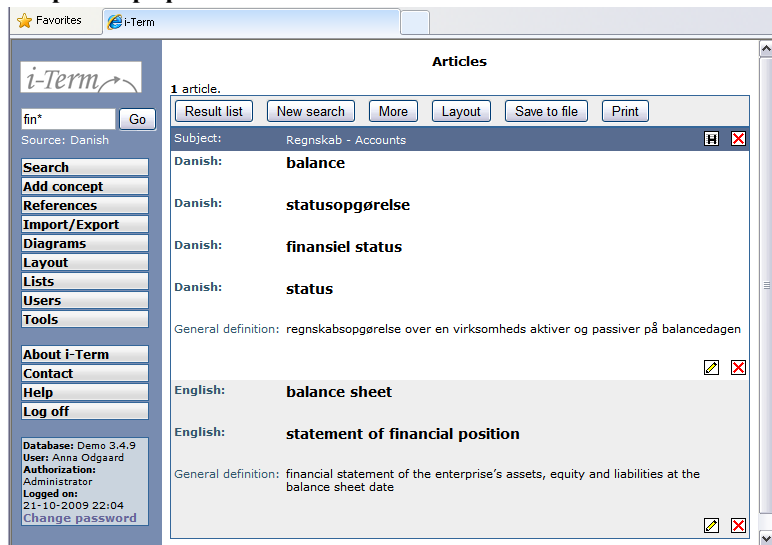
Зразок відповіді

Одиниці: імператив («Спробуй!»), позитивна конотація, емоційні тригери.

Методи: дискурс-аналіз, семіотичний аналіз.

Досягнення: підвищення ефективності комунікації.

8. Термінографія

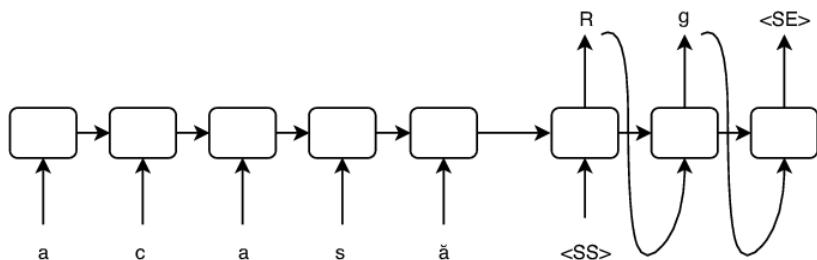
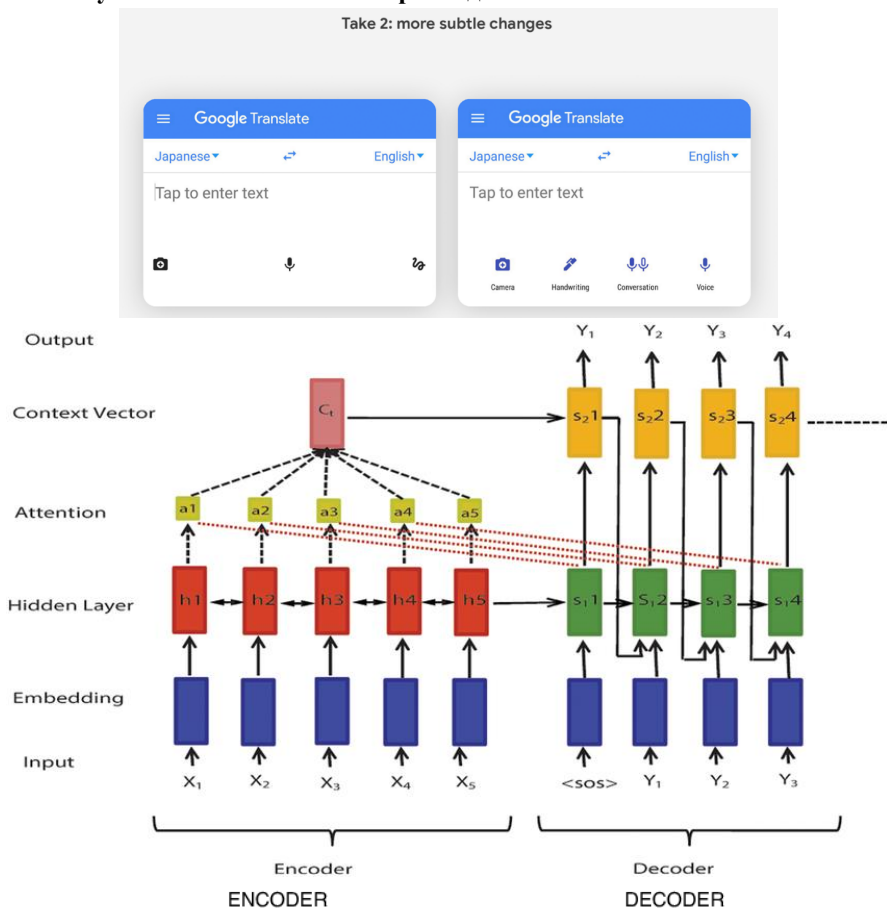
Творче завдання

Розробка мікрословника (10 термінів із прикладної лінгвістики з дефініціями).

Зразок відповіді (фрагмент)

- Корпус – структурована електронна сукупність текстів.
- Лематизація – зведення словоформ до базової форми.

9. Сучасні автоматизовані перекладачі

Творче завдання

Порівняльний аналіз: зіставте принципи rule-based, statistical та neural MT.

Зразок відповіді

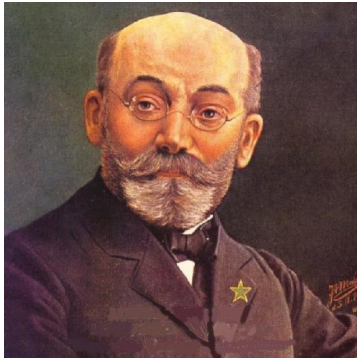
- Rule-based – формальні правила.
- Statistical – імовірнісні моделі.
- Neural (Transformer) – attention-механізм, end-to-end навчання.

Завдання удосконалення: зменшення галюцинацій, доменна адаптація.

10. Штучні мови

Esperanto

Ne provizu al vi trezorojn sur la tero, kie tinoj kaj rusto konsumas, kaj kie shtelistoj trafos kaj shtelas; sed provizu al vi trezorojn en la chielo, kie nek tinoj nek rusto konsumas, kaj kie shtelistoj nek trafos nek shtelas; char kie estas via trezoro, tie estos ankaŭ via koro. La lampo de la korpo estas la okulo; se do via okulo estas sendifekta, via tuta korpo estos luma. Sed se via okulo estas malbona, via tuta korpo estos malluma. Se do la lumo en vi estas mallumo, kiel densa estas la mallumo!

Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ
a b ch D e gh H l j l m n ng
ŝ ŝ ŝ ŝ ŝ ŝ ŝ ŝ ŝ ŝ ŝ ŝ ŝ
o p q Q r S t thl u v w y '
Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ Ĥ
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0 . ,

Творче завдання

Проект штучної мови: сформулюйте 5 граматичних принципів нової мови.

Зразок відповіді

Ludwik Zamenhof створив Esperanto.

Принципи:

- аглютинативність;
- фонетична прозорість;
- відсутність винятків;
- фіксований порядок слів;
- мінімальна морфологія.

11. Текстові корпуси

Options:

Standard queries

Standard query

Written corpus

Spoken corpus

User-specific functions

User settings

Query history

Query syntax

Categorized queries

Concordance settings

Additional functions

Browse a file

Word lookup

Search keywords list

Display query form

Structured files

Keywords

About BNCweb

The BNCweb team

BNC Release

Key sounds

BNC-XML5 tagset

Other BNC interfaces

BNCweb (CQP-Edition)

Standard Query

Query mode:

Simple, search full forms...

Simple query language syntax

Number of hits per page:

50

Sort results:

Keep current sort

Start Query

Reset Query

200 rows of all contents © 1301 2007

Text Example

The WRF model version 3.9 was used as the RCM. The physical options chosen in this study included the new Kain–Fritsch cumulus parameterization, WRF Single Moment 6-class microphysical scheme, Dudhia shortwave radiation scheme, Rapid Radiative Transfer Model longwave radiation scheme, and the Noah Land surface model. A grid comprising 277×205 cells with 25-km horizontal grid spacing. The model was configured with 37 vertical levels with the top at 50 kPa.

The screenshot shows a Windows desktop with two windows open. The background window is a code editor with a dark theme, displaying a text file. The text in the code editor is as follows:

```
[@The WRF model version 3.9@PhysV^N] was used as the
RCM1. The physical options chosen in this study included
[[@new_Kain-Fritsch@PhysV^N] [@@cumulus
parameterization@PhysV^N] [@@WRF_Single_Moment_6
class@PhysV^N] [@@microphysical_scheme@PhysV^N] [@@Dudhia
shortwave_radiation_scheme@PhysV^N] [@@Rapid_Radiation
Transfer_Model@PhysV^N] [@@longwave_radiation
scheme@PhysV^N] and [@@Silo_Nonh@PhysV^N] [@@Land
surface@PhysV^N] model. [@@A_grib@AreaV^N] comprising [@@277_X
205_cells@AreaV^N] with [@@25-km@AreaV^N] [@@horizontal@
res@AreaV^N] The model was configured with [@@37_vertical
levels@AreaV^N] with the top at [@@50_hPa@AreaV^N].
```

The foreground window is titled "YEDDA V1.0 Annotation" and contains a list of physical options with checkboxes and labels:

- ☒ Open Data
- ☒ Bbox DataV^N
- ☒ AddIO PhysV^N
- ☒ RefMap PhysV^N
- ☒ NewMap Area
- ☒ Export AreaV^N
- ☒ Quit Time
- ☒ TimeV^N

At the bottom of the "YEDDA V1.0 Annotation" window, there is a "Cursor:" dropdown menu set to "Map Templates", a "rdb: 0" label, a "col: 0" label, and a "config/default.config..." button. Below this is a "RMModel:" dropdown menu set to "True", and a "Enter" button.

Brown Corpus Sample (untagged)

A01 0010 The Fulton County Grand Jury said Friday an investigation
A01 0020 of Atlanta's recent primary election produced "no evidence" that
A01 0030 any irregularities took place. The jury further said in term-end
A01 0040 presentments that the City Executive Committee, which had over-all
A01 0050 charge of the election, "deserves the praise and thanks of the
A01 0060 City of Atlanta" for the manner in which the election was conducted.

Brown Corpus Sample (tagged)

A01_FO 0010_MC The_AT Fulton_NP1 County_NN1
Grand_JJ Jury_NN1 said_VVD Friday_NPD1 an_AT1
investigation_NN1
A01_FO 0020_MC of_IO Atlanta_93's_03 recent_JJ
primary_JJ election_NN1 produced_VVD "_" no_AT
evidence_NN1 "_" that_CST
A01_FO 0030_MC any_DD irregularities_NN2
took_VVD place_NN1 _
The_AT jury_NN1 further_RRR said_VVD in_JJ term-
end_NN1
A01_FO 0040_MC presentations_NN2 that_CST
the_AT City_NN1 Executive_NN1 Committee_NN1 _
which_DQD had_VHD over-all_RR
A01_FO 0050_MC charge_NN1 of_IO the_AT
election_NN1 _ " " deserves_VVZ the_AT praise_NN1
and_CC thanks_NN2 of_IO the_AT
A01_FO 0060_MC City_NN1 of_IO Atlanta_NP1 " "
for_JF the_AT manner_NN1 in_JJ which_DQD the_AT
election_NN1 was_VBD conducted_VVN . . .

Творче завдання

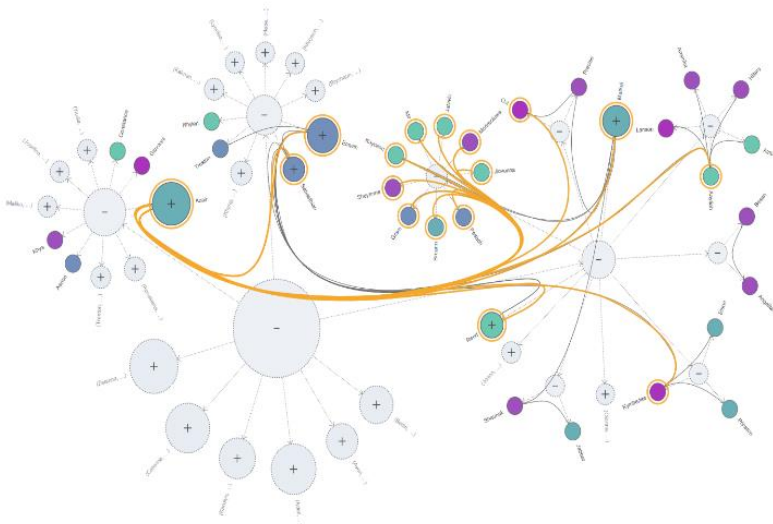
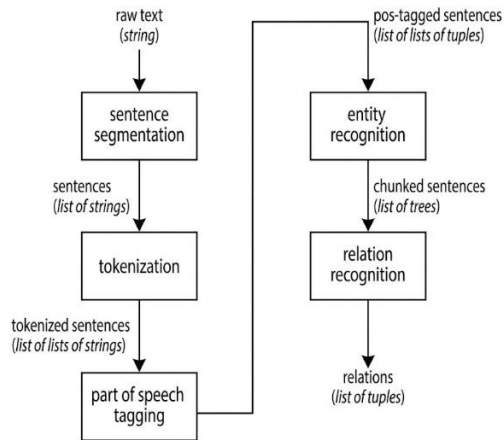
Створення мінікорпусу: оберіть 50 текстів студентського дискурсу, позначте за жанрами.

Зразок відповіді

British National Corpus став моделлю корпусного підходу. Етапи:

1. Відбір текстів.
2. Оцифрування.
3. Морфологічна розмітка.
4. Метадані (жанр, рік, автор).

12. Витяг фактографічної інформації

Творче завдання

Практичне моделювання: розробіть алгоритм витягу іменованих сутностей із новинного тексту.

Зразок відповіді

Етапи:

1. Токенізація.
2. POS-tagging.
3. NER-модель (BiLSTM/Transformer).
4. Побудова графа знань.

Практичне заняття № 9
**ПРОБЛЕМИ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ:
МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ АСПЕКТ**
(2 год)

1. Прикладна лінгвістика та основні питання психологічних основ мовлення.
2. Лінгвістична психіатрія: методи, методики та прийоми.
3. Нейролінгвістичне програмування та питання його комп'ютерного моделювання.
4. Проблеми правильності мовлення в межах прикладної лінгвістики (логопедія, патологія, сугестія та ін.).
5. Патопсихолінгвістика: сучасні підходи до визначення методів і прийомів, техніки, співвідносність з іншими напрямками.
6. Юрислінгвістика, криміналістична лінгвістика: теоретичне й практичне застосування.
7. Лінгвосудова експертиза: категорії, статус, методи і прийоми.
8. Соціолінгвістика: теоретичні основи, категорії і статус.

Література

Основна:

1. Волошин В. Г. Комп'ютерна лінгвістика. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. С. 11–42.
2. Карпіловська Є. А. Вступ до комп'ютерної лінгвістики. Донецьк: ТОВ «ЮгоВосток», 2003. 184 с.
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ: Видавничий центр «Академія», 2000. С. 31–34.
4. Олексюк О. М. Нейролінгвістика та патопсихолінгвістика: навчально-методичний комплекс. Миколаїв, 2017. 57 с. URL: <http://surl.li/owamx> (дата звернення: 28.08.2023).
5. Шевченко Л., Сазонов Д. Юрислінгвістика в епіцентрі західної науки: проблеми і перспективи. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2022. № 44. С. 28–47.

Допоміжна:

1. Ковалевська Т. Ю., Ковалевська-Славова А. В. Сугестивна лінгвістика: специфіка та базові методи. *Записки з українського мовознавства*. 2022. № 29.
2. Климентова О. Специфіка вербальної сугестії на основі кореляції з відчуттям провини (на матеріалі українських молитов). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство, мовознавство, фольклористика*. 2012. Вип. 23. С. 13–15.

3. Лакомська І. В. Проблеми комп'ютерного аналізу сугестивних елементів у рекламних текстах. *Лінгвокомп'ютерні дослідження*. 2019. Вип. 12. С. 111–116.

4. Партико З. В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності: навч. посіб. Львів: Афіша, 2008. 224 с.

1. Джерела та етапи розвитку прикладної лінгвістики

Творче завдання

Створіть **інтелект-карту (mind map)** розвитку прикладної лінгвістики.

Зразок виконання:

• Етапи:

- 1950–60 → машинний переклад;
- 1970–90 → комп'ютерна лінгвістика;
- 2000 – нині → NLP, AI.

• Джерела:

- математична логіка;
- кібернетика;
- структурна лінгвістика.

Висновок: прикладна лінгвістика формується як міждисциплінарна галузь.

2. Місце прикладної лінгвістики

Творче завдання

Напишіть **аргументоване мініесе (5–7 речень)**.

Зразок:

Прикладна лінгвістика є містком між теоретичним мовознавством і практикою. Вона інтегрує досягнення інформатики, логіки та когнітивних наук. Її роль зростає у зв'язку з розвитком цифрових технологій. Вона забезпечує створення мовних технологій, зокрема автоматичного перекладу. Отже, прикладна лінгвістика є ключовою для сучасного інформаційного суспільства.

3. Напрями + ШІ

Творче завдання

Складіть **класифікацію напрямів** + додайте приклад застосування ШІ.

Зразок:

- машинний переклад → Google Translate;
- корпусна лінгвістика → аналіз текстів;
- розпізнавання мовлення → Siri.

Висновок: ШІ є ядром сучасної прикладної лінгвістики.

4. Інтелект і тест Тюрінга

Творче завдання

Змодельуйте **діалог «людина – машина»**.

Зразок:

- Як тебе звати?
 - Я віртуальний асистент.
 - Чи ти людина?
 - Я обробляю інформацію як людина.
- Аналіз: машина імітує мислення → тест Тюрінга.

5. Проблеми правильності мовлення

Творче завдання

Проаналізуйте **3 приклади мовленнєвих порушень**.

Зразок:

- дислалія → неправильна вимова;
- афазія → втрата мовлення;
- заїкання.

Висновок: прикладна лінгвістика сприяє корекції.

6. Методологія прикладної лінгвістики

Творче завдання

Опишіть **модель дослідження**.

Зразок:

1. збір даних;
2. аналіз;
3. моделювання;
4. інтерпретація.

Висновок: поєднання кількісних і якісних методів.

7. Сугестивна лінгвістика

Творче завдання

Проаналізуйте **рекламний текст**.

Зразок:

«Купи зараз – відчуй перевагу!»

- імператив;
 - емоційний вплив.
- Висновок: мова впливає на підсвідомість.

8. Термінографія

Творче завдання

Створіть **3 терміни з визначеннями**.

Зразок:

- корпус → електронна база текстів;
- лема → початкова форма слова;
- токен → одиниця тексту.

9. Автоматизовані перекладачі

Творче завдання

Порівняйте переклад одного речення.

Зразок:

Оригінал: *He runs a company*

- Google → «Він біжить компанію» ✗
- правильний → «Він керує компанією»

Висновок: проблема багатозначності.

10. Штучні мови

Творче завдання

Порівняйте штучну і природну мову.

Зразок:

Ознака	Есперанто	Українська
граматика	спрощена	складна
розвиток	штучний	природний

11. Текстові корпуси

Творче завдання

Запропонуйте власний корпус.

Зразок:

Корпус студентських есе

- 100 текстів;
- аналіз помилок.

Висновок: корисний для навчання.

12. Витяг інформації з текстів

Творче завдання

Виділіть факти з тексту.

Текст:

«У 2022 році Україна пережила масштабні події».

Зразок:

- дата: 2022;
- подія: масштабні зміни.

Висновок: структуризація інформації.

Практичне заняття № 10
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ГЕНЕРАТИВНА ЛІНГВІСТИКА
(2 год)

1. Від генеративної граматики Н. Хомського до Large Language Models

1.1. Генеративна парадигма:

- competence vs performance;
- deep structure / surface structure як модель формалізації синтаксису;
- універсальна граMATика та обмеження формальних правил.

1.2. Перехід до статистичних і нейромережових моделей:

- n-gram та probabilistic language modeling;
- data-driven підхід vs rule-based моделі;
- зміна ролі синтаксису в NLP.

1.3. LLM як новий етап генеративності:

- генерація як ймовірнісне прогнозування;
- чи є LLM «генеративною граMATикою» в лінгвістичному сенсі?

Практичний фокус: короткий аналіз прикладів синтаксичних конструкцій, які LLM генерує без явних правил.

2. Архітектура Transformer: лінгвістична інтерпретація

2.1. Основні компоненти:

- tokenization і лінгвістична сегментація;
- embedding як семантичний простір;
- self-attention як модель контекстуальної залежності.

2.2. Attention і синтаксис:

- локальні vs довгі залежності;
- співвідношення dependency parsing і attention-механізмів (оглядово).

2.3. Порівняння моделей (у лінгвістичному ключі):

- GPT – autoregressive генерація;
- Claude – орієнтація на інструкції та довгий контекст;
- Gemini – мультимодальні представлення.

Практичний фокус: інтерпретація прикладу attention як квазі-синтаксичного зв'язку.

3. Промпт-інжиніринг як нова лінгвістична компетенція

3.1. Промпт як мовленнєвий акт:

- директивні, інструктивні, метамовні формулювання;
- роль дискурсивної структури запиту.

3.2. Типологія промптів:

- zero-shot / few-shot;

- role prompting;
- chain-of-thought як текстова стратегія аргументації.

3.3. Лінгвістичні параметри ефективного промпту:

- синтаксична чіткість;
- семантична конкретизація;
- прагматична рамка.

Практичний фокус: редагування «поганого» промпту до науково коректного.

4. Етика використання ШІ в лінгвістиці та гуманітаристиці

4.1. Академічна доброчесність:

- межі авторства;
- цитування результатів LLM;
- ризик автоматизованої генерації без критичного аналізу.

4.2. Методологічні ризики:

- галюцинації моделей;
- корпусні упередження;
- плутанина між статистичним і теоретичним поясненням.

4.3. ШІ в Digital Humanities

- LLM як інструмент дослідника, а не джерело істини;
- поєднання з корпусною лінгвістикою.

Практичний фокус: аналіз прикладу відповіді ШІ на предмет наукової коректності.

Література

Основна:

1. Ваховська О. В. Basics of computational linguistics / Основи комп'ютерної лінгвістики: навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2023. 112 с. URL: http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/3115/Ваховська_Основи%20комп%27ютерної%20лінгвістики_посібник%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Дячук Н. Мовні технології штучного інтелекту в завданнях автоматичного анотування текстів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 82, Т. 1. С. 320–327. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/43013/1/1.pdf>

Додаткова:

1. What is NLP (natural language processing). URL: <https://www.ibm.com/think/topics/naturallanguage-processing>
2. NLP: What is NLP / A. Shmikh, D. Almaliki, M. Sabbagh, J. Algayedi, [F. Al Zaher](#). *ResearchGate*. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/391012959_NLP_What_is_NLP

3. History and Evolution of NLP. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/history-and-evolution-of-nlp/>

4. Natural Language Processing (NLP) 101: From Beginner to Expert. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/natural-language-processing-nlp-101-frombeginner-to-expert/>

5. Generalized Naive Bayes / Ed. A. Kovacs, A. Ország, D. Pfeifer, A. Benczúr. *ResearchGate*. 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/383494678_Generalized_Naive_Bayes

6. Ok. E. Advanced AI and NLP Approaches / E. Ok, J. Olusegun, B. Barnty, O. Joseph. *ResearchGate*. 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/389265319_Advanced_AI_and_NLP_Approaches

7. BERT: Pre-training of Deep Bidirectional Transformers for Language Understanding / J. Devlin et al. *arXiv:1810.04805*. URL: <https://arxiv.org/abs/1810.04805>

8. Patel A., Bhatt R., Patel V. Preprocessing Techniques for Text Mining – An Overview. *ResearchGate*. 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/339529230_Preprocessing_Techniques_for_Text_Mining_-_An_Overview

9. A Gentle Introduction to the Bag-of-Words Model. URL: <https://machine-learningmastery.com/gentleintroduction-bag-words-model/>

1. Прикладна лінгвістика та психологічні основи мовлення

Ключові питання:

Мовлення як психічний процес

Породження та сприйняття мовлення

Мовна діяльність і когнітивні механізми

Практичне (творче) завдання:

Проаналізуйте фрагмент внутрішнього мовлення (саморефлексії персонажа або власного досвіду) та визначте:

- тип мовлення (внутрішнє / зовнішнє);
- психологічні механізми (асоціації, емоції, мотивація).

Зразок виконання:

Текст: «Треба відповісти... але як це правильно сформулювати?..»

Тип: внутрішнє мовлення

Механізми: сумнів, планування, когнітивний контроль

Висновок: мовлення формується як результат мисленнєвої діяльності

2. Лінгвістична психіатрія: методи та прийоми

Ключові питання:

Мовлення у разі психічних розладів

Дискурсивні порушення

Методи аналізу мовлення пацієнтів

Завдання:

Проаналізуйте наведений мовний фрагмент і визначте ознаки патології:

«Я думаю, що слова літають, бо вони круглі і сині, як думки часу»

Зразок:

Ознаки: семантична дезорганізація

Тип порушення: шизофазія

Метод: контент-аналіз + психолінгвістичний аналіз

3. Нейролінгвістичне програмування (НЛП) і комп'ютерне моделювання

Ключові питання:

Репрезентативні системи (VAK)

Мовні патерни впливу

Моделювання мовлення

Завдання:

Переформулюйте фразу в трьох модальностях (візуальна, аудіальна, кінестетична):

«Я розумію цю ідею»

Зразок:

Візуальна: «Я бачу цю ідею чітко»

Аудіальна: «Це звучить логічно»

Кінестетична: «Я відчуваю, що це правильно»

4. Проблеми правильності мовлення (логопедія, патологія, сугестія)

Ключові питання:

Нормативність мовлення

Мовленнєві порушення

Сугестивні технології

Завдання:

Виправте мовні порушення:

«Я хоче піти в магазин і купити хлібів»

Зразок:

Помилки: граматична (узгодження), лексична

Виправлення: «Я хочу піти в магазин і купити хліб»

5. Патопсихолінгвістика: сучасні підходи

Ключові питання:

Порушення мовлення і мислення

Методи дослідження

Зв'язок із нейропсихологією

Завдання:

Порівняйте мовлення:

- афазійного пацієнта;
- здорової людини.

Зразок:

Критерій	Норма	Афазія
Граматика	правильна	порушена
Лексика	різноманітна	обмежена
Зв'язність	логічна	фрагментарна

Ситуація (єдина для обох):

Завдання: описати картинку (наприклад: хлопчик впав із велосипеда, поруч стоїть мама)

1. Мовлення здорової людини

Приклад: *«Хлопчик їхав на велосипеді, але впав. Йому, мабуть, боляче, тому мама підходить допомогти».*

Аналіз:

- **Граматика:** правильна
- **Синтаксис:** складні речення, зв'язність
- **Лексика:** точна, адекватна ситуація
- **Логіка:** причинно-наслідкові зв'язки (впав → боляче → допомога)
- **Мислення:** послідовне, цілісне

2. Мовлення афазійного пацієнта (моторна афазія)

Приклад: *«Хлопчик... велосипед... впав... мама... допомога...»*

Аналіз:

- **Граматика:** відсутня або спрощена
- **Синтаксис:** телеграфний стиль
- **Лексика:** збережена частково (іменники)
- **Логіка:** зрозуміла, але не оформлена мовно
- **Порушення:** експресивне мовлення

3. Мовлення у разі сенсорної афазії

Приклад: *«Хлопчик велосипедує... падаючість мамно допомагає кольорово»*

Аналіз:

- **Граматика:** формально збережена
- **Семантика:** порушена (беззмістовні слова)
- **Неологізми:** «падаючість», «мамно»
- **Розуміння:** порушене
- **Порушення:** рецептивне мовлення

4. Мовлення у разі динамічної афазії

Приклад: «Ну... там... хлопчик... і... це... ну...»

Аналіз:

- **Ініціація мовлення:** порушена
- **Лексика:** недостатня активізація
- **Структура:** фрагментарна
- **Мислення:** збережене, але не реалізується мовно

Порівняльна таблиця (готова для заняття)

Критерій	Здорова людина	Моторна афазія	Сенсорна афазія
Граматика	правильна	порушена	формально є
Лексика	точна	обмежена	спотворена
Зв'язність	висока	низька	псевдозв'язність
Розуміння	повне	збережене	порушене
Тип помилок	відсутні	пропуски	неологізми

5. Творче завдання (з розширенням)

1. Визначити тип порушення:

«Я... говорити... важко... слова нема...»

2. Пояснити:

- який механізм порушений;
- чи збережене мислення.

Зразок відповіді:

- Тип: моторна афазія.
- Порушення: програмування висловлювання.
- Мислення: збережене.

6. Мінікейс (для дискусії)

«Я думаю правильно, але сказати не можу»

Аналіз:

- Розрив між мисленням і мовленням
- Типово для:
 - моторної афазії;
 - деяких форм апраксії мовлення.

Методичний акцент

У патопсихолінгвістиці принципово:

- розрізняти **мовленнєві порушення** ≠ **порушення мислення**
- враховувати нейролокалізацію (зв'язок із нейропсихологією)
- використовувати:
 - спостереження;
 - експеримент;

о дискурс-аналіз.

6. Юрислінгвістика та криміналістична лінгвістика

Ключові питання:

Мова як доказ

Авторство тексту

Лінгвістичний аналіз у суді

Завдання:

Проаналізуйте текст погрози і визначте:

- мовні маркери агресії;
- можливий соціальний статус автора.

Зразок: *«Я тебе знайду, і тобі не поздоровиться»*

Маркери: пряма загроза, розмовний стиль

Висновок: низький рівень формальності, емоційність

7. Лінгвосудова експертиза

Ключові питання:

Види експертиз

Методика аналізу тексту

Статус експерта

Завдання: визначте, чи є текст маніпулятивним: *«Усі розумні люди обирають цей продукт»*

Зразок:

Прийом: апеляція до більшості

Маніпуляція: так

Метод: дискурс-аналіз

8. Соціолінгвістика: теоретичні основи

Ключові питання:

Мова і суспільство

Соціальні діалекти

Мовна політика

Завдання: проаналізуйте мовлення двох груп:

- студентів;
- викладачів.

Зразок:

Студенти: сленг, спрощення

Викладачі: нормативність, термінологія

Висновок: мовлення залежить від соціального статусу

Ситуація:

Обговорення одного й того ж питання: *підготовка до іспиту*

1) Мовлення студентів

Приклад:

«Та я ще не починав нормально вчитись... думаю, за пару днів якимось вивезу. Там не дуже складно, головне – питання знайти».

2) Мовлення викладачів

Приклад:

«Підготовка до іспиту передбачає систематизацію знань і роботу з науковими джерелами. Важливо розуміти логіку дисципліни, а не лише відтворювати відповіді».

Завдання

Проаналізуйте:

1. Лексичні особливості
2. Стилiстичні риси
3. Соціальні маркери
4. Комунікативну мету

Зразок виконання

1. Лексика

• Студенти:

- розмовна, сленгова («вивезу», «не дуже складно»);
- спрощена.

• Викладачі:

- термінологічна («систематизація знань», «логіка дисципліни»);
- абстрактна.

2. Стилi мовлення

• Студенти: неформальний, розмовний;

• Викладачі: науково-академічний.

3. Соціальні маркери

• Студенти:

- молодіжний соціолект;
- орієнтація на результат («здати»).

• Викладачі:

- професійний соціолект;
- орієнтація на процес («зрозуміти»).

4. Комунікативна мета

• Студенти: мінімізувати зусилля;

• Викладачі: підкреслити значущість навчання.

Узагальнення (коротка таблиця)

Параметр	Студенти	Викладачі
Лексика	сленг, побутова	термінологія
Стиль	розмовний	науковий
Мета	скласти іспит	сформувати знання
Соціальний статус	нижчий (у системі освіти)	вищий

Додатковий варіант (для ускладнення)

Інша ситуація: онлайн-комунікація

Студент:

«Ок, я скину файл пізніше, зараз трохи завал ☹️»

Викладач:

«Прошу надіслати роботу до 18:00 відповідно до встановлених вимог».

Що тут аналізувати:

- цифровий дискурс;
- емодзі як соціолінгвістичний маркер;
- ступінь формальності.

Методичний акцент

Цей приклад відображає:

- залежність мовлення від **соціальної ролі**;
- існування **соціальних діалектів (соціолектів)**;
- вплив **мовної норми та інституційного контексту**.

Підсумкове інтегративне завдання (на завершення заняття)

Проаналізуйте короткий текст відповідно до **3 різних напрямів прикладної лінгвістики** (на вибір).

Зразок:

Текст: рекламне повідомлення

Соціолінгвістика → орієнтація на цільову аудиторію.

Психолінгвістика → вплив на сприйняття.

Юрислінгвістика → відсутність прямого обману.

Практичне заняття № 11
**ПРОБЛЕМИ АНОТУВАННЯ Й РЕФЕРУВАННЯ:
ПЛАНУВАННЯ Й ТИПОЛОГІЗУВАННЯ**
(2 год)

1. Розвиток теорії і методики анотування і реферування.
2. Про критерії типізації анотацій і рефератів.
3. Процеси згортання первісного документа в анотуванні й реферуванні.
4. Планування анотації й реферату і вибір смислових одиниць із тексту.
5. Способи і форми представлення результатів анотування й реферування.
6. Технології аналітичного реферування.

Література

Основна:

1. Гребінник Г. Ю., Дідович Г. І., Комова Г. В. Анотування та реферування англійською мовою загальнонаукової та фахової літератури. Харків: НТУ «ХП», 2010. 192 с.
2. Капінус О. Л. Реферування іншомовних текстів у практиці навчання майбутніх філологів. URL: <http://surl.li/ilsxd> (дата звернення: 28.08.2023).
3. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник для студентів вищих навч. закладів. Київ: Знання-Прес, 2002. 295 с.

Допоміжна:

1. Духаніна Н. М., Лесик Г. В. Реферування як професійний вид мовної діяльності в курсі вивчення іноземної мови. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/49239/1/494-498.pdf> (дата звернення: 28.08.2023).
2. Байдак Л. І. Методичні аспекти навчання студентів анотуванню та реферуванню професійно-орієнтованих текстів. URL: <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/2725/1/B2.pdf> (дата звернення: 25.08.2023).
3. Сандул О. Застосування інноваційних технологій у процесі реферування літератури з метою створення якісних інформаційних ресурсів. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 37. С. 265–275. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2013_37_26 (дата звернення: 29.08.2023).

Література для самостійного опрацювання:

1. Блінов Т. О., Порєв В. М. Комп'ютерна графіка. Київ: Юніон, 2004. 456 с.
2. Проїдаков Е. М., Теплицький Л. А. Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, Інтернету і програмування. Київ: СофтПрес, 2005. 552 с.

1. Розвиток теорії і методики анотування і реферування

♦ Творче завдання

Обрати наукову статтю (5–10 сторінок) і:

- визначити, які підходи до анотування / реферування в ній реалізовані (інформативний, індикативний тощо);
- порівняти їх із сучасними вимогами (структурованість, лаконічність, ключові слова).

♦ Зразок виконання

Стаття: «Цифровізація освіти»

- Тип анотації: інформативна.
- Ознаки: містить мету, методи, результати.
- Недолік: відсутні ключові слова.
- Висновок: сучасна методика вимагає більшої стандартизації (IMRAD-логіка).

2. Про критерії типізації анотацій і рефератів

♦ Творче завдання

Скласти таблицю класифікації анотацій і рефератів за 3 критеріями:

- за призначенням;
- за обсягом;
- за глибиною аналізу.

♦ Зразок виконання

Критерій	Тип	Характеристика
Призначення	Довідкова	Інформує про тему
Призначення	Рекомендаційна	Містить оцінку
Обсяг	Коротка	500–700 знаків
Обсяг	Розширена	до 2 000 знаків
Глибина	Індикативна	Без деталей
Глибина	Інформативна	Із фактами і висновками

3. Процеси згортання первісного документа

♦ Творче завдання

Скоротити текст (≈200 слів) до:

- анотації (2–3 речення);
- реферату (5–6 речень).

♦ Зразок виконання

Первісний текст (фрагмент): «Наукові дослідження є складним процесом, що охоплює...»

Анотація:

У статті розглянуто сутність наукового дослідження та його етапи. Окреслено основні методологічні підходи.

Реферат:

У роботі аналізується структура наукового дослідження. Автор визначає ключові етапи та підходи. Особливу увагу приділено методології. Розглянуто приклади застосування. Зроблено висновок про важливість системності.

4. Планування анотації й реферату і вибір смислових одиниць

◆ Творче завдання

Розробити план анотації до наукового тексту:

- виділити 5 ключових смислових блоків;
- пояснити, чому саме вони обрані.

◆ Зразок виконання

Тема: «Екологічна безпека»

Смислові одиниці:

1. Актуальність.
2. Мета.
3. Методи.
4. Результати.
5. Висновки.

Пояснення:

Ці елементи відповідають стандартній логіці наукового викладу і забезпечують повноту анотації.

5. Способи і форми представлення результатів

◆ Творче завдання

Подати той самий текст у трьох формах:

- текстова анотація;
- структурований реферат;
- тезовий виклад.

◆ Зразок виконання

Текстова анотація:

Стаття присвячена аналізу цифрових технологій у навчанні.

Структурований реферат:

- Мета: дослідити вплив технологій.
- Методи: аналіз літератури.
- Результати: виявлено підвищення ефективності.

Тези:

- Цифровізація освіти зростає.

- Підвищує ефективність.
- Потребує адаптації викладачів.

6. Технології аналітичного реферування

♦ Творче завдання

Виконати аналітичне реферування статті:

- виділити проблему;
- визначити позицію автора;
- додати власний критичний коментар.

♦ Зразок виконання

Проблема:

Недостатня ефективність дистанційного навчання

Позиція автора:

Покращення можливе через інтерактивні технології

Аналітичний коментар:

Автор не враховує фактор цифрової нерівності, що може впливати на результати.

Підсумок:

Ці завдання формують:

- навички **аналітичного читання**;
- уміння **структурувати інформацію**;
- здатність до **наукового узагальнення**.

Практичне заняття № 12
**ПРОБЛЕМИ АНОТУВАННЯ Й РЕФЕРУВАННЯ:
МЕТОДОЛОГІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
(2 год)**

1. Методи автоматизації анотування й реферування.
2. Автоматизація анотування й реферування.
3. Повідомлення англійською мовою про тему роботи (актуальність, методи, структура).

Література

Основна:

1. Гребінник Г. Ю., Дідович Г. І., Комова Г. В. Анотування та реферування англійською мовою загальнонаукової та фахової літератури. Харків: НТУ «ХПІ», 2010. 192 с.
2. Капінус О. Л. Реферування іншомовних текстів у практиці навчання майбутніх філологів. URL: <http://surl.li/ilsxd> (дата звернення: 28.08.2023).
3. Кліменко В. І., Живілік А. В., Мазурець О. В. Аналіз сучасних методів автоматизації анотування та реферування текстів [В:] Збірник наукових праць за матеріалами дев'ятої міжнародної науково-технічної конференції «Актуальні проблеми комп'ютерних технологій». Хмельницький: ХНУ, 2015. С. 116–123.
4. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник для студентів вищих навч. закладів. Київ: Знання-Прес, 2002. 295 с.

Допоміжна:

1. Духаніна Н. М., Лесик Г. В. Реферування як професійний вид мовної діяльності в курсі вивчення іноземної мови. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/49239/1/494-498.pdf> (дата звернення: 28.08.2023).
2. Байдак Л. І. Методичні аспекти навчання студентів анотуванню та реферуванню професійно-орієнтованих текстів. URL: <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/2725/1B2.pdf> (дата звернення: 25.08.2023).
3. Вороніна К. В. Основи перекладацького анотування та реферування текстів різних типів і жанрів. Харків: ХНУ імені В. Каразіна, 2013. 120 с. URL: <http://surl.li/owbrm> (дата звернення: 25.08.2023).
4. Куделько З. Автоматичне реферування текстів. URL: <http://surl.li/owbprv> (дата звернення: 25.08.2023).
5. Сандул О. Застосування інноваційних технологій у процесі реферування літератури з метою створення якісних інформаційних ресурсів. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 37.

С. 265–275. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2013_37_26 (дата звернення: 29.08.2023).

Література для самостійного опрацювання:

1. Блінов Т. О., Порев В. М. Комп'ютерна графіка. Київ: Юніон, 2004. 456 с.
2. Основні вимоги до написання та оформлення магістерських і курсових робіт: методичні рекомендації. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2017. 29 с. URL: <http://surl.li/owbqr> (дата звернення: 29.08.2023).
3. Пройдаков Е. М., Теплицький Л. А. Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, Інтернету і програмування. Київ: СофтПрес, 2005. 552 с.

1. Методи автоматизації анотування й реферування

Творче завдання: «Методологічна рефлексія»

Порівняйте два підходи до автоматизації: **екстракцію** (вилучення ключових речень) та **абстракцію** (генерацію нового тексту штучним інтелектом). Заповніть таблицю та обґрунтуйте, який метод є релевантнішим для філологічного дослідження.

• Зразок відповіді:

Екстракція краще підходить для термінологічних словників, оскільки зберігає авторські дефініції без змін. *Абстракція* (наприклад, за допомогою LLM) є перспективною для реферування міждисциплінарних праць, оскільки дає змогу синтезувати ідеї, а не просто копіювати фрагменти. Для філолога важливо контролювати «галюцинації» ШІ, щоб не спотворити лінгвістичну термінологію.

2. Автоматизація анотування й реферування

Творче завдання: «Експеримент: Філолог vs AI»

Візьміть фрагмент своєї магістерської роботи (200–300 слів).

1. Створіть анотацію власноруч.
2. Згенеруйте анотацію за допомогою сервісу автоматизації (наприклад, ChatGPT або Scholarcy).
3. Проведіть контрастивний аналіз: де виникло «калькування» або втрата прагматичного контексту в ШІ-версії?

• Зразок відповіді:

Власна анотація: У статті проаналізовано ізосемічні моделі в цифровому дискурсі... **ШІ-версія:** Робота розглядає однакові знакові системи в інтернеті... **Коментар:** Автоматизація призвела до втрати вузькоспеціалізованого терміна «ізосемія» (заміна на загальне «однакові знакові системи»), що є неприпустимим для академічного реферування. Необхідне втручання філолога-експерта для корекції термінологічного апарату.

3. Повідомлення англійською мовою про тему роботи

Творче завдання: «Elevator Pitch for a Philologist»

Підготуйте коротке (до 2 хв) повідомлення англійською мовою, використовуючи фрази-кліше для наукового дискурсу. Окремо виділіть **Актуальність (Relevance)**, **Методи (Methods)** та **Структуру (Structure)**.

- Зразок відповіді:

Topic: Semantic-textual expertise in digital communication. **Relevance:** The study is highly relevant due to the rapid evolution of Ukrainian digital discourse and the lack of forensic linguistic tools for its analysis. **Methods:** I employ a contrastive-typological approach and component analysis to identify pragmastylistic markers. **Structure:** The thesis consists of an introduction, three chapters focusing on the nominative-existential paradigm, and a conclusion summarizing the findings.

Практичне заняття № 13
НЕЙРОКОПРАЙТИНГ: МЕТОДИКИ ТА МОТИВАТОРИ
(2 год)

1. Як писати правильно: війна егоїстів та есеїстів чи вплив (конкретика й точність).

2. Первинні й вторинні мотиватори: ключові слова й класична модель побудови фрази.

3. Формули переконань та соціальні докази.

4. Логіка й емоції: кореляція й некореляція в тексті.

5. Копірайтинг для лендингів та мобільних додатків.

Література

Основна:

1. Талєб Н. Чорний лебідь. Про (ней)мовірне у реальному житті. Київ: Наш формат, 2017. 392 с.

2. Зінссер В. Текст-пекс-шмекс. Магія переконливих текстів. 2-ге вид. Київ: Наш формат, 2019. 288 с.

3. Загнітко А. Лінгвістика тексту. Теорія і практикум. Вид. 3-тє, доробл. і доп. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 280 с.

Допоміжна:

1. Загнітко А. Граматика мови і тексту. Донецьк: Ноулідж (Донецька філія), 2014. 480 с.

2. Прима Ю. Лід-форма для сайту: що це, як налаштувати та зібрати максимум лідів на прикладах. *SendPulse*. URL: <https://sendpulse.ua/blog/website-lead-generation-form> (дата звернення: 28.08.2023).

3. 7 відмінних прикладів лендингів мобільних додатків. *Професійне створення сайтів у вебстудії Impulse Design*. URL: <https://impulse-design.com.ua/ua/7-otlichnykh-primerov-lendingov-mobilnykh-prilozhenij.html> (дата звернення: 28.08.2023).

4. Як зробити лендинг власноруч – покрокова інструкція. *SendPulse*. URL: <https://sendpulse.ua/blog/how-to-create-a-landing> (дата звернення: 28.08.2023).

Завдання 1. Конкретика проти абстракції (Війна «егоїстів та есеїстів»)

Мета: навчитися замінювати розмиті «літературні» фрази (есеїстику) на точні нейрофізіологічні тригери, що активують мозок читача.

Творче завдання: переписіть абстрактний опис наукової послуги / продукту, прибираючи «воду» та додаючи конкретику (цифри, факти, сенсорні слова).

Зразок виконання:

○ *Було (есеїстика)*: «Наші курси німецької мови допоможуть вам відчутти справжню насолоду від навчання та швидко досягти неймовірних результатів у спілкуванні».

○ *Стало (конкретика)*: «Вивчіть 500 найбільш вживаних німецьких дієслів за 30 днів. 80 % заняття – це практика діалогів. Почніть говорити на першому уроці».

Завдання 2. Первинні та вторинні мотиватори (Модель фрази)

Мета: використати ключові слова, що апелюють до базових потреб (безпека, економія енергії, статус).

Творче завдання: сформулюйте три варіанти заклику до участі у науковій конференції, використовуючи різні мотиватори: 1) Страх (втрати), 2) Статус (визнання), 3) Економія (ресурсів).

Зразок виконання:

○ *Страх (первинний)*: «Не дозвольте вашому дослідженню залишитися непоміченим – дедлайн реєстрації закінчується за 2 години».

○ *Статус (вторинний)*: «Отримайте сертифікат міжнародного зразка та публікацію в Scopus, що підтвердить ваш рівень експерта».

○ *Економія*: «Готовий шаблон тез: завантажте та заповніть за 15 хвилин».

Завдання 3. Формули переконань та соціальні докази

Мета: опанувати формулу PAS (Problem – Agitation – Solution) або BAB (Before – After – Bridge).

Творче завдання: складіть пост для залучення респондентів до опитування за формулою PAS, додаючи соціальний доказ.

Зразок виконання:

○ *Problem (Проблема)*: Студенти витрачають 40 годин на місяць на пошук нерелевантних джерел.

○ *Agitation (Загострення)*: Це час, який ви могли б витратити на відпочинок, замість того щоб переглядати застарілі статті.

○ *Solution (Рішення)*: Наш алгоритм автоматизує пошук літератури.

○ *Соціальний доказ*: «Цим інструментом вже користуються 1 500 аспірантів провідних вишів України».

Завдання 4. Логіка й емоції (Кореляція в тексті)

Мета: збалансувати раціональні аргументи (для неокортексу) та емоційні образи (для лімбічної системи).

Творче завдання: напишіть абзац про важливість лінгвістичної експертизи (ваша поточна тема), де перше речення буде суто емоційним, а друге – суто логічним.

Зразок виконання:

○ *Емоція*: «Одне необережне слово в соцмережах може зруйнувати вашу репутацію та назавжди змінити життя під тиском судових розглядів».

○ *Логіка*: «Згідно зі статистикою, 85 % виправдувальних вироків у справах про захист честі та гідності ґрунтуються на результатах професійної семантико-текстуальної експертизи».

Завдання 5. Копірайтинг для мікроформатів (Лендинги та Додатки)

Мета: навчитися писати максимально коротко (Microcopy), враховуючи обмеженість уваги користувача мобільних пристроїв.

Творче завдання: розробіть текст трьох Push-повідомлень для мобільного додатка «LinguoExpert», які мають стимулювати користувача перевірити свій текст на ризики.

Зразок виконання:

1. «Ваш пост містить токсичні маркери. Перевірте перед публікацією!»
2. «Аналіз завершено: виявлено 3 ризиковані фрази. Натисніть, щоб виправити».

3. «Будьте впевнені у своїх словах. Юридичний фільтр активовано».

Завдання 6. Нейроаттрактори в англомовному академічному середовищі (Power Verbs & Clarity)

Мета: навчитися використовувати «сильні дієслова» англійської мови для активації моторної кори мозку читача (Neuro-Attractors) та замінювати пасивні конструкції на активні для підвищення переконливості тексту.

Творче завдання: уявіть, що ви презентуєте результати свого дослідження (наприклад, про темпоральність або лінгвістичну експертизу) на міжнародній платформі. Перепишіть «слабкий» академічний опис англійською мовою, використовуючи формулу **Benefit-Driven Microcopy**.

Зразок виконання:

○ **Слабкий варіант (Passive & Wordy):**

■ «In this study, an attempt was made to analyze how time is perceived by different cultures. It can be said that language has an influence on our understanding of deadlines and future events».

■ *(Аналіз: Пасивний стан «was made» та невпевненість «it can be said» заколисують мозок, не створюючи чіткого образу).*

○ **Нейро-варіант (Active & Strong):**

■ «**Discover** how language **shapes** your reality. This research **reveals** why German and Ukrainian speakers **perceive** deadlines differently and **provides** tools to **bridge** the cultural gap in communication».

■ *(Аналіз: Використано дієслова дії: Discover (Відкрий), Shapes (Формує), Reveals (Розкриває), Provides (Надає), Bridge (Наводить мости). Вони активують увагу та обіцяють конкретний результат – Benefit).*

Практичне заняття № 14
ТЕКСТОЛОГІЯ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
(2 год)

1. Текстологія як сфера теоретичної і практичної філології.
2. Історія текстології.
3. Рукопис як джерело тексту.
4. Текстологічний аналіз.
5. Науково-довідковий апарат видання.

Література

Основна:

1. Гнатюк М. Текстологія – базова філологічна дисципліна. *Слово і час*. 2013. № 8. С. 32–45.
2. Бурлака Г. Основні проблеми сучасної української текстології. *Матеріали V Міжнародного Конгресу україністів*. Т. 1. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2003.
3. Гнатюк М. Текстологічні студії. Київ: Експрес-поліграф, 2011. 156 с.
4. Питання текстології: Поезія. Київ: Наукова думка, 1977.
5. Питання текстології: Поезія і проза. Київ: Наукова думка, 1980.
6. Путівник по фондах відділу рукописів Інституту літератури. Київ: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України; Видавничий центр «Спадщина», 1999. 864 с.
7. Серажим К. Текстологія: елементи тексту й апарат видання / за ред. В. Різуна. Київ: Ред.-вид. центр «Київський університет», 1998. 72 с.
8. Сиваченко М. Над текстами українських письменників. Київ: Наукова думка, 1985. 305 с.
9. Mitosek Z. Od dzieła do rękopisu: O francuskiej krytyce genetycznej. *Pamiętnik Literacki*. 1990. Z. 4. S. 392–403.
10. Mitosek Z. Krytyka genetyczna. Teorie badań literackich. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998. 312 s.
11. Tekst: problemy teoretyczne / red. J. Bartmińskiego, B. Bonieckiej. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 1998. 487 s.

Допоміжна:

1. Бурлака Г. Літературна спадщина Маркіяна Шашкевича. Проблеми текстології. Київ: Наукова думка, 1988. 156 с.
2. Вишневська Н. Лірика Лесі Українки: Текстологічне дослідження. Київ: Наукова думка, 1976. 184 с.

3. Гальченко С. Історія тексту. Джерелознавчі і текстологічні аспекти творчості П. Г. Тичини, В. М. Сосюри та О. Вишні. Київ, 2014. 687 с.
4. Гальченко С. Текстологія поетичних творів П. Г. Тичини. Київ: Місто, 1990. 127 с.
5. Гнатюк М. Текстологічні проблеми творчості Юрія Яновського: Теоретичний аспект: автореферат дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2006. 42 с.
6. Дудко В. Тарас Шевченко: Джерелознавчі студії. Київ: Наш формат, 2014. 416 с.
7. Ключек Г. Трактат Івана Франка «Із секретів поетичної творчості» як предтеча української рецептивної поетики. *Слово і час*. 2007. № 4. С. 39–45. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11069/07-Klochek.pdf> (дата звертання: 02.10.2024).
8. Мірошниченко Л. Над рукописами Лесі Українки: Нариси психології творчості та текстології. Київ, 2001. 264 с.
9. Мірошниченко Л. Леся Українка: Життя і тексти. Київ: Смолоскип, 2011. 260 с.
10. Неживий О. Життя у слові. Джерелознавча проблематика творчості Григора Тютюнника. Київ: Академія, 2014. 224 с.
11. Парандовський Я. Алхімія слова. Київ, 1983. 278 с.
12. Сиваченко М. Історія створення роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Панаса Мирного та Івана Білика: (з творчої лабораторії Панаса Мирного та Івана Білика). Київ: Держвидав художньої літератури, 1957. 324 с.
13. Сиваченко М. Текстологія поетичних творів П. А. Грабовського. Київ: Наукова думка, 1988. 215 с.
14. Третяченко Т. Художня проза Лесі Українки: Творча історія. Київ: Наукова думка, 1983. 286 с.
15. Федорук О. Перше видання Шевченкових «Гайдамаків»: Історія книжки. Київ: Критика, 2013. 213 с.

1. Текстологія як сфера теоретичної і практичної філології

Завдання: «Парадигмальна трансформація». Порівняйте класичне розуміння текстології як «підготовчої дисципліни» (за концепціями українських класичних видань) та сучасну концепцію «Digital Scholarly Editing» (Цифрове наукове редагування). Як зміна носія тексту (з паперу на екран) змінює статус текстолога?

Зразок виконання:

- **Класичний підхід:**
- **Цифровий підхід:**
- **Висновок:**

2. Історія текстології

Завдання: «Національна ідентичність тексту». Дослідіть історію видання творів Т. Шевченка, Лесі Українки або В. Стуса. Визначте, як цензурні втручання різних періодів спотворювали авторську волю та які методи використовують сучасні українські текстологи для «деколонізації» цих текстів.

Зразок виконання: Об'єктом аналізу є повне зібрання творів В. Стуса. Текстологічне завдання полягає у реконструкції текстів, що дійшли у формі «самвидаву» або листів. Використовується метод порівняльного аналізу списків (копій), щоб відокремити авторські варіанти від помилок переписувачів. Це приклад «прагматичної текстології».

3. Рукопис як джерело тексту

Завдання: «Палеографічна дешифровка та цифрова форензика». Проаналізуйте фрагмент рукопису сучасного українського автора (наприклад, ескізи поезій Ліни Костенко). Застосуйте принципи генетичної критики (французька школа *critique génétique*, адаптована українськими дослідниками), щоб відтворити еволюцію творчого задуму.

Зразок виконання: Аналіз закреслень у чернетці дає змогу встановити «динаміку автографа». Якщо автор замінює нейтральну лексему на емоційно забарвлену, ми фіксуємо зміну прагматичної установки тексту. У лінгвосудовій експертизі такий аналіз допомагає ідентифікувати стан автора (напруження, дистрес) під час написання.

4. Текстологічний аналіз

Завдання: «Атрибуція в цифрову епоху». Використовуючи методи стилometriї (на основі розробок українських шкіл комп'ютерної лінгвістики), проведіть атрибуцію анонімного публіцистичного тексту. Визначте індивідуальний «мовний відбиток» автора через частотність використання службових слів та довжину речень.

Зразок виконання: Порівняння анонімного допису у соцмережах із відомими текстами підозрюваної особи. Аналіз виявляє ідентичну частотність використання англіцизмів-варваризмів та специфічну пунктуаційну помилку (наприклад, відсутність коми перед «як» у порівняльних зворотах). Це дає змогу з високою ймовірністю підтвердити авторство без залучення сторонніх джерел.

5. Науково-довідковий апарат видання

Завдання: «Критичний коментар до динамічного словника». Складіть проєкт наукового апарату для статті у ваш «Динамічний словник мови української міграції (2022–2026)». Розробіть систему маркерів (коментарів), які б пояснювали запозичення з європейських мов, що виникли внаслідок вимушеного переселення.

Зразок виконання:

- **Слово:** «Гебюр» (від нім. *Gebühr* – збір, мито).
- **Коментар:** Текстологічне пояснення походження слова в мовленні мігрантів у Німеччині.
- **Апарат:** Посилання на записи інтерв'ю (польові дослідження), фіксація дати першої появи слова в чатах біженців. Це забезпечує верифікацію даних для майбутніх дослідників.

Практичне заняття № 15
ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА: КОРПУСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
(2 год)

1. Корпусна лінгвістика: базові поняття.
2. Сучасні корпусні технології у створенні електронних словників.
3. Корпусні методи дослідження.
4. Особливості ідентифікації варіантності в сучасних корпусах.
5. Інструменти корпусної лінгвістики у викладанні іноземних мов.
6. Множинність дослідницького інструментарію в корпусній лінгвістиці.
7. Використання програмних засобів корпусної лінгвістики у перекладі офіційних (публіцистичних, художніх і т. ін.) матеріалів.

Література

Основна:

1. Бобкова Т. В. Корпус текстів: основні аспекти визначення. Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія. 2014. Вип. 29. С. 11–20. URL: http://www.mova.info/corpus_papers/bobkova-corpus.pdf (дата звернення: 02.10.2024).
2. Войтко Г. Корпусна лінгвістика: історія формування і перспективи розвитку. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2014. № 5. С. 208–212. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/7791/1/48.pdf> (дата звернення: 02.10.2024).
3. Демська-Кульчицька О. Базові поняття корпусної лінгвістики. *Українська мова*. 2003. № 1(6). С. 40–45. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d30cf29c-acbf-4221-bd40-03b04f5f9bd5/content> (дата звернення: 02.10.2024).
4. Жуковська В. В. Вступ до корпусної лінгвістики: навчальний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2013. 142 с.
5. Жуковська В. В. Лінгвістичний корпус як новітній інформаційно-дослідницький інструментарій сучасного мовознавства. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31(70). № 3. Ч. 1. С. 113–119. URL: https://philol.vernadsky-journals.in.ua/journals/2020/3_2020/part_1/22.pdf (дата звернення: 02.10.2024).
6. Лук'янець Г. Г. Основні напрямки сучасних корпусних досліджень мови та перспективи їх подальшого розвитку. *Наукові праці харчових технологій*. 2012. № 44. С. 127–133. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2d275bd0-8bfc-4b7d-90b0-bcb384d5a701/content> (дата звернення: 02.10.2024).
7. Маслова Т. Інструменти корпусної лінгвістики у навчанні і дослідженні іноземних мов. *Smart-освіта: ресурси та перспективи*: матеріали II Між-

народної науково-методичної конференції: тези доповідей. м. Київ, 26 лист. 2016. Київ: Київський національний торгово-економічний університет, 2016. С. 277–280. URL: https://kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/maslova_instrumenty.pdf (дата звернення: 02.10.2024).

8. Селіванова О. О. Корпусна лінгвістика [In:] О. О. Селіванова. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с

9. Черниш О., Панченко Н. Сучасні корпусні технології у створенні електронного словника. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. 2023. № 53. С. 94–98. URL: <http://filol.dspu.in.ua/index.php/filol/article/view/352> (дата звернення: 02.10.2024).

10. Шведова М. О. Корпусні методи дослідження регіональних відмінностей у межах однієї мови (на матеріалі регіональних корпусів української та російської мов). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*. 2017. Вип. 77. С. 33–38. URL: <https://surl.li/lmxwll> (дата звернення: 02.10.2024).

11. Корпусна лінгвістика / В. А. Широков, О. В. Бугаков, Т. О. Грязнухіна та ін. Київ: Довіра, 2005. 471 с.

12. Baker M. Corpora in translation studies. An overview and suggestions for future research. *Target*. 1995. № 7(2). P. 223–243.

13. Biber D., Conrad S., Reppen R. Corpus linguistics: Investigating language structure and use. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 312 p.

14. Dash N. S. Corpus linguistics and language technology: with reference to Indian Languages. New Dehli: Mittal Publications, 2005. 445 p.

15. McEnery T., Wilson A. Corpus linguistics. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001. 235 p.

16. McEnery T., Hardie A. Corpus linguistics: method, theory and practice. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 294 p.

17. Meyer Charles F. English corpus linguistics. An introduction Charles. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 188 p.

18. Sinclair J. Corpus, Concordance, Collocation. Oxford: Oxford University Press, 1991. 170 p.

19. Tognini-Bonelli E. Corpus Linguistics at Work. Amsterdam: John Benjamins, 2001. 219 p.

Допоміжна:

1. Данилюк І. Корпус текстів для вивчення граматичної службовості. *Лінгвістичні студії*. 2013. Вип. 26. С. 224–229.

2. Дарчук Н. П. Дослідницький корпус української мови: основні засади і перспективи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шев-*

чення. Серія: Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. 2010. № 21. С. 45–49.

3. Демська-Кульчицька О. Основи національного корпусу української мови: монографія. Київ: Інститут української мови НАНУ, 2005. 219 с.

4. Карпіловська Є. А. Вступ до комп'ютерної лінгвістики: комп'ютерна лінгвістика: підручник. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2006. 188 с.

5. Лендау С. І. Словники: мистецтво та ремесло лексикографії: пер. з англ. Київ: К. І. С., 2012. 480 с.

6. Перебийніс В. І., Сорокін В. М. Традиційна та комп'ютерна лексикографія: навчальний посібник. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2009. 218 с.

7. Шведова М. О. Лексична варіантність в українській пресі 1920–1940-х років і формування нової лексичної норми. *Мовознавство*. 2021. № 1. С. 16–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2021_1_4 (дата звернення: 01.09.2024).

8. Aarts J. Intuition-based and observation-based grammars [In:] *English corpus linguistics* / eds K. Aijmer, B. Altenberg. London: Longman, 1991. P. 44–62.

9. Aston G., Burnard L. *The BNC handbook: exploring the British National Corpus with SARA*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1998. 256 p.

10. Biber D. *Corpus linguistics: investigating language structure and use*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 310 p.

11. *Corpus linguistics: an international handbook* / ed. A. Lüdeling, M. Kytö. Vol. 1. Berlin: Walter de Gruyter, 2008. 776 p.

12. Dash N. S. *Corpus linguistics and language technology: with reference to Indian Languages*. New Delhi: Mittal Publications, 2005. 445 p.

13. Francis W. N. *Language Corpora B. C.* [In:] *Directions in Corpus Linguistics* / ed. J. Svartvik. Berlin and New York: Mouton, 1992. P. 17–34.

14. Johansson S. *Times change and so do corpora* [In:] *English corpus linguistics: studies in honour of J. Svartvik* / ed A. Altenburg. London: Longman, 1991. P. 305–314.

15. Kennedy G. *Introduction to corpus linguistics*. London: Longman, 1998. 315 p.

16. Lager T. A. *logical approach to computational corpus linguistics: Doctoral Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy*. Göteborg: Göteborg University, Department of Linguistics, 1995. 326 p.

17. Leech G., Fallon R. *Computer corpora – what do they tell us about culture?* *International Computer Archive of Modern English Journal*. 1992. № 16. P. 29–50.

18. Leech G., Fligelston S. *Computers and corpus analysis*. [In:] *Computers and written texts* / ed C. S. Butler. Oxford: Blackwell Oxford, 1992. P. 115–140.

19. McEnery T., Xiao R., Tono Y. *Corpus-based language studies: an advanced resource book*. Taylor & Francis, 2006. 386 p.

20. McEnery T., Hardie A. Corpus linguistics: method, theory and practice. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 294 p.
21. Meyer Ch. F. English corpus linguistics. An introduction. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 168 p.
22. Meyer Ch. F. Pre-electronic corpora [In:] Corpuslinguistics: an international handbook / ed. A. Lüdeling, M. Kytö. Vol. 1. Berlin: Walter de Gruyter, 2008. P. 1–14.
23. Ooi V. B. Y. Computer corpus lexicography. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1998. 243 p.
24. Renouf An. Corpus development 25 years on: from super-corpus to cyber-corpus. [In:] Corpus Linguistics 25 Years on / ed. R. Faccinetti. Amsterdam–New York: NY, 2007. P. 27–46.
25. Saldanha G. Principles of corpus linguistics and their application to translation studies research. Revista Tradumatica. 2019. № 7. P. 1–7.
26. Svartvik J. Corpus linguistics 25 + years on [In:] Corpus linguistics 25 years on. Amsterdam–New York: NY, 2007. P. 11–27.
27. Teubert W., Cermakova A. Corpus linguistics: a short introduction. London: Bloomsbury Academic, 2007. 153 p.
28. Teubert W. Linguistique de corpus: un alternative. [In:] Semen. Les notions de contexte et d'acteurs sociaux / ed. Ad. Petitclerc, Ph. Schepens. Vol. 27. Presses Universitaires de Franche Comté. Collection Analles Littéraires, 2009. P. 130–152.
29. Teubert W. Rethinking corpus linguistics [In:] A mosaic of corpus linguistics: selected approaches / ed. A. Sánchez, M. Almela. Frankfurt on Main: Peter Lang, 2010. P. 19–42.
30. Tognini-Bonelli E. Corpus linguistics at work. Amsterdam: Benjamins, 2001. 244 p.

1. Корпусна лінгвістика: базові поняття

Творче завдання

Побудуйте «корпусну карту» термінів: оберіть 10 базових понять (наприклад: корпус, розмітка, лема, токен, частотність, n-грам, підкорпус, реєстр, жанр, валідність / репрезентативність, частотна норма тощо) та для кожного:

- дайте **робоче визначення** (2–3 речення);
- додайте **приклад** (1 речення);
- зазначте, **як це поняття сприяє дослідженню**.

Зразок виконання (фрагмент)

- **Токен** – найменша одиниця в тексті після сегментації (слово / знак).

Приклад: у фразі «I think so.» токенами будуть I, think, so.

- *Значення:* токени – база для підрахунку частот і n-грам.

• **Лема** – словникова форма (напр., *went* → *go*). *Приклад*: «went», «going», «go» об'єднуються в лему *go*. *Значення*: лема дає змогу порівнювати частоти без «шуму» від форм.

Якість виконання / критерії

- повнота термінів (10);
- чіткість визначень;
- наявність прикладів;
- методологічна осмисленість (1–2 речення «для чого»).

2. Сучасні корпусні технології у створенні електронних словників

Творче завдання

Запропонуйте мініархітектуру «словник з корпусу»:

- 1) Визначте **мовну пару** / **мову** (напр., укр ↔ англ або укр);
- 2) оберіть **тип словника** (частотний, перекладний, синонімічний, валентнісний / колокаційний);
- 3) опишіть **процес побудови**: корпус → чистка → розмітка → витяг одиниць → нормалізація → валідація → інтерфейс / експорт.

Зразок виконання

Мета: електронний словник «колокації дієслів із прийменниками» (укр., жанр: публіцистика).

- Корпус: 50–100 тис. речень (новини / статті).
- Чистка: видалення технічних артефактів, нормалізація пробілів / апострофів.
- Розмітка: токенізація + POS-теги (щоб знаходити дієслово).
- Витяг: шаблон типу [VERB] + [PREP] у вікні ± 3 токени.
- Нормалізація: дієслово через лему.
- Валідація: перевірка 50 прикладів вручну + порівняння з існуючими словниками / даними.
- Висновковість: таблиця «дієслово – прийменник – частота – приклади контексту».

3. Корпусні методи дослідження

Творче завдання

Складіть план корпусного дослідження за схемою:

- дослідницьке питання (1);
- гіпотеза (1);
- операціоналізація змінних (що вимірюємо);
- корпус / підкорпус (обсяг, жанр, період);
- процедура витягу (запити);
- метрика (частотність / PMI / лог-скор / колокації / конкорданси);
- критерії інтерпретації.

Зразок виконання

RQ: Як у студентських текстах відрізняється використання модальних слів («можливо», «ймовірно») від новин?

Гіпотеза: у студентських текстах буде вища частота «можливо» через міркувальний стиль, а в новинах – «ймовірно» як інструмент обережної атрибуції.

Вимірюємо: частоту на 1 млн слів + колокації (модальне слово + дієслово / дієслівний комплекс).

Метрика: відносна частотність + log-likelihood для порівняння підкорпусів.

Інтерпретація: значущі різниці + якість прикладів (чи це дійсно модальність, а не цитати).

4. Особливості ідентифікації варіантності в сучасних корпусах

Творче завдання

Створіть «матрицю варіантності» для одного мовного явища (оберіть самі):

- правопис (г / ґ, і / й тощо);
- орфографічні варіанти («науковий» vs «наукowyй» – якщо бачите);
- варіанти лексики;
- варіанти конструкцій (синтаксичні патерни);
- варіанти стилю / реєстру (формальне ↔ розмовне).

Для обраного явища:

- 1) перелічіть **тип варіантності**;
- 2) запропонуйте **способи виявлення** (лексичні / морфологічні / контекстні);
- 3) зазначте **ризик** (омонімія, шум, неоднозначність розмітки).

Зразок виконання

Явище: варіанти написання іншомовних слів (умовно: «інтернет / Інтернет», «онлайн / он-лайн»).

- Тип: орфографічна + регістр / капіталізація.
- Виявлення: пошук регулярними виразами + нормалізація (нижній регістр, видалення дефісів за правилами).
- Ризик: розрив семантики (дефіс може бути частиною іншого слова), помилки токенизації.

5. Інструменти корпусної лінгвістики у викладанні іноземних мов

Творче завдання

Розробіть «корпусне завдання для студентів» (рівень A2–C1 на вибір):

- тема (напр., «аргументація», «питальні конструкції», «колокації з прикметниками»);
- коротка інструкція для студента;
- 2–3 приклади **конкордансів** (можна вигадані, але методологічно коректні);

- питання до аналізу (щоб студент зробив висновок, а не просто «прочитав»).

Зразок виконання

Тема: Present Perfect vs Past Simple (англ).

Інструкція: знайдіть у конкордансах випадки з «*already / yet / ever*» і визначте, який час домінує та чому.

Питання:

1. Які маркери найчастіше трапляються з *Present Perfect*?
2. Які – з *Past Simple*?
3. Сформулюйте правило (2–3 речення) на основі прикладів.

6. Множинність дослідницького інструментарію в корпусній лінгвістиці

Творче завдання

«Портфель інструментів»: оберіть 1 вашу тему дослідження (наприклад, «колокації прикметників у медіа») і складіть таблицю:

- інструмент / метод (конкордансер, частотний аналіз, колокації, n-грам, тематичне моделювання, класифікація);

- що дає (яка інформація);
- які припущення;
- ризики / обмеження;
- що робити для валідації.

Зразок виконання (мінітаблиця)

- **Конкорданси:** спостерігаємо контексти слова / патерну.

Ризик: суб'єктивність у відборі «типових» прикладів → потрібна системна перевірка п перших / випадкових.

- **Колокації (PMI / log-likelihood):** виявляємо «сусідів» лексеми.

Ризик: сильні асоціації через тематичну специфіку жанру → порівняння з контрольним підкорпусом.

7. Використання програмних засобів корпусної лінгвістики у перекладі офіційних / публіцистичних / художніх матеріалів

Творче завдання

Змодельуйте «перекладацьке рішення з корпусною перевіркою»:

1) оберіть 5–7 типових фрагментів (можна з «офіційно-ділового» стилю або новин);

2) визначте 1 проблему перекладу (термін / конструкція / штампи);

3) запропонуйте корпусний спосіб:

- паралельний корпус (якщо є) або
- корпус мови оригіналу + корпус мови перекладу;

4) сформулюйте правило перекладацького вибору (коли обираєте варіант A vs B).

Зразок виконання

Проблема: як перекладати «з огляду на» / «виходячи з» англійською у новинних текстах (due to / considering / taking into account).

Кроки корпусно:

- Витяг контекстів у укр-корпусі: лексема + 5–10 токенів навколо.
- У англ-корпусі шукаємо відповідники: *considering* / *taking into account* / *due to* у подібних синтаксичних позиціях.

- Обираємо переклад за регулярністю колокацій:
 - якщо далі іде факт / статистика → *taking into account* / *considering*,
 - якщо причинність («через» наслідок) → *due to*.
- Додаємо 2–3 приклади контексту як аргументацію.

Загальне проблемне завдання (для всієї групи)

«Дослідницький мініпроект: варіантність + корпусна валідація»

Умова

Обираєте **одну** тему (на вибір), наприклад:

- (А) Варіантність модальних слів у публіцистиці vs академічних текстах
- (В) Колокації дієслів із прийменниками в укр / англ для навчальних матеріалів

- (С) Перекладні відповідники офіційних штампів (корпусна перевірка)
- (D) Правописні / орфографічні варіанти та їх вплив на частотні результати

Треба виконати (результат у форматі 1–2 сторінки або презентації)

1. **RQ + гіпотеза** (2–4 речення).
2. **Опис корпусу / підкорпусу** (жанр, орієнтовний обсяг, період).
3. **Операціоналізація:** що саме вважаєте «варіантністю / одиницею аналізу».
4. **Запит(и)** (словесний опис шаблонів пошуку; якщо є, то назвіть інструмент).
5. **Метрика / критерій** (частота на млн, log-likelihood, PMI, ручна валідація тощо).
6. **План валідації** (як перевіряєте, що результати не «шум»).
7. **Можливі похибки** (розмітка, омонімія, жанровий зсув, неповнота корпусу).
8. **Очікуваний результат** (який висновок ви маєте отримати).

Зразок формулювання проблеми (приклад)

«Чи зумовлена різниця частот модальних слів жанром, чи це артефакт орфографічних / розміткових варіантів? Як відрізнити мовну варіантність від шуму корпусу?»

ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА: ПЕРЕКЛАД ТА ТЕРМІНОГРАФІЯ
(2 год)

1. Загальнотеоретичні питання

1. Прикладна лінгвістика як міждисциплінарна галузь: об'єкт, предмет і завдання.
2. Місце перекладу й термінографії в системі прикладної лінгвістики.
3. Поняття **терміна**: основні ознаки та відмінності від загальновживаних слів.

4. Термінологія, терміносистема і номенклатура: співвідношення понять.
5. Стандартизація термінів і її значення для перекладацької діяльності.

2. Питання перекладу спеціалізованих текстів

6. Особливості перекладу науково-технічних і фахових текстів.
7. Основні типи перекладацьких труднощів, пов'язаних із термінологією.
8. Варіантність термінологічних відповідників у перекладі: причини та наслідки.

9. Полісемія й омонімія термінів у міжгалузевому контексті.
10. Запозичення, калькування та адаптація термінів у перекладі.

3. Термінографічні питання

11. Термінографія як прикладна дисципліна: мета й завдання.
12. Типи термінологічних словників і баз даних (одномовні, двомовні, багатомовні).

13. Структура термінологічної картки (term entry).
14. Дефініція терміна: вимоги та принципи укладання.
15. Корпусні та електронні ресурси в сучасній термінографії.

4. Практично-орієнтовані питання

16. Виявлення термінів у спеціалізованому тексті: критерії відбору.
17. Алгоритм роботи перекладача з новим або неусталеним терміном.
18. Перевірка адекватності термінологічного перекладу.
19. Типові помилки термінологічного перекладу та способи їх уникнення.
20. Роль термінологічних баз даних і CAT-tools у роботі перекладача.

5. Дискусійні та аналітичні питання

21. Чи завжди доцільна повна уніфікація термінів у перекладі?
22. Співвідношення норми та варіативності в термінології.
23. Вплив галузевого контексту на вибір перекладацького відповідника.
24. Перекладач як співтворець терміносистеми.
25. Перспективи розвитку термінографії в умовах цифровізації.

Література

Основна:

1. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури. Флоренція–Страсбург–Гранада–Київ: TEMPUS, 1997. URL: https://nmetau.edu.ua/file/karaban_posibnik_dovidnik_z_perekladu_nauk_tehn_lit.pdf
2. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Теорія і практика перекладу. Чернівці: Рута, 2006. 592 с.
3. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство: підручник. Львів: Світ, 1994. 216 с.

Додаткова:

1. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія: навчальний посібник. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2020. 172 с. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/1984/1/2020_NP_Furt_Terminolohiia.pdf

1. Загальнотеоретичні питання

1. Прикладна лінгвістика як міждисциплінарна галузь: об'єкт, предмет і завдання

Творче завдання

Створіть інтелект-карту «Напрями прикладної лінгвістики».

Зразок виконання

Центр: «Прикладна лінгвістика»

Гілки:

- перекладознавство;
- комп'ютерна лінгвістика;
- термінографія;
- лінгводидактика;
- корпусна лінгвістика;
- судова лінгвістика.

Висновок:

Прикладна лінгвістика інтегрує мовознавство, інформаційні технології та комунікативні практики.

2. Місце перекладу й термінографії в системі прикладної лінгвістики

Творче завдання

Побудуйте схему взаємозв'язків між перекладом і термінографією.

Зразок виконання

Переклад	Термінографія
забезпечує міжмовну передачу термінів	систематизує терміни
потребує стандартизованих відповідників	створює словники та бази даних
залежить від контексту	фіксує нормативні форми

Висновок:

Термінографія є інформаційною основою професійного перекладу.

3. Поняття терміна: основні ознаки та відмінності від загальновживаних слів

Творче завдання

Порівняйте термін і загальновживане слово.

Зразок виконання

Ознака	Термін	Загальновживане слово
Значення	точне	багатозначне
Сфера вживання	професійна	повсякденна
Емоційність	відсутня	можлива

Приклад:

«Морфема» – термін; «слово» – загальновживана одиниця.

4. Термінологія, терміносистема і номенклатура: співвідносність понять

Творче завдання

Складіть таблицю понять.

Зразок виконання

Поняття	Характеристика
Термінологія	сукупність термінів галузі
Терміносистема	упорядкована система термінів
Номенклатура	перелік назв об'єктів

Приклад:

У медицині терміносистема охоплює поняття хвороб, а номенклатура – назви препаратів.

5. Стандартизація термінів і її значення для перекладацької діяльності

Творче завдання

Проаналізуйте два варіанти перекладу одного терміна та визначте нормативний.

Зразок виконання

Термін: software

- програмне забезпечення;

- софт.

Аналіз:

У науковому стилі нормативним є «програмне забезпечення», оскільки це стандартизований термін.

2. Питання перекладу спеціалізованих текстів

6. Особливості перекладу науково-технічних і фахових текстів

Творче завдання

Перекладіть короткий технічний текст і визначте його мовні особливості.

Зразок виконання

Оригінал:

«The system processes linguistic data automatically».

Переклад:

«Система автоматично обробляє лінгвістичні дані».

Особливості:

- точність;
- нейтральність;
- відсутність образності.

7. Основні типи перекладацьких труднощів, пов'язаних із термінологією

Творче завдання

Наведіть 5 прикладів термінів, що викликають труднощі перекладу.

Зразок виконання

Термін	Проблема
corpus	корпус / корпус текстів
alignment	вирівнювання
parsing	синтаксичний аналіз
token	токен / одиниця
mining	інтелектуальний аналіз

8. Варіантність термінологічних відповідників у перекладі: причини та наслідки

Творче завдання

Дослідіть варіанти перекладу одного ІТ-терміна.

Зразок виконання

Cloud computing

- хмарні обчислення;
- хмарний сервіс;
- хмарні технології.

Висновок:

Варіативність виникає через різні перекладацькі традиції та рівень адаптації терміна.

9. Полісемія й омонімія термінів у міжгалузевому контексті

Творче завдання

Доберіть приклади термінів із різними значеннями в різних галузях.

Зразок виконання

Термін	Галузь	Значення
field	фізика	поле
field	лінгвістика	поле дослідження
root	ботаніка	корінь
root	мовознавство	корінь слова

10. Запозичення, калькування та адаптація термінів у перекладі

Творче завдання

Визначте спосіб перекладу термінів.

Зразок виконання

Термін	Переклад	Спосіб
scanner	сканер	запозичення
database	база даних	калькування
browser	браузер	адаптація

3. Термінографічні питання

11. Термінографія як прикладна дисципліна: мета й завдання

Творче завдання

Напишіть мініесе «Чому термінографія важлива для перекладача?»

Зразок виконання

Термінографія забезпечує впорядкування спеціальної лексики. Для перекладача вона є джерелом нормативних відповідників і дає змогу уникати помилок у професійній комунікації.

12. Типи термінологічних словників і баз даних

Творче завдання

Створіть класифікацію термінологічних словників.

Зразок виконання

Тип	Характеристика
одномовний	пояснює терміни однією мовою
двомовний	подає переклад
багатомовний	містить кілька мов

13. Структура термінологічної картки (term entry)

Творче завдання

Створіть власну термінологічну картку.

Зразок виконання

Термін: corpus linguistic

Український відповідник: корпусна лінгвістика

Галузь: мовознавство

Дефініція: напрям мовознавства, що вивчає мову на основі текстових корпусів.

Джерело: Oxford Dictionary of Linguistics.

14. Дефініція терміна: вимоги та принципи укладання

Творче завдання

Сформулюйте дефініцію терміна «терміносистема».

Зразок виконання

Терміносистема – це впорядкована сукупність взаємопов’язаних термінів певної галузі знань.

Вимоги:

- точність;
- логічність;
- однозначність.

15. Корпусні та електронні ресурси в сучасній термінографії

Творче завдання

Підготуйте список електронних ресурсів для перекладача.

Зразок виконання

Ресурс	Призначення
Linguee	пошук перекладних відповідників
Reverso Context	аналіз контексту
IATE	термінологічна база ЄС
Sketch Engine	корпусний аналіз

4. Практично-орієнтовані питання

16. Виявлення термінів у спеціалізованому тексті: критерії відбору

Творче завдання

Виділіть терміни у фрагменті тексту.

Зразок виконання

Текст:

«Корпусна лінгвістика використовує алгоритми автоматичного аналізу тексту».

Терміни:

- корпусна лінгвістика;
- алгоритм;
- автоматичний аналіз.

17. Алгоритм роботи перекладача з новим або неусталеним терміном

Творче завдання

Складіть покрокову інструкцію.

Зразок виконання

1. Визначити контекст.
2. Перевірити словники.
3. Проаналізувати корпуси текстів.
4. Знайти міжнародні стандарти.
5. Вибрати найбільш доречний відповідник.

18. Перевірка адекватності термінологічного перекладу

Творче завдання

Оцініть якість перекладу терміна.

Зразок виконання

Original: machine learning

Переклад: машинне навчання

Критерії:

- точність ✓
- нормативність ✓
- зрозумілість ✓

19. Типові помилки термінологічного перекладу та способи їх уникнення

Творче завдання

Виправте помилки.

Зразок виконання

Помилковий варіант	Правильний
лінгвістичний корпус текстів	текстовий корпус
штучний інтелектуал	штучний інтелект

20. Роль термінологічних баз даних і CAT-tools у роботі перекладача

Творче завдання

Підготуйте коротку презентацію про CAT-tools.

Зразок виконання

Основні функції CAT-tools:

- накопичення пам'яті перекладів;
- уніфікація термінології;

- автоматичний пошук відповідників;
- контроль якості перекладу.

Приклади: SDL Trados, MemoQ, Smartcat.

5. Дискусійні та аналітичні питання

21. Чи завжди доцільна повна уніфікація термінів у перекладі?

Творче завдання

Напишіть аргументовану позицію «за» або «проти».

Зразок виконання

Повна уніфікація не завжди доцільна, оскільки різні галузі та контексти можуть потребувати варіативних відповідників для точнішого передавання змісту.

22. Співвідносність норми та варіативності в термінології

Творче завдання

Наведіть приклади нормативного й варіативного вживання.

Зразок виконання

Варіант	Коментар
файл	нормативний
фал	ненормативний
інтерфейс	нормативний
інтерфейсна оболонка	контекстуальний варіант

23. Вплив галузевого контексту на вибір перекладацького відповідника

Творче завдання

Поясніть переклад терміна «network» у різних галузях.

Зразок виконання

Галузь	Переклад
ІТ	мережа
телебачення	телемережа
соціологія	соціальна мережа

24. Перекладач як співтворець терміносистеми

Творче завдання

Підготуйте мініесе.

Зразок виконання

Перекладач не лише передає готові терміни, а й бере участь у формуванні нових відповідників. Особливо це актуально в галузі ІТ та цифрових технологій, де нові поняття виникають швидше за їх офіційне унормування.

25. Перспективи розвитку термінографії в умовах цифровізації

Творче завдання

Складіть прогноз розвитку термінографії на 10 років.

Зразок виконання

- активне використання штучного інтелекту;
- автоматичне поповнення термінологічних баз;
- інтеграція корпусів і CAT-tools;
- розвиток багатомовних онлайн-платформ.

Висновок:

Цифровізація робить термінографію динамічнішою, інтерактивною та глобальною.

Практичне заняття № 17
НЕЙРОКОПРАЙТИНГ: ТЕХНОЛОГІЇ ТА СЦЕНАРІЇ
(2 год)

1. Написання статей, репортажів та інтерв'ю. Спецпроекти з інтернет-ЗМІ.
2. Основи SEO.
3. SMM-копірайтинг.
4. ТВ-ролики та прероли. Написання сценарію. Основи зйомок.
5. Storytelling та структура сюжету. Архетипні сюжети.

Додаткові питання

1. Як текстом влучити в ціль? Теорія поколінь.
2. Використання методів психолінгвістики в процесі створення тексту.
3. Несвідомі асоціації, прихована інформація в рекламному тексті.
4. Тексти з програмованим багаторазовим впливом.
5. Вивчення кейсів, практикум на тему і домашнє завдання.

Література

Основна:

1. Загнітко А. Лінгвістика тексту. Теорія і практикум. Вид. 3-тє, доробл. і доп. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 280 с.
2. Зінссер В. Текст-пекс-шмекс. Магія переконливих текстів. 2-ге вид. Київ: Наш формат, 2019. 288 с.
3. Ковальова С. М. Різноманітні підходи до класифікації кейсів. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2014. Вип. 2(74). С. 20–24. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/11683/1/4.pdf> (дата звернення: 29.08.2023).
4. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / упоряд. О. Сидоренко, В. Чуба. Київ: Центр інновацій та розвитку, 2001. 256 с.
5. Сурмін Ю. П. Кейс-стаді: архітектура і можливості. Київ: Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2012. 336 с.
6. Сурмін Ю. П. Кейс-метод: становлення та розвиток. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. Вип. 2. С. 19–28.
7. Талєб Н. Чорний лебідь. Про (ней)мовірне у реальному житті. Київ: Наш формат, 2017. 392 с.

Допоміжна:

1. Загнітко А. Граматика мови і тексту. Донецьк: Ноулідж (Донецька філія), 2014. 480 с.
2. Квасневська В. Вельветові штани. Харків: Фоліо, 2018. 232 с.

1. Написання статей, репортажів та інтерв'ю. Спецпроскти з інтернет-ЗМІ

Творче завдання

Написати короткий матеріал для онлайн-медіа на тему: «Як штучний інтелект змінює навчання студентів»

Формат:

- заголовок;
- лід (2–3 речення);
- основний текст (150–200 слів);
- цитата експерта;
- заклик до обговорення.

Зразок виконання

Заголовок

«ІІІ замість конспектів: як студенти навчаються у 2026 році»

Лід

Ще кілька років тому студенти витрачали години на пошук матеріалів у бібліотеках. Сьогодні штучний інтелект здатний створювати конспекти, пояснювати складні теми та навіть допомагати з науковими дослідженнями.

Основний текст

Українські університети дедалі активніше інтегрують цифрові технології у навчальний процес. Найбільшу популярність серед студентів отримали AI-сервіси для генерації текстів, створення презентацій та аналізу наукових джерел.

За словами викладачів, головною перевагою є економія часу та персоналізація навчання. Водночас існують ризики: зниження критичного мислення та залежність від готових відповідей.

Цитата

«Штучний інтелект має бути помічником, а не заміною самостійного мислення», – зазначає медіаексперт Олена Ковальчук.

Заклик

А ви вже використовуєте AI у навчанні? Поділіться своїм досвідом у коментарях.

2. Основи SEO

Творче завдання

Створити SEO-текст для сайту кав'ярні.

Умови:

- ключова фраза: «кава у Вінниці»;
- обсяг – 120–150 слів;
- використати заголовок H1;
- додати meta description.

Зразок виконання

H1

Найкраща кава у Вінниці – аромат, який хочеться повторити

SEO-текст

Шукаєте якісну каву у Вінниці? Наша кав'ярня пропонує авторські напої, свіжообсмажені зерна та атмосферу справжнього відпочинку. Ми готуємо класичне еспресо, капучино, лате та сезонні кавові коктейлі.

Кава у Вінниці давно стала частиною міської культури, тому ми поєднуємо сучасні рецепти з традиційною гостинністю. Для гостей доступний безкоштовний Wi-Fi, десерти власного виробництва та літня тераса.

Meta description

Спробуйте ароматну каву у Вінниці: авторські напої, затишна атмосфера та найкращі десерти у центрі міста.

3. SMM-копірайтинг

Творче завдання

Написати пост для Instagram про запуск нового спортивного клубу.

Зразок виконання

Instagram-пост

Відкриття нового fitness space вже цієї суботи!

Ми створили місце, де спорт – це не покарання, а стиль життя 🏋️

- ✓ сучасні тренажери;
- ✓ групові заняття;
- ✓ персональні тренери;
- ✓ перше тренування – безкоштовно.

📍 Вінниця, вул. Соборна, 15.

🕒 Старт о 10:00.

Запис у direct або за номером телефону 📞

#fitness #спорт #Вінниця #здоровийспосібжиття

4. ТВ-ролики та прероли. Написання сценарію. Основи зйомок

Творче завдання

Написати сценарій 30-секундного рекламного ролика для екологічної пляшки для води.

Зразок виконання

Назва

«Один вибір змінює світ»

Сценарій

0–5 с.

Кадр: пластикові пляшки у смітті. Текст диктора: «Щосекунди люди викидають тисячі пластикових пляшок...»

5–15 с.

Кадр: молода дівчина наповнює багаторазову пляшку водою. Текст: «Але один простий вибір може змінити ситуацію».

15–25 с.

Кадри активного життя: спортзал, прогулянка, офіс. Текст: «Екологічна пляшка EcoLife – стиль, комфорт і турбота про природу».

25–30 с.

Логотип бренду. Слоган: «EcoLife – пий свідомо.»

5. Storytelling та структура сюжету. Архетипні сюжети

Творче завдання

Створити коротку історію за архетипом «Герой».

Зразок виконання

Історія

Студент Андрій боявся публічних виступів. Під час наукової конференції він мав презентувати власне дослідження перед аудиторією зі ста людей.

Попри страх, Андрій почав репетирувати щодня, записував себе на відео та працював над голосом. У день виступу він хвилювався, але зміг упевнено презентувати проєкт і отримав найвищу оцінку журі.

Головна ідея історії: герой перемагає внутрішній страх і змінюється.

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

1. Як текстом влучити в ціль? Теорія поколінь

Творче завдання

Написати рекламний слоган для:

- покоління Z;
- покоління X.

Зразок виконання

Для покоління Z

«Будь у тренді. Створюй себе щодня».

Для покоління X

«Надійність, якій можна довіряти роками».

2. Використання методів психолінгвістики в процесі створення тексту

Творче завдання

Переписати нейтральний текст у більш емоційний.

Початковий текст

«Наш магазин продає меблі».

Зразок виконання

«Створіть дім, у який хочеться повертатися: стильні меблі для вашого комфорту та затишку».

3. Несвідомі асоціації, прихована інформація в рекламному тексті

Творче завдання

Створити рекламний слоган із прихованою асоціацією безпеки.

Зразок виконання

«Тепло, яке завжди поруч».

(Асоціація: дім, комфорт, захист).

4. Тексти з програмованим багаторазовим впливом

Творче завдання

Написати короткий текст із повторюваним смисловим акцентом.

Зразок виконання

«Обирай якість. Обирай комфорт. Обирай життя без компромісів».

(Повтор слова «обирай» підсилює запам'ятовування.)

5. Вивчення кейсів, практикум і домашнє завдання

Творче завдання

Проаналізувати будь-яку рекламу за схемою:

- цільова аудиторія;
- емоція;
- головний меседж;
- використані тригери.

Зразок виконання

Реклама Nike

- Цільова аудиторія: молодь, спортсмени.
- Емоція: мотивація.
- Головний меседж: «Ти можеш більше».
- Тригери: успіх, сила, самореалізація

Домашнє завдання

1. Написати рекламний пост для Instagram будь-якого бренду.
2. Створити сценарій TikTok-ролика тривалістю до 30 секунд.
3. Розробити storytelling для соціальної реклами.
4. Провести аналіз SEO-тексту будь-якого сайту.
5. Підготувати 5 рекламних слоганів для різних поколінь аудиторії.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ: ЗА ВИБОРОМ МАГІСТРАНТІВ

СИСТЕМА МЕТОДІВ СУЧАСНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА І ТЕОРІЇ ЛІТЕРАТУРИ

Мета заняття:

- поглибити знання про методологічні засади сучасного літературознавства;
- сформувати уявлення про систему традиційних і новітніх методів аналізу художнього тексту;
- навчити визначати евристичні можливості різних методів у науковому дослідженні;
- розвивати навички самостійного вибору методології для магістерського дослідження.

План практичного заняття

1. Теоретичний блок

1. Поняття методу, методології та методики літературознавчого дослідження.
2. Класифікація методів сучасного літературознавства.
3. Традиційні методи дослідження художнього тексту:
 - біографічний;
 - культурно-історичний;
 - порівняльно-історичний;
 - філологічний;
 - психологічний.
4. Формалістичний та структуралістський підходи.
5. Герменевтичний і рецептивно-естетичний методи.
6. Семіотичний аналіз художнього твору.
7. Постструктуралізм і деконструкція.
8. Гендерні, постколоніальні та культурологічні студії в сучасному літературознавстві.
9. Інтердисциплінарність як тенденція розвитку сучасної теорії літератури.

2. Практичний блок

1. Проаналізувати один художній твір (за вибором викладача) з позицій:
 - біографічного методу;
 - структуралістського методу;
 - герменевтичного методу.
2. Визначити, які аспекти тексту виявляє кожен із методів.
3. Скласти порівняльну таблицю «Метод – об'єкт аналізу – переваги – обмеження».

4. Обґрунтувати вибір методів для власного магістерського дослідження.

Питання для обговорення

1. Чи існує універсальний метод літературознавчого дослідження?
2. У чому полягає відмінність між методом і методологічним підходом?
3. Які методи є найбільш продуктивними для аналізу сучасної літератури?
4. Чому сучасне літературознавство дедалі частіше використовує міждисциплінарні підходи?
5. Які методи доцільно поєднувати в магістерському дослідженні?

Творче завдання

Оберіть художній твір і покажіть, як змінюється його інтерпретація залежно від застосованого методу дослідження (обсяг – 2–3 сторінки).

Рекомендована література

Основна:

1. Галич О., Назарець В., Васильєв С. Теорія літератури. Київ: Либідь, 2008. 488 с. URL: [https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/Галич%20О.,%20Назарець%20В.,%20Васильєв%20С.%20Теорія%20літератури.\[1\].pdf?id=d486f925-0bf0-4c31-811c-8f28de9f06a6](https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/Галич%20О.,%20Назарець%20В.,%20Васильєв%20С.%20Теорія%20літератури.[1].pdf?id=d486f925-0bf0-4c31-811c-8f28de9f06a6)
2. Ткаченко А. Мистецтво слова. Вступ до літературознавства. Київ: Правда Ярославиців, 2003. 448 с. URL: <https://surl.li/gwqysi>
3. Наєнко М. Вступ до літературознавства. Київ: Академія, 2010. 253 с.
4. Зборовська Н. Психоданаліз і літературознавство. Київ: Академвидав, 2003. 390 с.

Додаткова:

1. Сінченко О. Д. Комунікативні стратегії в теорії літератури: автор, текст, читач: навчальний посібник. Київ: Логос, 2015. 170 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/14111/7/O_Sinchenko_KSVTLATCH_GI.pdf
2. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики тексту. Львів: Літопис, 2004. 383 с.
3. Гадамер Г.-Г. Істина і метод: у 2-х т. Київ: Юніверс, 2000. Т. 1: Герменевтика I: Основи філософської герменевтики. 464 с.
4. Гадамер Г.-Г. Істина і метод: у 2-х т. Київ: Юніверс, 2000. Т. 2: Герменевтика II: доповнення. Показчики. 478 с.
5. Stocker B. Derrida on Deconstruction. London and New York: Teylor & Francis Group, 2006. 212 p. URL: <https://surl.li/izzred>

Завдання для самостійної роботи

Підготувати короткий методологічний паспорт майбутнього магістерського дослідження із зазначенням:

- об'єкта і предмета;
- наукової проблеми;
- методологічних підходів;
- основних методів дослідження;
- очікуваних результатів.

Для магістрантів-філологів дуже корисно завершити це заняття дискусією про те, чому сучасні літературознавчі дослідження зазвичай поєднують кілька методів, адже сьогодні «один кіл плота не тримає»: комплексний аналіз тексту майже завжди потребує методологічного плюралізму.

ФЕМІНІСТИЧНИЙ ПІДХІД У ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

Мета заняття:

- ознайомити магістрантів із теоретичними засадами феміністичної критики;
- розкрити особливості становлення та розвитку феміністичного літературознавства;
- сформувати навички застосування феміністичної методології до аналізу художніх текстів;
- навчити виявляти гендерні моделі, стратегії репрезентації жінки та механізми конструювання гендерної ідентичності в літературі.

План практичного заняття

1. Теоретичний блок

1. Феміністична критика як напрям сучасного літературознавства:

- передумови виникнення;
- основні етапи розвитку;
- місце в системі сучасних гуманітарних досліджень.

2. Основні поняття феміністичного літературознавства:

- гендер;
- патріархат;
- жіноче письмо;
- гендерна ідентичність;
- гендерні стереотипи;
- репрезентація жінки в літературі.

3. Основні школи та напрями феміністичної критики:

- ліберальний фемінізм;
- радикальний фемінізм;
- психоаналітичний фемінізм;
- постструктуралістський фемінізм;
- постколоніальний фемінізм.

4. Теорія жіночого письма:

- концепція *écriture féminine*;
- специфіка жіночого авторства;
- проблема канону та жіночої літературної традиції.

5. Гендерний аналіз художнього тексту

- образ жінки та чоловіка;
- гендерна символіка;

- наративні стратегії;
- влада й ідентичність у тексті.

6. Феміністичні студії в українському літературознавстві:

- розвиток гендерних досліджень в Україні;
- феміністичне прочитання української класичної та сучасної літератури.

Практичні завдання

Завдання 1

Проаналізувати один художній твір (за вибором викладача або студента) за такими параметрами:

- репрезентація жіночих персонажів;
- соціальні ролі жінок;
- співвідношення приватного й публічного простору;
- мовні засоби конструювання гендерної ідентичності.

Завдання 2

Порівняти інтерпретацію твору щодо:

- традиційного літературознавчого аналізу;
- феміністичного підходу.

Завдання 3

Підготувати коротку презентацію на одну з тем:

- «Жіноче письмо як літературознавча проблема»;
- «Гендер і влада в художньому тексті»;
- «Феміністична критика української літератури».

Питання для обговорення

1. Чим відрізняється феміністична критика від традиційного літературознавчого аналізу?
2. Чи існує специфічно «жіноче письмо»?
3. Наскільки продуктивним є застосування гендерного підходу до класичної літератури?
4. Які переваги та обмеження має феміністичний метод?
5. Чи можна поєднувати феміністичний підхід із герменевтичним, психоаналітичним або постколоніальним аналізом?

Рекомендована література

Основна:

1. Зборовська Н., Ільницька М. Феміністичні роздуми: на карнавалі мертвих поцілунків. Львів: Літопис, 1999. 336 с.

2. Зборовська Н. Код української літератури: проєкт психоісторії новітньої української літератури. Київ: Академвидав, 2006. 504 с. URL: <https://surl.li/xatnrf>

3. Агеєва В. Жіночий простір: феміністичний дискурс українського модернізму. Київ: Факт, 2003. 360 с.

4. Павличко С. Теорія літератури. Київ: Основи, 2002. 679 с.

5. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ: Либідь, 1999. 448 с.

6. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. Київ: Критика, 2005. 263 с.

Додаткова:

1. Сімона де Бовуар. Друга стаття. Париж: Галлімар, 1949. 1072 с.

2. Шоултер Е. A Literature of Their Own. Нью-Йорк: Little, Brown Book Group, 2009. 384 с.

3. Гілберт С., Губар С. The Madwoman in the Attic. Нью-Хейвен, Коннектикут, США: Yale University Press, 2020. 744 с.

4. Крістева Ю. Праці з гендерної теорії та інтертекстуальності. URL: <https://studfile.net/preview/12346877/page:4/>

5. Ірігарей Л. Праці з феміністичної філософії.

6. Сіксу Е. Сміх Медузи. Galilée, 2010.

7. Батлер Д. Гендерний клопіт. Taylor & Francis, 2006. 272 с.

8. Гукс Б. Feminist Theory: From Margin to Center. London: Pluto Press, 2000. 208 с.

Завдання для самостійної роботи

Написати есе (3–4 сторінки) на тему:

«Можливості та обмеження феміністичного підходу в сучасному літературознавстві»

або

«Феміністичне прочитання одного твору української літератури».

Дискусійний кейс для магістрантів

Запропонуйте студентам проаналізувати образи жінок у творах Лесі Українки, Ольги Кобилянської та Марії Матіос і визначити, чи можна говорити про еволюцію жіночої суб'єктності в українській літературі від модернізму до сьогодення. Це завдання добре показує, що феміністичний підхід є не лише методом аналізу тексту, а й способом осмислення культурних та суспільних трансформацій.

ТЕХНОЛОГІЯ НАПИСАННЯ МАГІСТЕРСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета заняття:

- сформуванати цілісне уявлення про етапи підготовки магістерського дослідження;
- ознайомити студентів із вимогами до структури, змісту та оформлення магістерської роботи;
- розвинути навички формулювання наукової проблеми, мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження;
- навчити планувати дослідницьку діяльність та організовувати роботу з науковими джерелами.

План практичного заняття

1. Магістерська робота як кваліфікаційне наукове дослідження

- місце магістерської роботи в системі підготовки фахівця;
- основні вимоги до науковості, актуальності та самостійності дослідження;
- академічна доброчесність як обов'язкова умова наукової діяльності.

2. Вибір теми магістерського дослідження

- критерії вибору теми;
- актуальність і новизна наукової проблеми;
- зв'язок теми із сучасними тенденціями розвитку філологічної науки.

3. Концептуалізація дослідження

- визначення об'єкта і предмета;
- формулювання мети та завдань;
- висунення робочої гіпотези;
- окреслення теоретико-методологічної бази.

4. Структура магістерської роботи

- вступ;
- основна частина;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки.

5. Робота з науковими джерелами

- пошук та відбір літератури;
- опрацювання наукових праць;
- ведення бібліографії;
- правила цитування та оформлення покликань.

6. Технологія написання основних структурних компонентів роботи

Вступ:

- актуальність теми;
- мета і завдання;
- об'єкт і предмет;
- методи дослідження;
- наукова новизна;
- практичне значення.

Основна частина:

- логіка викладу матеріалу;
- аргументація результатів;
- представлення власних спостережень і висновків.

Висновки:

- узагальнення результатів;
- співвіднесення висновків із поставленими завданнями.

7. Підготовка магістерської роботи до захисту

- оформлення результатів дослідження;
- підготовка доповіді;
- створення презентації;
- відповіді на запитання членів екзаменаційної комісії.

Практичні завдання

Завдання 1

Проаналізувати одну із затверджених тем магістерських робіт і визначити:

- актуальність;
- об'єкт;
- предмет;
- мету;
- завдання;
- методи дослідження.

Завдання 2

Скласти попередній план власного магістерського дослідження.

Завдання 3

Сформулювати:

- тему;
- актуальність;
- мету;
- 5–7 дослідницьких завдань;
- наукову новизну майбутньої роботи.

Завдання 4

Проаналізувати вступ до однієї захищеної магістерської роботи та визначити його переваги та недоліки.

Питання для обговорення

1. Якими ознаками характеризується якісне магістерське дослідження?
2. Чим відрізняється тема дослідження від наукової проблеми?
3. Як правильно співвідносити об'єкт і предмет дослідження?
4. Які помилки найчастіше трапляються під час написання вступу?
5. У чому полягає роль наукового керівника на різних етапах підготовки магістерської роботи?
6. Як забезпечити академічну доброчесність під час написання кваліфікаційної роботи?

Рекомендована література

Основна:

1. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень. Київ: Кондор, 2009. 156 с.
2. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій. Київ: Академвидав, 2005. 210 с.
3. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень. Київ: Слово, 2004. 196 с.
4. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Київ: Знання, 2008. 278 с.
5. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень. Київ: Професіонал, 2008. 302 с.
6. Пономаренко Л. А. Основи наукових досліджень. Київ: Центр навчальної літератури, 2013. 196 с.

Додаткова:

1. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ–Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
2. Семеног О. М. Культура наукової української мови. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 216 с.
3. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика. 2-ге вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 211 с.

Нормативні та методичні матеріали

1. Закон України «Про освіту». *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145>

2. Закон України «Про вищу освіту». URL: https://pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/zakon_pro_vusosvitu.pdf

3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». *Liga 360*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH1QC7IA>

Самостійна робота

1. Підготувати індивідуальний план виконання магістерського дослідження на навчальний рік.
2. Скласти бібліографію з теми магістерської роботи (не менше 25 джерел).
3. Написати проєкт вступу до магістерської роботи (2–3 сторінки).
4. Підготувати структурно-логічну схему майбутнього дослідження.

Творче завдання

Розробити «**дорожню карту магістерського дослідження**», у якій покроково представити всі етапи роботи – від вибору теми до захисту, визначаючи для кожного етапу терміни виконання, очікувані результати та можливі ризики. Таке завдання дає змогу студентам побачити магістерське дослідження не як набір окремих розділів, а як цілісний науковий проєкт із власною логікою, методологією та системою організації роботи.

МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИКА НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: СПІВВІДНОСНІСТЬ ПОНЯТЬ

Мета заняття

- сформулювати розуміння сутності понять «методологія», «метод», «методика»;
- навчити розмежовувати рівні організації наукового дослідження;
- виробити навички обґрунтування методологічної бази наукової роботи.

План практичного заняття

1. Поняття методології в сучасній науці.
2. Метод як спосіб наукового пізнання.
3. Методика дослідження та її складники.
4. Рівні методології:
 - філософський;
 - загальнонауковий;
 - конкретнонауковий;
 - технологічний.
5. Співвідношення понять:
 - методологія;
 - метод;
 - методика;
 - дослідницька процедура.
6. Методологічна культура сучасного дослідника.

Практичні завдання

1. Проаналізувати фрагменти магістерських робіт і визначити їх методологію та методику.
2. Побудувати схему «Методологія – методи – методика».
3. Обґрунтувати методологічну основу власного дослідження.

Рекомендована література

Основна

1. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень. Київ: Кондор, 2009. 156 с.
2. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій. Київ: Академвидав, 2005. 210 с.
3. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень. Київ: Слово, 2004. 196 с.

4. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Київ: Знання, 2008. 278 с.

5. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень. Київ: Професіонал, 2008. 302 с.

6. Пономаренко Л. А. Основи наукових досліджень. Київ: Центр навчальної літератури, 2013. 196 с.

Додаткова

1. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ–Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.

2. Семенов О. М. Культура наукової української мови. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 216 с.

3. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика. 2-ге вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 211 с.

НАУКОВА ПРОБЛЕМА, ТЕМА, ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета заняття:

- навчити студентів правильно формулювати наукову проблему;
- розмежовувати об'єкт і предмет дослідження;
- розвивати навички концептуалізації наукової роботи.

План практичного заняття

1. Наукова проблема як вихідний етап дослідження.
2. Ознаки актуальної наукової проблеми.
3. Формулювання теми дослідження.
4. Об'єкт дослідження: сутність і критерії визначення.
5. Предмет дослідження та його співвіднесеність з об'єктом.
6. Типові помилки у визначенні об'єкта й предмета.
7. Специфіка формулювання тем у філологічних дослідженнях.

Практичні завдання

1. Проаналізувати запропоновані теми магістерських робіт.
2. Визначити об'єкт і предмет для кожної теми.
3. Виявити помилки у наведених прикладах формулювань.
4. Розробити концепцію власного дослідження.

Питання для дискусії

1. Чи може один об'єкт мати різні предмети дослідження?
2. Як співвідносяться тема й наукова проблема?
3. Чому нечітке визначення предмета ускладнює дослідження?

Рекомендована література

Основна

1. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень. Київ: Кондор, 2009. 156 с.
2. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій. Київ: Академвидав, 2005. 210 с.
3. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень. Київ: Слово, 2004. 196 с.
4. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Київ: Знання, 2008. 278 с.
5. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень. Київ: Професіонал, 2008. 302 с.

6. Пономаренко Л. А. Основи наукових досліджень. Київ: Центр навчальної літератури, 2013. 196 с.

Додаткова:

1. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ–Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.

2. Семеног О. М. Культура наукової української мови. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 216 с.

3. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика. 2-ге вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 211 с.

ФОРМУЛЮВАННЯ МЕТИ, ЗАВДАНЬ І ГІПОТЕЗИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета заняття

- сформулювати навички логічного проєктування наукового дослідження;
- навчити формулювати мету та завдання відповідно до теми;
- ознайомити з принципами побудови наукової гіпотези.

План практичного заняття

1. Мета дослідження як прогнозований результат наукового пошуку.
2. Вимоги до формулювання мети.
3. Завдання дослідження та їх логічна послідовність.
4. Гіпотеза в системі наукового пізнання.
5. Види наукових гіпотез.
6. Співвідношення теми, мети, завдань і висновків.
7. Типові помилки під час формулювання мети та завдань.

Практичні завдання

1. Визначити недоліки запропонованих формулювань мети й завдань.
2. Скласти мету та систему завдань для власної магістерської роботи.
3. Розробити робочу гіпотезу дослідження.
4. Перевірити відповідність між темою, метою та завданнями.

Творче завдання

Підготувати логічну модель майбутнього дослідження у вигляді схеми:

Проблема → Тема → Мета → Завдання → Методи → Результати →

Висновки.

Рекомендована література

Основна

1. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень. Київ: Кондор, 2009. 156 с.
2. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій. Київ: Академвидав, 2005. 210 с.
3. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень. Київ: Слово, 2004. 196 с.
4. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Київ: Знання, 2008. 278 с.

5. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень. Київ: Професіонал, 2008. 302 с.

6. Пономаренко Л. А. Основи наукових досліджень. Київ: Центр навчальної літератури, 2013. 196 с.

Додаткова

1. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ–Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.

2. Семеног О. М. Культура наукової української мови. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 216 с.

3. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика. 2-ге вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 211 с.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ (орієнтовні)

Практичне заняття № 1

ТЕОРІЯ ФУНКЦІЙНОЇ (ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ) ГРАМАТИКИ. ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

1. Антропоцентризм у функційній граматиці означає:

- а) пріоритет формальної структури над змістом;
- б) орієнтацію на мовця та комунікативну ситуацію;
- в) домінування синтаксису над морфологією;
- г) зосередження на історичному розвитку мови.

2. Ідеографічний підхід у функційній граматиці передбачає:

- а) класифікацію мовних одиниць за частинами мови;
- б) опис граматики через парадигми форм;
- в) рух від значення до засобів його вираження;
- г) аналіз лише морфологічних категорій.

3. Основним предметом функційної граматики є:

- а) формальні граматичні парадигми;
- б) граматичні значення у їх системній організації;
- в) етимологія граматичних форм;
- г) синтаксичні правила побудови речення.

4. Функційна морфологія насамперед досліджує:

- а) словотвірні моделі;
- б) морфологічні форми у відриві від контексту;
- в) реалізацію граматичних значень у мовленні;
- г) синтаксичні зв'язки між членами речення.

5. Ядро функційно-семантичного поля становлять:

- а) стилістично марковані засоби;
- б) контекстуально зумовлені реалізації;
- в) найбільш регулярні та спеціалізовані засоби;
- г) одиниці суміжних семантичних полів.

6. Поліцентричне функційно-семантичне поле характеризується:

- а) наявністю лише одного граматичного центру;
- б) відсутністю чіткої структури;
- в) кількома рівноправними центрами організації;
- г) домінуванням лексичних засобів.

7. Первинна функція граматичної форми визначається:

- а) індивідуальним стилем мовця;
- б) її системним значенням у мові;

- в) контекстуальним уживанням;
- г) прагматичною інтенцією.

8. Вторинна функція граматичної форми виникає внаслідок:

- а) історичних змін у мові;
- б) словотвірних процесів;
- в) взаємодії форми з контекстом;
- г) порушення граматичних норм.

9. Взаємодія граматики та лексики у функційному аспекті виявляється в тому, що:

- а) лексика замінює граматику;
- б) граматика не має семантики;
- в) лексичні засоби можуть реалізувати граматичні значення;
- г) граматичні значення завжди формально марковані.

10. Методологічна цінність функційної граматики для прикладної лінгвістики полягає у:

- а) можливості формального моделювання мови без урахування значення;
- б) аналізі мови виключно на рівні речення;
- в) комплексному описі мовних засобів у реальному мовленні;
- г) відмові від системного підходу.

Практичне заняття № 2
ПРОБЛЕМИ ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.
ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

1. Яка ознака є ключовою для обґрунтування самостійності української мови в ранній період її розвитку?

- а) наявність спільної лексики зі слов'янськими мовами;
- б) збереження двоїни;
- в) специфічні фонетичні риси (перехід ь → і, фрикативне г);
- г) використання кирилиці.

2. Що є основним недоліком теорії «спільного кореня» української, білоруської та російської мов?

- а) вона заперечує спільне слов'янське походження;
- б) ігнорує відмінності між мовами на фонетичному й морфологічному рівнях;
- в) спирається лише на діалектні дані;
- г) використовує порівняльно-історичний метод.

3. Яка мовна ознака відрізняє українську мову від російської вже в давній період?

- а) наявність прикметників;
- б) кличний відмінок;
- в) категорія виду дієслова;
- г) поділ іменників на відміни.

4. Який чинник є визначальним для зв'язку етногенезу українців із глотогенезом української мови?

- а) запозичення з латини;
- б) масова міграція населення;
- в) тяглість проживання населення на одній території;
- г) адміністративний поділ земель.

5. Який тип лексики найкраще свідчить про автохтонність української мови?

- а) абстрактна філософська лексика;
- б) церковна термінологія;
- в) базова побутово-господарська лексика;
- г) запозичення з грецької мови.

6. Мовна ситуація в Київській Русі найточніше характеризується як:

- а) повна мовна уніфікація;
- б) диглосія (книжна і народна мови);
- в) білінгвізм слов'ян і тюрків;
- г) відсутність писемної мови.

7. Яка мова виконувала книжно-писемну функцію в Київській Русі?

- а) давньоукраїнська;
- б) старослов'янська (церковнослов'янська);
- в) давньоруська народна;
- г) латинська.

8. У якому значенні вживається назва «Україна» в літописній традиції

XII століття?

- а) околиці держави;
- б) прикордонна зона;
- в) землі, країни;
- г) тимчасове військове утворення.

9. Чому діалектне членування української мови є аргументом її раннього формування?

- а) діалекти виникають штучно;
- б) діалекти формуються лише після появи писемності;
- в) глибокі діалектні відмінності потребують тривалого історичного розвитку;
- г) діалекти є наслідком впливу сусідніх мов.

10. Який висновок є науково обґрунтованим щодо походження української мови?

- а) українська мова сформувалася у XVIII ст.;
- б) українська мова є діалектом російської;
- в) українська мова розвивалася самостійно на власній етнічній території;
- г) українська мова виникла виключно із церковнослов'янської.

Практичне заняття № 3
ТЕОРІЯ РЕФЕРЕНЦІЇ ТА ЛІНГВІСТИЧНА ПРАГМАТИКА.
ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

1. Що таке референція в лінгвістиці?

- а) внутрішня структура слова;
- б) зв'язок мовного виразу з об'єктом дійсності;
- в) система граматичних категорій;
- г) спосіб творення нових слів.

2. Який тип референції реалізовано у висловленні «цей студент»?

- а) анафорична;
- б) узагальнена;
- в) дейктична;
- г) метатекстова.

3. Анафорична референція – це:

- а) посилання на майбутній текст;
- б) посилання на попередній елемент дискурсу;
- в) називання абстрактного поняття;
- г) використання власних назв.

4. Хто є одним із засновників теорії мовленнєвих актів?

- а) П. Грайс;
- б) Ф. де Соссюр;
- в) Дж. Остін;
- г) Н. Хомський.

5. Висловлення «Обіцяю виконати завдання» належить до:

- а) асертивів;
- б) комісивів;
- в) директивів;
- г) декларативів.

6. Яка іллокутивна функція речення «Можеш відкрити файл?» у чаті?

- а) констатація;
- б) декларація;
- в) директив (прохання);
- г) експресив.

7. Принцип кооперації у прагматиці запропонував:

- а) Дж. Сьорль;
- б) П. Грайс;
- в) Р. Якобсон;
- г) Л. Вітгенштайн.

8. Яка з наведених максим НЕ належить до максим Грайса?

- а) максима кількості;
- б) максима якості;
- в) максима стилю;
- г) максима релевантності.

9. Якщо співрозмовник відповідає не по темі, він порушує максиму:

- а) кількості;
- б) релевантності;
- в) якості;
- г) часу.

10. Емодзі в цифровій комунікації найчастіше виконують функцію:

- а) морфологічного показника;
- б) синтаксичного зв'язку;
- в) прагматичного маркера іллокутивної сили;
- г) фонетичної транскрипції.

Практичне заняття № 4
ЕТНОЛІНГВІСТИКА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ.
ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

1. У когнітивній етнолінгвістиці поняття *мовна картина світу* означає:

- а) сукупність орфографічних правил мови;
- б) культурно зумовлену інтерпретацію реальності, зафіксовану в мові;
- в) історію виникнення алфавіту;
- г) список базової лексики.

2. За підходом Анни Вежбицької культурні значення відображаються через:

- а) лише синтаксичні структури;
- б) семантичні примітиви та культурні скрипти;
- в) фонетичні ізоглоси;
- г) графічні символи.

3. Який концепт найчастіше розглядається як етнолінгвістична домінанта української культури?

- а) імперія;
- б) воля;
- в) урбанізація;
- г) технологія.

4. Поліцентрична модель походження української мови передбачає:

- а) єдину давньоруську мову без діалектів;
- б) пізні відокремлення української у XIX ст.;
- в) ранню дивергенцію діалектів і декілька центрів розвитку;
- г) повне запозичення з польської мови.

5. Який метод становить основу комбінаторних генолінгвістичних досліджень?

- а) аналіз ізоглос і мовних інновацій;
- б) вивчення почерку автора;
- в) літературознавчий аналіз сюжету;
- г) соціологічне опитування.

6. Яка фонетична риса часто наводиться як приклад окремого розвитку української мови?

- а) повна відсутність голосних;
- б) вимова [h] для літери «г»;
- в) використання латиниці;
- г) втрата дієслівних форм.

7. У постколоніальних студіях твердження Едварда Саїда (*Edward Wadie Said*) про знання і владу означає, що:

- а) наукові тексти завжди нейтральні;
- б) мовні описи можуть залежати від політичних контекстів;
- в) лінгвістика не пов'язана з історією;
- г) усі мови однакові структурно.

8. Із позицій критичного дискурсу-аналізу термін «діалект» інколи може:

- а) позначати лише фонетику;
- б) бути інструментом символічного зниження статусу;
- в) описувати тільки архаїзми;
- г) замінювати термін «лексема».

9. Основна мета методології деколонізації в мовознавстві:

- а) усунути всі іншомовні слова;
- б) переосмислити наукові наративи та виявити ідеологічні нашарування;
- в) відмовитися від історичних досліджень;
- г) спрощувати граматику.

10. Який підхід найкраще поєднує етнолінгвістику та постколоніальні студії?

- а) описовий граматичний аналіз;
- б) когнітивний аналіз концептів + критичний дискурс-аналіз;
- в) лише статистичне моделювання;
- г) орфографічне нормування.

Практичне заняття № 5
ГРАМАТИКА ТЕКСТУ.
ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

1. Граматика тексту вивчає:

- а) лише фонетику;
- б) організацію мовних одиниць на рівні тексту;
- в) тільки словотвір;
- г) орфографію.

2. Одним із джерел граматики тексту є:

- а) психолінгвістика;
- б) прагматика;
- в) акцентологія;
- г) лінгвогеографія.

3. До граматичних категорій тексту належить:

- а) когезія;
- б) рима;
- в) алітерація;
- г) графема.

4. Ієрархія категорій означає:

- а) випадковість структури;
- б) підпорядкованість елементів у тексті;
- в) відсутність рівнів;
- г) лише морфологію.

5. Ранній етап граматики тексту був пов'язаний із:

- а) надфразовим синтаксисом;
- б) нейролінгвістикою;
- в) лінгвосоціонікою;
- г) орфоепією.

6. Стильова маркованість – це:

- а) нейтральність мовлення;
- б) належність тексту до певного стилю;
- в) відсутність жанру;
- г) помилка редагування.

7. Надфразова єдність – це:

- а) один звук;
- б) сукупність взаємопов'язаних речень;
- в) літера;
- г) аббревіатура.

8. Анафора в тексті – це:

- а) повторення або відсилання до попереднього елемента;
- б) знак оклику;
- в) рима;
- г) інверсія.

9. Причинно-наслідковий зв'язок найчастіше виражається:

- а) словами *«тому»*, *«отже»*;
- б) лише прикметниками;
- в) вигуками;
- г) числівниками.

10. Рівні тексту охоплюють:

- а) тільки морфеми;
- б) слово, речення, надфразову єдність, макротекст;
- в) лише абзац;
- г) тільки графіку.

Практичне заняття № 6
КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА ТА НЕЙРОЛІНГВІСТИКА.
ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

1. Прототипна теорія категорій, запропонована Е. Рош, передбачає, що:

- а) усі члени категорії мають однаковий статус;
- б) категорії мають чіткі та незмінні межі;
- в) деякі члени категорії є більш типовими (прототипними), ніж інші;
- г) категорії формуються виключно граматичними правилами.

2. У когнітивній лінгвістиці фрейм визначається як:

- а) граматична структура речення;
- б) ментальна схема знань про типову ситуацію;
- в) фонетична одиниця мовлення;
- г) метод статистичного аналізу текстів.

3. Скрипти у когнітивній науці описують:

- а) послідовність типових дій у знайомій ситуації;
- б) граматичні трансформації речення;
- в) фонологічні закономірності мовлення;
- г) алгоритм машинного перекладу.

4. Теорія embodied cognition (втіленої когніції) стверджує, що:

- а) мова існує незалежно від фізичного досвіду людини;
- б) когнітивні процеси пов'язані з тілесним досвідом і сенсомоторною системою;

- в) мова формується виключно соціальними факторами;
- г) мовлення контролюється лише граматичними структурами.

5. Теорія концептуальної метафори, розроблена Дж. Лакоффом, передбачає, що:

- а) метафора є лише стилістичним засобом художньої мови;
- б) метафори формують спосіб мислення та концептуалізації досвіду;
- в) метафори використовуються тільки у поезії;
- г) метафора не має зв'язку з когнітивними процесами.

6. Критичний дискурс-аналіз у дослідженні політичного дискурсу спрямований на:

- а) аналіз граматики тексту;
- б) виявлення прихованих ідеологій і владних відносин у мові;
- в) визначення частоти слів у тексті;
- г) дослідження фонетичних особливостей мовлення.

7. Мультиmodalні метафори характеризуються тим, що:

- а) використовують лише текстові засоби;

- б) поєднують різні модальності (наприклад, текст і зображення);
- в) існують тільки в усному мовленні;
- г) використовуються лише в художній літературі.

8. Основна відмінність між поведінковими та нейрофізіологічними даними полягає в тому, що:

- а) поведінкові дані не використовуються у лінгвістиці;
- б) нейрофізіологічні дані фіксують мозкову активність, а поведінкові – реакції учасників (час реакції, точність тощо);
- в) поведінкові дані завжди точніші за нейрофізіологічні;
- г) нейрофізіологічні дані не потребують експериментального дизайну.

9. Метод ЕЕГ (електроенцефалографії) характеризується:

- а) високою просторовою роздільною здатністю;
- б) високою часовою роздільною здатністю;
- в) неможливістю використання у мовних дослідженнях;
- г) використанням лише у клінічній медицині.

10. У нейролінгвістичних експериментах змінні (variables) у дизайні дослідження означають:

- а) будь-які випадкові фактори експерименту;
- б) параметри, які контролюються або змінюються для перевірки гіпотези;
- в) тип шрифту у стимульних матеріалах;
- г) кількість дослідників у лабораторії.

Практичне заняття № 7
КОРПУСНА ЛІНГВІСТИКА ТА DIGITAL HUMANITIES.
ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

1. Репрезентативність корпусу означає:

- а) наявність лише художніх текстів;
- б) відображення мовного різноманіття відповідно до мети дослідження;
- в) великий обсяг файлів незалежно від змісту;
- г) використання лише сучасної мови.

2. Збалансованість корпусу пов'язана передусім із:

- а) кількістю розміток у TEI/XML;
- б) рівномірним представленням жанрів і типів текстів;
- в) використанням одного автора;
- г) ручним аналізом текстів.

3. Діахронний корпус призначений для:

- а) аналізу мовних змін у часі;
- б) автоматичного перекладу;
- в) створення словників синонімів;
- г) перевірки орфографії.

4. Який тип корпусу зазвичай використовується як стандартна база для порівняльних досліджень?

- а) навчальний;
- б) референційний;
- в) спеціалізований;
- г) експериментальний.

5. Морфологічна анотація (POS-tagging) передбачає:

- а) визначення жанру тексту;
- б) розмітку частин мови та граматичних категорій;
- в) переклад тексту іншою мовою;
- г) лише підрахунок частотності слів.

6. Яка функція concordance в корпусних інструментах?

- а) побудова синтаксичних дерев;
- б) відображення слова в контекстах уживання;
- в) автоматичне створення корпусу;
- г) географічна візуалізація текстів.

7. Основна відмінність Sketch Engine від AntConc полягає в тому, що:

- а) Sketch Engine працює лише офлайн;
- б) AntConc є комерційною онлайн-платформою;

в) Sketch Engine має автоматизовані Word Sketch та великі вбудовані корпуси;

г) AntConc не підтримує пошук.

8. Статистичні обмеження корпусного аналізу означають, що:

а) кількісні результати автоматично є інтерпретацією;

б) статистика замінює теоретичний аналіз;

в) частотність не завжди дорівнює лінгвістичній значущості;

г) корпуси не можна використовувати у науці.

9. Однією з можливостей пошуку в Графічному корпусі української

мови є:

а) лише перегляд PDF-файлів;

б) пошук за лемами та словоформами;

в) редагування корпусу користувачами без обмежень;

г) автоматичний переклад текстів.

10. У межах Digital Humanities корпусна лінгвістика найчастіше поєд-

нується з:

а) хімічним моделюванням;

б) візуалізацією даних та мережевим аналізом;

в) виключно літературною критикою без даних;

г) ручним переписуванням текстів.

Практичне заняття № 8

**ПРОБЛЕМИ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ:
ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ.
ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ**

1. Який чинник став визначальним для інституціоналізації прикладної лінгвістики в середині ХХ ст.?

- а) розвиток порівняльно-історичного мовознавства;
- б) поява структурної фонології;
- в) потреби автоматизованого перекладу та кібернетики;
- г) формування романістики.

2. Яка з характеристик найточніше визначає місце прикладної лінгвістики в системі мовознавства?

- а) суто теоретичний розділ граматики;
- б) міждисциплінарна галузь, орієнтована на практичне розв'язання мовних проблем;
- в) частина історичного мовознавства;
- г) розділ стилістики.

3. Який напрям безпосередньо пов'язаний із технологіями обробки природної мови (NLP)?

- а) етимологія;
- б) лінгвогеографія;
- в) корпусна лінгвістика;
- г) палеографія.

4. Імітаційна гра як критерій інтелекту запропонована:

- а) Норбертом Вінером;
- б) Клодом Шенноном;
- в) Аланом Тьюрінгом;
- г) Джоном Серлем.

5. Який компонент інтелектуальної діяльності забезпечує акумуляцію та відтворення досвіду?

- а) перцепція;
- б) пам'ять;
- в) інтуїція;
- г) мотивація.

6. Який підхід лежить в основі сучасного нейронного машинного перекладу (Neural Machine Translation)?

- а) жорстко формалізовані граматичні правила;
- б) імовірнісні таблиці відповідностей;

- в) трансформерні моделі з механізмом уваги (attention);
- г) морфологічний аналіз вручну.

7. Сугестивна лінгвістика досліджує передусім:

- а) історію мов;
- б) вплив мовних засобів на підсвідомість і поведінку адресата;
- в) діалектну варіативність;
- г) синтаксичну деривацію.

8. Термінографія як розділ прикладної лінгвістики зосереджується на:

- а) фонетичному експерименті;
- б) укладанні та стандартизації термінологічних словників;
- в) дослідженні дитячого мовлення;
- г) аналізі художнього тексту.

9. Основною перевагою корпусного підходу є:

- а) суб'єктивна інтерпретація мовних явищ;
- б) використання інтуїції дослідника;
- в) емпірична верифікація на основі великих масивів текстів;
- г) ігнорування статистичних методів.

10. Витяг фактографічної інформації з неформалізованих текстів передбачає обов'язковий етап:

- а) палеографічного аналізу;
- б) лексикографічного опису;
- в) розпізнавання іменованих сутностей (Named Entity Recognition);
- г) діалектометрії.

Практичне заняття № 9
**ПРОБЛЕМИ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ:
ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ.
ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ**

1. Яке з наведених положень найточніше характеризує прикладну лінгвістику?

- а) вивчає лише граматику мови;
- б) досліджує походження мов;
- в) застосовує мовознавчі знання на практиці;
- г) вивчає лише фонетику.

2. Який етап розвитку прикладної лінгвістики пов'язаний із машинним перекладом?

- а) античний період;
- б) Середньовіччя;
- в) XX століття (1950–60-ті роки);
- г) XXI століття.

3. Яка наука НЕ є джерелом прикладної лінгвістики?

- а) кібернетика;
- б) математична логіка;
- в) астрономія;
- г) інформатика.

4. Кейс: система розпізнає мовлення користувача і відповідає голосом (наприклад, Siri). До якого напрямку прикладної лінгвістики це належить?

- а) термінографія;
- б) розпізнавання мовлення;
- в) лексикографія;
- г) сугестивна лінгвістика.

5. Що перевіряє тест Тюрінга?

- а) знання граматики;
- б) швидкість перекладу;
- в) здатність машини імітувати людське мислення;
- г) обсяг пам'яті комп'ютера.

6. Кейс: у перекладі речення *“He runs a company”* отримано результат: «Він біжить компанію». Яка проблема проявляється?

- а) фонетична помилка;
- б) синтаксична помилка;
- в) лексична багатозначність;
- г) орфографічна помилка.

7. Яка галузь займається створенням і описом термінів?

- а) лексикологія;
- б) термінографія;
- в) фонологія;
- г) прагматика.

8. **Кейс:** рекламний слоган: *«Купи зараз – відчуй силу!»* Який напрям прикладної лінгвістики тут реалізується?

- а) корпусна лінгвістика;
- б) сугестивна лінгвістика;
- в) машинний переклад;
- г) морфологія.

9. Що є головною ознакою штучних мов?

- а) виникають природно;
- б) мають діалекти;
- в) створюються свідомо людиною;
- г) використовуються лише в побуті.

10. **Кейс:** система автоматично виділяє з тексту: дати, імена, події. До якого напрямку це належить?

- а) фонетика;
- б) витяг інформації з тексту;
- в) синтаксис;
- г) орфографія.

Практичне заняття № 10
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ГЕНЕРАТИВНА ЛІНГВІСТИКА.
ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

1. Яке розрізнення є ключовим у теорії Ноама Хомського?

- а) *langue vs parole*;
- б) *competence vs performance*;
- в) *syntax vs semantics*;
- г) *form vs function*.

2. Що означає концепція *deep structure* у генеративній граматиці?

- а) поверхневий порядок слів;
- б) фонетичну реалізацію речення;
- в) абстрактну синтаксичну репрезентацію;
- г) частотний розподіл n-грам.

3. Модель *n-gram* у мовному моделюванні базується на:

- а) глибинних синтаксичних правилах;
- б) ймовірності появи слова залежно від попередніх;
- в) універсальній граматиці;
- г) семантичних ролях.

4. У чому головна відмінність *data-driven* підходу від *rule-based* моделей?

- а) використання лише синтаксису;
- б) орієнтація на корпусні дані замість правил;
- в) відсутність семантики;
- г) орієнтація на фонетику.

5. Чи можна вважати LLM повноцінною генеративною граматиною в сенсі Хомського?

- а) так, бо вони генерують речення;
- б) так, бо вони мають універсальну граматику;
- в) ні, бо вони базуються на ймовірностях, а не правилах;
- г) ні, бо вони не працюють із текстом.

6. Яка ключова функція *self-attention* у Transformer?

- а) генерація токенів випадково;
- б) обчислення частоти слів;
- в) моделювання залежностей між словами в контексті;
- г) переклад тексту.

7. Кейс: розгляньте речення: *«The book that the student who I met borrowed was interesting»*. Яка властивість Transformer дає змогу обробити такі вкладені залежності?

- a) tokenization;
- б) embedding;
- в) self-attention;
- г) stop-word filtering.

8. Яка характеристика найбільш притаманна моделям типу GPT?

- a) обробка тільки зображень;
- б) autoregressive генерація;
- в) rule-based синтаксис;
- г) статичні словники.

9. Оцініть промпт: *«Write something about language»*. Яка його головна проблема?

- a) надто складний синтаксис;
- б) відсутність прагматичної рамки та конкретизації;
- в) надлишок прикладів;
- г) використання метамови.

10. Модель генерує правдоподібне, але вигадане посилання на статтю.

Це приклад:

- a) data augmentation;
- б) hallucination;
- в) tokenization error;
- г) parsing mistake.

Практичне заняття № 11
**ПРОБЛЕМИ АНОТУВАННЯ Й РЕФЕРУВАННЯ:
ПЛАНУВАННЯ Й ТИПОЛОГІЗУВАННЯ.**
ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

1. Що є головною метою анотації?

- а) детально проаналізувати текст;
- б) передати основний зміст документа стисло;
- в) оцінити якість роботи;
- г) порівняти з іншими дослідженнями.

2. Який тип анотації містить лише загальну інформацію без деталей?

- а) інформативна;
- б) індикативна;
- в) розширена;
- г) аналітична.

3. Що є основною ознакою реферату?

- а) власна оцінка автора;
- б) стислість і відсутність структури;
- в) узагальнення змісту з елементами аналізу;
- г) лише перелік ключових слів.

4. Який критерій НЕ використовується для типізації анотацій?

- а) призначення;
- б) обсяг;
- в) колір шрифту;
- г) глибина аналізу.

5. Що означає «згортання інформації»?

- а) переклад тексту;
- б) скорочення тексту без втрати змісту;
- в) переписування тексту;
- г) додавання нової інформації.

6. Яка структура є типовою для наукового тексту?

- а) вступ – діалог – висновок;
- б) опис – приклад – цитата;
- в) мета – методи – результати – висновки;
- г) заголовок – список – коментар.

7. Що є смисловою одиницею тексту?

- а) окремий символ;
- б) будь-яке слово;

- в) логічно завершений фрагмент змісту;
- г) абзац незалежно від змісту.

8. Який вид реферату передбачає критичний аналіз?

- а) індикативний;
- б) інформативний;
- в) аналітичний;
- г) короткий.

9. Що є головним під час планування анотації?

- а) обсяг тексту;
- б) вибір ключових смислових елементів;
- в) оформлення шрифту;
- г) кількість сторінок.

10. Яка форма подання є найбільш структурованою?

- а) тези;
- б) вільний текст;
- в) структурований реферат;
- г) цитатник.

КЕЙСОВІ ПИТАННЯ

11. Студент написав анотацію, яка містить детальний опис методів і результатів (10 речень). Що це означає?

- а) це правильна коротка анотація;
- б) це схоже на реферат, а не на анотацію;
- в) це індикативна анотація;
- г) це тези.

12. У тексті виділено: мету, методи, результати, висновки. Про що це свідчить?

- а) про індикативну анотацію;
- б) про структурований підхід;
- в) про відсутність аналізу;
- г) про художній стиль.

13. Студент скоротив текст, але втратив основну ідею. Якою є його помилка?

- а) надмірна деталізація;
- б) неправильне згортання інформації;
- в) відсутність цитування;
- г) неправильний переклад.

14. У рефераті студент додав власну оцінку та критику. Який це тип?

- а) інформативний;

- б) індикативний;
- в) аналітичний;
- г) короткий.

15. Студент подав матеріал у вигляді коротких пунктів без зв'язного тексту. Яка це форма?

- а) реферат;
- б) анотація;
- в) тези;
- г) рецензія.

Практичне заняття № 12

**ПРОБЛЕМИ АНОТУВАННЯ Й РЕФЕРУВАННЯ:
ПЛАНУВАННЯ Й ТИПОЛОГІЗУВАННЯ.
ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ**

1. Який метод автоматичного реферування ґрунтується на вилученні найбільш значущих речень із тексту без їхньої зміни?

- а) абстрагування;
- б) екстракція;
- в) парафраз;
- г) генерація.

2. Що є головним недоліком методу екстракції під час анотування філологічних праць?

- а) занадто висока швидкість оброблення;
- б) можливе порушення логічної зв'язності та контексту;
- в) використання складної термінології;
- г) повна зміна авторського стилю.

3. Метод абстрагування (abstraction) в автоматизації реферування передбачає:

- а) просте копіювання ключових слів;
- б) генерацію нового тексту, що передає суть оригіналу;
- в) видалення всіх прикметників із тексту;
- г) створення списку літератури.

4. Під час використання ШІ для реферування термін «галюцинація» означає:

- а) занадто швидке надання відповіді;
- б) генерацію фактично неправильної або вигаданої інформації;
- в) використання застарілих слів;
- г) автоматичне виправлення граматичних помилок.

5. Який етап є обов'язковим для філолога після автоматичного анотування наукової статті?

- а) негайне подання до друку;
- б) верифікація термінологічного апарату та редагування;
- в) переклад анотації третьою мовою;
- г) видалення всіх цифрових слідів оброблення.

6. У науковому повідомленні англійською мовою розділ «Relevance» відповідає за:

- а) опис структури розділів;
- б) обґрунтування актуальності дослідження;

- в) перелік використаних джерел;
- г) опис біографії автора.

7. Яка фраза є найбільш доречною для опису методів дослідження англійською мовою?

- а) I have many methods in my paper;
- б) The study employs a contrastive-typological approach;
- в) My methods are very interesting for everyone;
- г) I like to use different methods.

8. Поняття «Significance of the study» в англомовному рефераті вказує на:

- а) кількість сторінок у роботі;
- б) прізвище наукового керівника;
- в) теоретичне та практичне значення результатів;
- г) дату захисту роботи.

9. У контексті уникнення калькування, як краще перекласти англійською «Робота складається з трьох розділів»?

- а) the work consists of three chapters;
- б) the work is made from three parts;
- в) three chapters are inside the work;
- г) the work has three sections inside.

10. Що таке «Scope of the research»?

- а) список термінів;
- б) об'єкт та межі дослідження;
- в) назва університету;
- г) вартість публікації.

11. Який інструмент автоматизації найкраще підходить для створення інтелектуальних анотацій на основі наукових баз даних (напр., Scopus)?

- а) Microsoft Word;
- б) Scholarcy;
- в) Photoshop;
- г) Google Translate.

12. У процесі анотування філологічного тексту III часто помиляється в «лінгвокультурах», тому що:

- а) вони занадто короткі;
- б) вони мають глибокий контекстуальний та національний підтекст;
- в) вони не належать до мовної системи;
- г) вони використовуються лише в усному мовленні.

13. Для опису структури роботи (Structure) англійською мовою використовують кліше:

- а) the thesis is structured into...;
- б) my work is a big book with...;
- в) I wrote three parts like...;
- г) the paper has a logic of...

14. Що є основною перспективою розвитку реферування в цифрову епоху?

- а) відмова від анотацій загалом;
- б) перехід до мультимодальних (відео / аудіо) анотацій;
- в) збільшення обсягу рефератів до 50 сторінок
- г) повна заміна філологів алгоритмами.

15. «Executive summary» – це:

- а) список використаних скорочень;
- б) короткий огляд для ухвалення управлінських рішень або швидкого ознайомлення;
- в) лист до редакції журналу;
- г) рецензія опонента.

Практичне заняття № 13
НЕЙРОКОПІРАЙТИНГ: МЕТОДИКИ ТА МОТИВАТОРИ.
ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

1. Який відділ мозку відповідає за миттєві емоційні реакції на текст?

- а) неокортекс;
- б) лімбічна система;
- в) мозочок;
- г) стовбур мозку.

2. У нейрокопірайтингу боротьба «егоїстів проти есеїстів» означає:

- а) конфлікт авторів;
- б) перевагу абстракції;
- в) перевагу конкретики та потреб читача;
- г) використання складних речень.

3. Кейс: яка версія кнопки (CTA) спрацює краще?

- а) натисніть тут для знижки;
- б) забрати мою знижку 20 %;
- в) ознайомитися з умовами;
- г) знижка.

4. За моделлю PAS, що є завданням етапу Agitation?

- а) пробний період;
- б) посилити біль клієнта через наслідки;
- в) технічні дані;
- г) привітання.

5. Яке слово є Power Verb в англійському нейрокопірайтингу?

- а) understand;
- б) discover;
- в) consider;
- г) be.

6. Чому лінгвіст вказує на компетенцію суду?

- а) уникнення відповідальності;
- б) розмежування мовного факту та юридичної норми;
- в) обсяг звіту;
- г) неповага.

7. Що таке «соціальний доказ» (Social Proof)?

- а) юридичний документ;
- б) відгуки інших або статистика;
- в) підпис автора;
- г) посилання на Вікіпедію.

8. Яка кореляція між логікою та емоціями є ефективною?

- а) лише логіка;
- б) емоційний вступ + логічне виправдання;
- в) лише емоції;
- г) відсутність обох.

9. Чому фразу «Професійна якість» варто замінити?

- а) вона коротка;
- б) це «білий шум» без образу;
- в) важкий переклад;
- г) вона насторожує.

10. Первинні мотиватори ґрунтуються на:

- а) етикеті;
- б) базових інстинктах;
- в) освіті;
- г) музиці.

11. Яка модель фрази є найбільш енергоефективною?

- а) хто – що робить – кого;
- б) інверсія;
- в) пасивний стан;
- г) без дієслів.

12. Функція семантичного аналізу вислову «Вчасно підняте знамено»:

- а) кольори;
- б) встановлення прихованого змісту (капітуляція);
- в) граматики;
- г) кількість букв.

13. Формула ВАВ (Before – After – Bridge) – це:

- а) ціни;
- б) проблема – ідеальне майбутнє – міст;
- в) алфавіт;
- г) характеристики.

14. Чому копірайтинг у додатках мінімалістичний?

- а) пам'ять;
- б) обмежена увага та малий екран;
- в) смак розробників;
- г) ціна.

15. Ознака розпалювання ворожнечі в експертизі:

- а) вульгаризми;
- б) протиставлення груп людей;
- в) помилки;
- г) довжина речень.

Практичне заняття № 14
ТЕКСТОЛОГІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ.
ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

Блок 1: Теоретичні основи та історія

1. Ви досліджуєте зміну авторської волі у творах, що поширювалися через «самвидав». Який метод текстології є першочерговим для встановлення канонічного тексту?

- а) палеографічний аналіз паперу;
- б) стемматологія (побудова генеалогічного дерева списків);
- в) аналіз лише останнього друкованого видання;
- г) опитування читачів того часу.

2. Чим відрізняється «дипломатичне видання» від «критичного»?

- а) дипломатичне призначене для політиків;
- б) дипломатичне точно відтворює оригінал з усіма помилками, а критичне – реконструює ідеальну версію;
- в) критичне видання містить лише критику автора;
- г) різниці між ними не існує в сучасній філології.

3. У процесі деколонізації української класики текстолог виявляє, що в радянських виданнях вилучено певні фрагменти. Як називається цей вид текстологічного втручання?

- а) атрибуція;
- б) контамінація;
- в) цензурна лакуна (купюра);
- г) авторська інтродукція.

Блок 2: Джерела та рукописи

4. Кейс: ви знайшли цифровий скан чернетки поета, де одне слово закреслено тричі, а зверху написано нове. Що це дає досліднику для розуміння тексту?

- а) свідчення про поганий почерк автора;
- б) можливість простежити творчу генезу та зміну прагматичної установки;
- в) доказ того, що автор не знав мови;
- г) це не має значення для філологічного аналізу.

5. Яке джерело вважається найбільш пріоритетним для встановлення «основного тексту», якщо прижиттєвих видань не було?

- а) спогади сучасників про твір;
- б) остання авторська чернетка або авторизований список;
- в) переклади тексту іншими мовами;
- г) перша публікація після смерті автора.

6. Під час роботи з цифровим факсиміле (сканом) ви помітили на полях рукопису примітки іншою рукою. Як ви маєте їх класифікувати?

- а) як частину авторського тексту;
- б) як маргіналії (позатекстові додатки), що потребують окремого дослідження;
- в) як технічний брак сканування;
- г) їх потрібно ігнорувати під час транскрипції.

Блок 3: Текстологічний аналіз та експертиза

7. Кейс: для лінгвосудової експертизи вам надали два анонімні пости з соцмереж. Ви помітили, що в обох автор використовує специфічні англіцизми, характерні для мови мігрантів у Польщі. Це є ознакою:

- а) помилки в тексті;
- б) спільного цифрового ідіолекту або належності до однієї соціальної групи;
- в) випадкового збігу;
- г) неможливості проведення аналізу.

8. Що є основною метою атрибуції тексту?

- а) виправлення граматичних помилок;
- б) встановлення авторства анонімного або псевдонімного твору;
- в) написання рецензії на книгу;
- г) переклад тексту іншою мовою.

9. Ви аналізуєте «Динамічний словник». Що є текстологічною одиницею в такому джерелі?

- а) статичне слово в алфавітному порядку;
- б) контекстуальне вживання слова у конкретний часовий проміжок (2022–2026);
- в) лише етимологія слова;
- г) кількість сторінок у словнику.

Блок 4: Науково-довідковий апарат

10. Який елемент наукового апарату пояснює значення застарілих слів або неологізмів у виданні?

- а) показчик імен;
- б) лінгвістичний коментар;
- в) бібліографія
- г) передмова видавця.

11. Кейс: ви готуєте до друку збірку листів. Один із листів містить натяки на події, які не зрозумілі сучасному читачу. Який коментар ви маєте додати?

- а) текстологічний;
- б) реальний (історико-фактологічний);
- в) словотворчий;
- г) жодного, читач має догадатися сам.

12. Що означає «сиглум» у текстологічному апараті?

- а) підпис автора;
- б) умовне позначення (літера або цифра) конкретного джерела чи списку тексту;
- в) друкарська помилка;
- г) печатка архіву.

Блок 5: Методологія та цифрові виклики

13. Кейс: ви проводите дослідження англіцизмів у сучасному медіа-дискурсі. Який метод надасть змогу вам швидко опрацювати 1 000 текстів без поїздки до бібліотек?

- а) ручне переписування статей;
- б) використання корпусних менеджерів та методів контент-аналізу;
- в) опитування журналістів;
- г) читання газет у парку.

14. У межах методології наукових досліджень, що таке «наукова новизна» магістерської роботи?

- а) кількість використаних паперових джерел;
- б) вперше отриманий результат, який доповнює або змінює існуючі знання у філології;
- в) відсутність граматичних помилок у роботі;
- г) використання великого шрифту в оформленні.

15. Філолог-дослідник працює з Telegram-каналом «Миколаївський Ваньок» для аналізу персуазивності. Що буде об'єктом текстологічного аналізу в цьому випадку?

- а) кількість підписників каналу;
- б) текстові повідомлення як синтетичний вид цифрової комунікації;
- в) швидкість інтернету у автора каналу;
- г) модель мобільного телефону, з якого пишуть пости.

**ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА: КОРПУСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ.
ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ**

1. Що найточніше описує термін *corpus linguistics*?

- а) вивчення лише граматики в художніх текстах;
- б) дослідження мови на основі текстових масивів (корпусів);
- в) аналіз мови виключно в усному мовленні;
- г) переклад текстів без статистичної перевірки.

2. Яка мета лематизації в корпусі?

- а) відкинути всі службові слова;
- б) звести різні словоформи до однієї словникової форми;
- в) заміною слів зробити текст «красивішим»;
- г) перетворити слова на скорочення.

3. Що є прикладом *token*?

- а) «gun» як словникова форма;
- б) усі речення в тексті як один об'єкт;
- в) «gunning» як одиниця після токенизації;
- г) «Part of speech tag» як окремий документ.

4. У корпусній статистиці частотність «на 1 мільйон слів» потрібна

тому, що:

- а) дає порівнювати підкорпуси різного розміру;
- б) знімає потребу в контексті;
- в) робить корпус «нескінченим»;
- г) усуває всі мовні варіанти.

5. Кейс: ви порівнюєте в двох підкорпусах частоту фрази «*due to*» у новинах і в академічних статтях. Який результат найбільш методологічно коректний для висновку?

а) «через те, що в новинах слово трапляється частіше» – тому точно інше значення;

- б) «нижча частота» автоматично означає «неможливість перекладу»;
- в) потрібно оцінити відносну частоту + статистичну значущість / порівняння;
- г) достатньо 2 прикладів контексту.

6. Конкорданс (*concordance*) найкраще описується як:

- а) статистична діаграма політкоректності;
- б) список усіх входжень слова / шаблону з контекстом;
- в) розділ корпусу за темами без прикладів;
- г) підбір перекладів без оригінального контексту.

7. Кейс: у Sketch Engine ви шукаєте патерн: [VERB] + «with» в англо-мовних новинах. Що ви найбільш імовірно аналізуєте?

- а) лише орфографічні помилки;
- б) колокації / граматичні зв'язки дієслово – прийменник;
- в) розмір речень;
- г) виключно синоніми без контексту.

8. Що є основним ризиком під час ідентифікації «варіантності» лише за формою?

- а) варіантність не існує в реальних корпусах;
- б) омонімія та контекст можуть змішувати різні явища;
- в) лема завжди точна;
- г) корпус ніколи не має помилок.

9. Який підхід є найкращим для валідації результатів частотного аналізу?

- а) вірити 100 % автоматичній розмітці без перевірки;
- б) провести ручну перевірку вибірки контекстів або порівняти з контрольним корпусом;
- в) зупинити аналіз після першого графіка;
- г) замінити статистику інтуїцією без прикладів

10. Яка метрика найчастіше використовують для оцінки «сили» колокації (асоціації) слова та контексту?

- а) Random walk index;
- б) PMI (Pointwise Mutual Information) / log-likelihood (типові приклади);
- в) довжина пари в сантиметрах;
- г) алфавітний ранг.

11. Кейс: студент зробив запит «можливо» і отримав 300 прикладів. Частина прикладів – це цитати в новинних заголовках. Яка методологічна дія найбільш правильна?

- а) ігнорувати жанровий зсув і залишити все;
- б) зазначити жанровий / контекстний фактор і за потреби зробити підкорпус / фільтр;
- в) викинути корпус повністю;
- г) замінити «можливо» синонімом у всіх прикладах.

12. «Множинність інструментарію» в корпусних дослідженнях означає, що:

- а) треба використовувати лише один інструмент, щоб уникнути помилок;
- б) різні методи / інструменти доповнюють одне одного (частоти, конкорданси, колокації тощо);
- в) інструменти не важливі, важлива тільки теорія;
- г) достатньо лише машинного перекладу.

13. Яке твердження найкраще описує роль корпусу в перекладацьких рішеннях?

- а) корпус потрібен лише для «емоційності» стилю;
- б) корпус дає змогу перевіряти, які відповідники / конструкції реально трапляються в подібних контекстах;
- в) корпус замінює граматику повністю;
- г) корпус використовується тільки для літературних текстів.

14. Кейс: як перекласти англійський вислів «*taking into account*» українською у новинах. Що буде найкоректнішим корпусним планом?

- а) перекладати завжди однаково, не перевіряючи контекст;
- б) знайти в англійському корпусі типові контексти *taking into account* і зіставити з відповідними українськими конструкціями в укр-корпусі / паралельному корпусі;
- в) перекласти вручну 1 приклад і вважати це правилом;
- г) використати лише словник без перевірки прикладів.

15. Яка формулювання найкраще відповідає «операціоналізації» у корпусному дослідженні?

- а) «Я думаю, що це різниця стилю»;
- б) «Поняття ‘стиль’ вимірюється через частотність маркерів X, Y і колокацій із Z у підкорпусах»;
- в) «Я зроблю висновки пізніше»;
- г) «Ми не будемо вимірювати, лише читати тексти».

APPLIED LINGUISTICS: TRANSLATION AND TERMINOGRAPHY.
ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

1. What is the main object of applied linguistics?

- a) literary criticism;
- b) practical use of language and linguistic knowledge;
- c) historical events;
- d) political communication.

2. Which field is MOST closely connected with terminology management?

- a) phonetics;
- b) lexicography;
- c) terminography;
- d) stylistics.

3. A term differs from a common word because it:

- a) always has emotional meaning;
- b) is used only in fiction;
- c) has a precise professional meaning;
- d) contains slang elements.

4. What is a terminological system?

- a) a random set of professional words;
- b) an ordered set of interrelated terms;
- c) a collection of idioms;
- d) a grammatical category.

5. Why is term standardization important for translators?

- a) it increases emotional expressiveness;
- b) it reduces ambiguity in professional communication;
- c) it simplifies literary translation only;
- d) it eliminates grammar rules.

6. Scientific and technical translation primarily requires:

- a) figurative language;
- b) humor and metaphors;
- c) precision and consistency;
- d) emotional vocabulary.

7. Which of the following is a common terminological translation difficulty?

- a) rhyming structure;
- b) polysemy of terms;
- c) poetic rhythm;
- d) irony.

8. Case Study

A translator finds three variants for the term «cloud computing»:

- cloud computing
- cloud technologies
- cloud services

What is the main reason for such variation?

- a) grammatical error;
- b) contextual and professional differences;
- c) absence of dictionaries;
- d) incorrect spelling.

9. Which phenomenon occurs when one term has several meanings in different fields?

- a) synonymy;
- b) borrowing;
- c) polysemy;
- d) transcription.

10. The translation «database → database» is an example of:

- a) omission;
- b) adaptation;
- c) direct borrowing;
- d) antonymic translation.

11. What is the primary goal of terminography?

- a) creating fiction texts;
- b) systematizing specialized terminology;
- c) teaching pronunciation;
- d) developing grammar exercises.

12. A bilingual terminological dictionary contains:

- a) only definitions;
- b) terms in two languages;
- c) historical texts;
- d) pronunciation exercises.

13. Which element is obligatory in a term entry?

- a) literary quotation;
- b) emotional commentary;
- c) definition of the term;
- d) author biography.

14. A good definition of a term should be:

- a) emotional and expressive;
- b) vague and broad;

- c) precise and unambiguous;
- d) humorous.

15. Which resource is commonly used in modern terminography?

- a) corpus databases;
- b) fairy tales;
- c) song lyrics;
- d) social memes.

16. Case Study

Text fragment: «The corpus analysis was performed automatically».

Which expression is a term?

- a) performed automatically;
- b) corpus analysis;
- c) was performed;
- d) automatically.

17. What should a translator do FIRST when encountering an unfamiliar term?

- a) ignore it;
- b) translate literally;
- c) analyze the context;
- d) replace it with a synonym.

18. Which criterion helps verify terminological translation adequacy?

- a) emotional effect;
- b) accuracy of meaning;
- c) rhyming structure;
- d) number of words.

19. Case Study

A student translated «machine learning» as «mechanical learning».

What type of mistake is this?

- a) stylistic enhancement;
- b) false equivalent translation;
- c) omission;
- d) compression.

20. CAT-tools help translators by:

- a) creating fictional plots;
- b) replacing all human translators;
- c) ensuring terminology consistency;
- d) eliminating editing.

21. Is complete term unification always necessary?

- a) Yes, in all contexts.

- b) No, because context may require variation.
- c) Only in literature.
- d) Only in spoken communication.

22. Which factor influences the choice of a translation equivalent most strongly?

- a) weather conditions;
- b) font size;
- c) professional context;
- d) author's age.

23. Case Study

The term «network» is translated differently in IT and sociology.

What does this demonstrate?

- a) homonymy in literature;
- b) influence of disciplinary context;
- c) incorrect terminology;
- d) random translation choice.

24. Why can a translator be considered a co-creator of a term system?

- a) translators invent grammar rules;
- b) translators may introduce and normalize new terms;
- c) translators avoid terminology;
- d) translators only copy dictionaries.

25. What is one major future trend in terminography?

- a) decline of digital resources;
- b) elimination of multilingual databases;
- c) integration of AI technologies;
- d) replacement of terminology by slang.

Практичне заняття № 17

НЕЙРОКОПРАЙТИНГ: ТЕХНОЛОГІЇ ТА СЦЕНАРІЇ.

ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТ

1. Яка головна мета нейрокопірайтингу?

- а) написання художніх текстів;
- б) вивчення граматики;
- в) вплив на емоції та поведінку аудиторії;
- г) створення технічної документації.

2. Що таке «лід» у журналістському матеріалі?

- а) заголовок статті;
- б) перший абзац, який зацікавлює читача;
- в) висновок тексту;
- г) підпис автора.

3. Який елемент є основою SEO-тексту?

- а) велика кількість картинок;
- б) використання ключових слів;
- в) довгі речення;
- г) науковий стиль.

4. Яка мета SMM-копірайтингу?

- а) створення судових документів;
- б) просування бренду в соціальних мережах;
- в) написання підручників;
- г) архівування інформації.

5. Що таке storytelling?

- а) метод шифрування тексту;
- б) реклама без емоцій;
- в) подання інформації через історію;
- г) створення таблиць.

6. Який архетипний сюжет передбачає боротьбу персонажа з труднощами?

- а) герой;
- б) блазень;
- в) наставник;
- г) шукач.

7. Що найчастіше використовується у преролах?

- а) довгі пояснення;
- б) швидке емоційне залучення;
- в) наукові терміни;
- г) великі текстові блоки.

8. Яка структура є класичною для рекламного сценарію?

- а) початок – проблема – рішення – заклик;
- б) лише опис товару;
- в) біографія автора;
- г) порівняння конкурентів.

9. Що означає СТА (Call to Action)?

- а) заголовок;
- б) заклик до дії;
- в) тип шрифту;
- г) рекламний банер.

10. Яке покоління найбільше реагує на тренди та короткий відеоконтент?

- а) baby Boomers;
- б) покоління X;
- в) покоління Z;
- г) silent Generation.

Кейс 1

Компанія випустила рекламу енергетичного напою зі слоганом: «Збуди свою силу просто зараз!»

11. Який психоемоційний тригер використано?

- а) страх;
- б) мотивація та енергія;
- в) ностальгія;
- г) провина.

12. Який елемент робить слоган ефективним?

- а) складна термінологія;
- б) використання пасивних конструкцій;
- в) заклик до дії;
- г) відсутність емоцій.

13. До якого виду текстів належить цей приклад?

- а) SEO-текст;
- б) SMM-реклама;
- в) наукова стаття;
- г) репортаж.

14. Яка головна мета такого тексту?

- а) розважити;
- б) продати або мотивувати до покупки;
- в) надати енциклопедичну інформацію;
- г) провести інтерв'ю.

15. Який стиль комунікації використано?

- а) офіційно-діловий;
- б) науковий;
- в) емоційний;
- г) академічний.

16. Що таке ключове слово у SEO?

- а) назва бренду;
- б) слово або фраза, за якою користувач шукає інформацію;
- в) розділ меню;
- г) технічний код сайту.

17. Який текст краще сприймається в соцмережах?

- а) суцільний великий абзац;
- б) короткий структурований текст;
- в) лише цифри;
- г) тільки посилання.

18. Що є основним завданням заголовка?

- а) збільшити обсяг тексту;
- б) зацікавити читача;
- в) приховати зміст;
- г) ускладнити сприйняття.

19. Який прийом використовується у фразі: «Обирай якість. Обирай комфорт. Обирай стиль»?

- а) метафора;
- б) порівняння;
- в) повтор;
- г) гіпербола.

20. Що таке прихована асоціація в рекламі?

- а) випадкова помилка;
- б) емоційний або образний підтекст;
- в) орфографічна конструкція;
- г) вид шрифту.

Кейс 2

Бренд спортивного одягу створив відео, де звичайний студент щодня тренується та зрештою перемагає у марафоні.

21. Який архетип використано?

- а) блазень;
- б) герой;
- в) мудрець;
- г) маг.

22. Яка головна емоція формується у глядача?

- а) байдужість;
- б) страх;
- в) натхнення;
- г) смуток.

23. Який елемент storytelling тут найважливіший?

- а) конфлікт і подолання труднощів;
- б) велика кількість цифр;
- в) складні терміни;
- г) мінімум емоцій.

24. Чому подібні сюжети ефективні?

- а) вони викликають емоційне співпереживання;
- б) вони містять багато наукових фактів;
- в) у них немає персонажів;
- г) вони дуже короткі.

25. Який інструмент найкраще допомагає зробити текст запам'ятовуваним?

- а) канцеляризми;
- б) емоційні тригери та повтори;
- в) надмір складних слів;
- г) відсутність структури.

Навчальне видання

Загнітко Анатолій Панасович

**МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
І АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ.
КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**

Навчально-методичний посібник

Редактор Л. О. Ноцька
Технічний редактор О. К. Гомон

Підписано до друку 09.09.2026 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк – цифровий. Умовн. друк. арк. 10,46.
Тираж 30 прим. Зам. № 90.

Донецький національний університет імені Василя Стуса
21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру
серія ДК № 5945 від 15.01.2018 р.